

Univerza
v Ljubljani
Fakulteta
*za gradbeništvo
in geodezijo*

*Janova 2
1000 Ljubljana, Slovenija
telefon (01) 47 68 500
faks (01) 42 50 681
fgg@fgg.uni-lj.si*



Visokošolski program Geodezija,
Smer za prostorsko informatiko

Kandidatka:

Marija Sajovic

**Varstvo kmetijskih zemljišč v strategiji
prostorskega razvoja na primeru občine
Hrastnik**

Diplomska naloga št.: 199

Mentor:

izr. prof. dr. Anton Prosen

Ljubljana, 21. 6. 2006

IZJAVA O AVTORSTVU

Podpisana **MARIJA SAJOVIC** izjavljam, da sem avtorica diplomske naloge z naslovom:
**»VARSTVO KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ V STRATEGOJI PROSTORSKEGA
RAZVOJA NA PRIMERU OBČINE HRASTNIK«.**

Izjavljam, da se odpovedujem vsem materialnim pravicam iz dela za potrebe elektronske
separatoteke FGG.

Izjavljam, da prenašam vse materialne avtorske pravice v zvezi z diplomsko nalogo na UL,
Fakulteto za gradbeništvo in geodezijo.

Ljubljana, _____

Lektorirala: Frančiška Marija Moljk, prof.

BIBLIOGRAFSKO – DOKUMENTACIJSKA STRAN IN IZVLEČEK

UDK	631:711.14:711.3(043.2)
Avtor	Marija Sajovic
Mentor	izr.prof.dr. Anton Prosen
Naslov	Varstvo kmetijskih zemljišč v strategiji prostorskega razvoja na primeru občine Hrastnik
Obseg in oprema	144 str., 1 pregl., 4 graf., 4 sl., 1 priloga
Ključne besede	kmetijska zemljišča, varstvo kmetijskih zemljišč, sprememba namembnosti, kategorizacija, strategija, prostorski razvoj

Izvodček

Tema diplomske naloge je varstvo kmetijskih zemljišč v strategiji prostorskega razvoja na primeru občine Hrastnik. Kmetijska zemljišča s pridelovalnim potencialom, primernim za kmetijsko rabo, so pomemben naravni vir. Naravni viri pa so pomembni za kvaliteto bivanja in razvoj prostora. Zato je zagotavljanje trajnostne rabe kmetijskih zemljišč in varovanje kmetijskih zemljišč ena izmed temeljnih usmeritev Strategije prostorskega razvoja Slovenije.

Naloga je sestavljena iz dveh delov. Prvi del naloge je teoretičen. Seznanja nas s stanjem ter cilji in usmeritvami prostorskega razvoja v Sloveniji. Na kratko predstavlja strokovna izhodišča, ki jih je za potrebe priprave pravnih režimov za področje varovanja kmetijskih zemljišč izdelal dr. Albin Stritar in so še vedno aktualna. Ob pregledu stare in nove prostorske in kmetijske zakonodaje prikazuje urejanje kmetijskih zemljišč skozi obdobja vse do danes.

Drugi del naloge obravnava praktični primer varovanja kmetijskih zemljišč na primeru občine Hrastnik. Na osnovi strokovnih podlag za razvrščanje kmetijskih zemljišč predstavlja analizo prostora, stanje na področju kmetijskih zemljišč in kategorizacijo kmetijskih zemljišč v občini. Na koncu poglavja predstavlja območje Brnica. Tu želi Občina Hrastnik v postopku priprave novih prostorskih aktov spremeniti namembnost najboljših kmetijskih zemljišč z visokim pridelovalnim potencialom za potrebe širitve poselitve in ureditve pokopališča.

BIBLIOGRAPHIC-DOCUMENTALISTIC INFORMATION

UDC	631:711.14:711.3(043.2)
Author	Marija Sajovic
Supervisor	Assoc. Prof. Anton Prosen
Title	The protection of rural lands with the spatial development strategy on the case of Hrastnik commune
Notes	144 p., 1 tab., 4 graf., 4 fig., 1 ann.
Key words	the rural land, the rural land's preservation, the changes of assignments, category, strategy, the spatial development

Abstract

The theme of diploma is the preservation of the rural lands with the spatial development strategy on the case of the Hrastnik commune. The rural land with the potential production which is appropriate for the rural use is very important natural source. The natural source is very important for the quality of living and the spatial development. For this reason the assurance of the validity of the usage of the rural lands and to preserve the rural land is one of the basic ways of the strategy of the spatial development of Slovenia.

The task is compose into two parts. The first part is theoretical. It informed us with the situations and achievements of the spatial development in Slovenia. In brief it shows the professional starting-point, which are for the use of the legally regime to preserve the rural lands and have been made by Dr. A. Stritar and they are still actual. In the review of the new and old rural land legislation it shows the adaptation of the rural lands through the periods until today.

The second part treats the practical case of the preservation of the rural lands on the case of the Hrastnik commune. Based on the professional foundation for the classification of the rural lands presents the spatial analyses with reference to the rural lands and the category of the rural lands of the commune. At the end of the chapter it shows the part of Brnica. Here the commune of Hrastnik in the procedure of the preparation of new spatial-act wants to change the purpose of the best rural lands with the high production potential for the enlargement of the settlement and adaptation of the cemetery.

ZAHVALA

Za strokovno pomoč in potrpežljivost pri urejanju diplomske naloge se zahvaljujem mentorju, izr. prof. dr. Antonu Proseni. Svoji družini pa se zahvaljujem za vso podporo.

KAZALO VSEBINE

1	UVOD.....	1
2	RABA IN VARSTVO KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ	5
3	KMETIJSKA ZEMLJIŠČA V SLOVENIJI IN EVROPSKI UNIJI	9
3.1	Geografske značilnosti slovenskega prostora.....	9
3.2	Stanje na področju kmetijskih zemljišč.....	9
3.3	Cilji in usmeritve vzdržnega prostorskega razvoja na področju kmetijskih zemljišč.....	10
3.4	Kmetijstvo v EU	11
4	IZHODIŠČA IN CILJI PROSTORSKEGA RAZVOJA V SLOVENIJI	13
4.1	Sprememba sistema prostorskega načrtovanja	13
4.2	Pravna podlaga Strategije prostorskega razvoja Slovenije	14
4.3	Struktura in vsebina Strategije prostorskega razvoja Slovenije.....	15
4.4	Izhodišča Strategije prostorskega razvoja Slovenije	15
4.5	Cilji Strategije prostorskega razvoja Slovenije.....	16
4.6	Izhodišča prostorskega razvoja Slovenije v širšem mednarodnem kontekstu..	16
4.7	Usmeritve	18
5	PRAVNE PODLAGE ZA PODROČJE UREJANJA IN VAROVANJA KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ	19
5.1	Kratek kronološki pregled predpisov o urejanju prostora.....	19
5.1.1	Zakon o urejanju prostora.....	20
5.1.2	Zakon o urejanju naselij in drugih posegov v prostor	22
5.1.3	Podzakonski predpisi.....	22
5.1.3.1	Navodilo o vsebini in metodologiji izdelave strokovnih podlag in prostorskih sestavin planskih aktov občin	23

5.1.3.2	Navodilo za vodenje evidence o predpisanem varovanju prostora in o omejitvah pri posegih v prostor	23
5.1.3.3	Navodilo o vodenju kataloga podatkov in evidenc o naravnih lastnostih prostora in o vodenju evidenc dejanske rabe prostora.....	24
5.1.4	Zakon o planiranju in urejanju prostora v prehodnem obdobju	26
5.2	Zakon o urejanju prostora – ZUreP-1	26
5.2.1	Temeljni cilji urejanja prostora	27
5.2.2	Usmerjanje poselitve in gradnja izven poselitvenih območij	27
5.2.3	Prostorsko načrtovanje	28
5.2.4	Zbirke prostorskih podatkov	29
5.3	Strategija prostorskega razvoja Slovenije – SPRS.....	29
5.3.1	Razvoj krajine.....	30
5.3.2	Krajinska območja oz. regije in splošne usmeritve za ohranjanje prepoznavnosti krajinskih območij	32
5.3.3	Zagotavljanje ohranjanja prepoznavnosti značilnosti predalpske krajine	33
5.3.4	Naravni viri in njihova raba.....	33
5.3.5	Kmetijstvo kot dejavnost v krajini	34
5.3.6	Delitev kmetijskih zemljišč	35
5.3.7	Usmeritve za rabo tal	35
5.3.8	Ukrepi za izvajanje prostorske strategije.....	37
5.4	Prostorski red Slovenije – PRS	38
5.4.1	Členitev prostora	38
5.4.2	Namenska raba prostora	39
5.4.3	Območja namenske rabe v sistemu krajine.....	39
5.4.4	Načrtovanje v območjih kmetijskih zemljišč.....	40
5.4.5	Gradnja zunaj poselitvenih območij.....	42
6	PRAVNI REŽIMI ZA PODROČJE UREJANJA IN VAROVANJA KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ	45
6.1	Strokovna izhodišča za pripravo pravnih režimov s področja urejanja kmetijskih zemljišč	45
6.1.1	Raba in varstvo tal v Sloveniji.....	46

6.1.2	Prostorska klasifikacija oz. zgradba sistema.....	47
6.1.3	Procesi v naravnih območjih	49
6.1.4	Pedosekvenca v Sloveniji	51
6.1.5	Kategorizacija	52
6.1.6	Oblike zemljiških parcel na različnih pedosekvencah.....	55
6.1.7	Velikost zemljiških parcel	56
6.2	Zgodovinski pregled razvoja pravnih režimov	57
6.2.1	Temeljni zakon o izkoriščanju kmetijskega zemljišča	57
6.2.2	Zakon o kmetijskih zemljiščih iz leta 1973	57
6.2.2.1	Navodilo o razvrstitvi zemljišč za potrebe kmetijstva z občinskim prostorskim planom oz. urbanističnim programom občine	58
6.2.3	Zakon o kmetijskih zemljiščih iz leta 1979	59
6.2.4	Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kmetijskih zemljiščih iz leta 1981	61
6.2.5	Zakon o varstvu kmetijskih zemljišč pred spreminjanjem namembnosti	62
6.2.6	Navodilo o strokovnih merilih za določitev zemljišč v kategorije	63
6.2.7	Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kmetijskih zemljiščih iz leta 1986	66
6.2.7.1	Navodilo za določitev zemljišč, ki so temelj proizvodnje hrane v SR Sloveniji	68
6.2.8	Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kmetijskih zemljiščih iz leta 1990	68
6.2.9	Odločba o razveljavitvi zakona o kmetijskih zemljiščih in navodila za izvajanje komasacije kmetijskih zemljišč	68
6.3	Veljavni pravni režimi.....	69
6.3.1	Zakon o kmetijskih zemljiščih	69
6.3.2	Zakon o kmetijstvu	72
6.3.3	Navodilo o vsebini in načinu vodenja sistema zbirk prostorskih podatkov	75
6.3.4	Pravilnik o vsebini in načinu vodenja zbirke podatkov o dejanski rabi prostora	76
6.3.5	Pravilnik o vsebini in načinu vodenja zbirke podatkov o upravnih aktih	78
6.3.6	Pravilnik o vsebini in načinu vodenja zbirke pravnih režimov	79
6.3.7	Pravilnik o katastru dejanske rabe kmetijskih zemljišč	79

6.3.8	Namen vzpostavitve sistema zbirk prostorskih podatkov	81
7	VARSTVO KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ NA PRIMERU OBČINE HRASTNIK	
	83
7.1	Uvodna predstavitev občine Hrastnik	83
7.1.1	Območje občine Hrastnik kot sestavni del predalpske krajine	83
7.1.2	Urejanje prostora v občini Hrastnik	85
7.2	Analiza prostora občine na podlagi strokovnih osnov za razvrščanje in kategorizacijokmetijskih zemljišč.....	88
7.2.1	Pedosekvenca na produ in pesku	90
7.2.2	Pedosekvenca na ilovicah in glinah.....	90
7.2.3	Pedosekvenca na mehkih karbonatnih kamninah	91
7.2.4	Pedosekvenca na trdih karbonatnih kamninah.....	93
7.2.4.1	Pedosekvenca na dolomitih.....	94
7.2.4.2	Pedosekvenca na apnencih	94
7.2.5	Pedosekvenca na nekarbonatnih kamninah	95
7.2.6	Analiza prostora	96
7.3	Urejanje kmetijskih zemljišč od leta 1981 do danes skozi prostorske planske akte.....	98
7.3.1	Prostorski plan občine Hrastnik za obdobje 1981 – 1985 z usmeritvami do leta 2000	98
7.3.2	Kategorizacija kmetijskih zemljišč.....	100
7.3.2.1	Pregled kategorij kmetijskih zemljišč po pedosekvencah	100
7.3.3	Spremembe in dopolnitve prostorskega dela družbenega plana občine Hrastnik za obdobje od leta 1981-1985.....	104
7.3.4	Dolgoročni plan občine Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta 2000.....	105
7.3.5	Dolgoročni plan občine Hrastnik za obdobje 1986 – 2000, dopolnjen 1989, Prostorske sestavine družbenega plana občine Hrastnik	107
7.3.6	Spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta 2000 in prostorskih sestavin srednjeročnega plana za območje Občine Hrastnik, dopolnitev v letu 1997 ...	110

7.3.7	Spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta 2000 in prostorskih sestavin srednjeročnega plana za območje občine Hrastnik, dopolnitev v letu 2002....	111
7.4	Varovanje kmetijskih zemljišč pred spreminjanjem namembnosti	112
7.4.1	Spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč v postopku priprave sprememb in dopolnitve prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta 2000 in prostorskih sestavin srednjeročnega plana za območje Občine Hrastnik, dopolnitev v letu 1997	113
7.4.2	Spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč v postopku priprave sprememb in dopolnitev prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta 2000 in prostorskih sestavin srednjeročnega plana za območje Občine Hrastnik, dopolnitev v letu 2002	119
7.4.3	Rezultati varovanja kmetijskih zemljišč.....	125
7.5	Strategija prostorskega razvoja občine	127
7.5.1	Težnje prostorskega razvoja v občini v povezavi z kmetijskimi zemljišči in njihovim varstvom	127
7.5.2	Strokovne podlage za prostorski razvoj območja Brnica	129
7.5.2.1	Vrednotenje kvalitete kmetijskega prostora	132
7.5.2.2	Usmeritve za razvoj	134
7.5.3	Usmeritve SPRS za varovanje kmetijskih zemljišč	136
7.5.4	Sklep.....	137
8	ZAKLJUČEK.....	141
	LITERATURA IN VIRI.....	145
	Uporabljeni viri.....	145
	Ostali viri	150

KAZALO PREGLEDNIC

Preglednica 1: Zmanjšanje površine kmetijskih zemljišč zaradi spremembe namembnosti od leta 1981 do 2002	125
--	-----

KAZALO GRAFIKONOV

Graf 1: Struktura rabe prostora občine Hrastnik.....	86
Graf 2: Rezultati uveljavljanja izjemnih posegov na NKZ v letu 1997.....	118
Graf 3: Spremembe namembnosti NKZ in DKZ v letu 2002.....	119
Graf 4: Prikaz zmanjšanja površin kmetijskih zemljišč od 1981 do 2002.....	126

KAZALO SLIK

Slika 1: Zemljiška struktura občine Hrastnik na posameznih pedosekvencah.....	56
Slika 2: Geografske značilnosti občine Hrastnik.....	84
Slika 3: Območja pedosekvenc v občini Hrastnik.....	89
Slika 4: Lega območij najboljših kmetijskih zemljišč v prostoru občine Hrastnik.....	109

KAZALO PRILOG

Priloga A: Sestava in značilnosti tal na posameznih pedosekvencah v občini Hrastnik

OKRAJŠAVE IN SIMBOLI

ZKZ-UPB1	Zakon o kmetijskih zemljiščih – uradno prečiščeno besedilo (Uradni list RS, št. 55/2003)
UPB	Uradno prečiščeno besedilo
ZUreP-1	Zakon o urejanju prostora (Uradni list RS, št. 110/2002, 8/2003)
RS	Republika Slovenija
SRS	Socialistična republika Slovenija
EU	Evropska unija
SPRS	Strategija prostorskega razvoja Slovenije
OdSPRS	Odlok o strategiji prostorskega razvoja Slovenije
PRS	Prostorski red Slovenije
ZKme	Zakon o kmetijstvu (Uradni list RS, št. 54/2000)
ZKme-A	Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kmetijstvu (Uradni list RS, št. 20/2006)
GERK	Grafična enota rabe zemljišča kmetijskega gospodarstva
GU	Geodetska uprava
MOP	Ministrstvo za okolje in prostor
Sob	Skupščina občine
GZ	Geodetski zavod
KZS	Kmetijska zemljiška skupnost
OS	Občnski svet
SPRO	Strategija prostorskega razvoja občine
PRO	Prostorski red občine

1 UVOD

Raba zemljišč je bila v naši bližnji preteklosti pogosto nepravilna. Prednost je imela urbanizacija vseh vrst: gradnja stanovanj, infrastruktura, industrija. Velik delež pri razvrednotenju kakovostnih kmetijskih zemljišč je imela nenadzorovana in razpršena gradnja stanovanj. Pri tem so se prizadevanja za obnovitev zemljiškega potenciala za pridelavo hrane zelo zmanjšala. Sprememba političnega sistema ter izzivi združene Evrope so v Sloveniji sprožili zahteve po zakonskih reformah na vseh področjih planiranja. Z uveljavitvijo novega zakona o urejanju prostora in sprejemom strategije prostorskega razvoja je Slovenija stopila na novo pot tudi na področju urejanja prostora. Strateško planiranje prostorskega razvoja mora zagotavljati vzdržen prostorski razvoj in trajnostno rabo naravnih dobrin. SPRS (Strategija prostorskega razvoja Slovenije) med naravne dobrine šteje tla, vodo, zrak, gozd, mineralne surovine in prostor kot naravne vire v krajini. Naravni viri pa so pomembni za prostorski razvoj in kvaliteto bivanja. Potrebno se je zavedati, da je prostor najpomembnejši neobnovljiv naravni vir. Zato je potrebno rabo prostora za posamezne dejavnosti določati glede na kakovost naravnih virov, ki jih te dejavnosti potrebujejo. Kmetijstvo kot dejavnost v krajini je najbolj odločilna za oblikovanje krajine, saj gospodari z naravnimi viri.

Najpomembnejši vir kmetijske dejavnosti so tla oziroma kmetijska zemljišča s pridelovalnim potencialom primernim za kmetijsko rabo. Kmetijska zemljišča z najboljšim pridelovalnim potencialom so opredeljena kot najboljša, kmetijska zemljišča nižje kakovosti pa kot druga kmetijska zemljišča. Temelj prostorskega razvoja kmetijstva je med drugim varovanje kmetijskih zemljišč. Poselitev in ureditve gospodarske javne infrastrukture pomenijo za kmetijstvo trajno izgubo kmetijskega prostora in prinašajo v kmetijski prostor vrsto omejitev. SPRS podaja usmeritve za rabo tal. Spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč pomenijo nepovratno izgubo kmetijskega prostora, zato jih je potrebno utemeljiti skozi analize ranljivosti kmetijskega prostora.

ZUreP-1 (Zakon o urejanju prostora, Uradni list RS, št. 110/2002, 8/2003) določa, da morajo občine svoje prostorske akte uskladiti z novo zakonodajo in državnimi prostorskimi akti najkasneje v treh letih po sprejemu SPRS. Občine so se znašle pred težko nalogo, saj nova zakonodaja prinaša precej sprememb v postopku priprave in sprejemanja novih občinskih

prostorskih aktov. Pri tem pa se občine ne morejo opirati na pretekle izkušnje. Prav na področju varovanja kmetijskih zemljišč se je zakonodaja kar precej spremenila. ZUreP-1 v 185. členu določa, da z njegovo uveljavitvijo prenehajo veljati določbe 8. člena zakona o kmetijskih zemljiščih iz leta 1996, ki so določale t.i. »izjemne posege« na najboljša kmetijska zemljišča. Smiselno so te določbe nadomeščene v 5. predvsem pa v 6. členu ZUreP-1, ki govori o gradnjah zunaj poselitvenih območij. Varovanje kmetijskih zemljišč je pomembno za zagotavljanje gospodarsko učinkovitega kmetijstva in ustvarjanje prepoznavne krajinske strukture, saj sodobna družba podpira kmetijsko pridelavo, ki zagotavlja zdravo hrano in obenem skrbi za ohranitev podeželja in kulturne krajine. Slovensko podeželje je dobro ohranilo svoje naravne lepote in kulturno dediščino. To pa ob podporah okolju prijaznemu kmetovanju in varovanju kulturne krajine, hribovitim in gorskim območjem, kjer so majhne gorske kmetije, pomeni priložnost in izziv da se bodo znala organizirati in izkoristiti ponujeno priložnost in bodo lahko bolje zaživela (ekološko kmetijstvo, sonaravna živinoreja, integrirana pridelava).

Diplomska naloga, ki je pred vami, obravnava področje varovanja kmetijskih zemljišč. Namen naloge je razjasnitev stanja na tem področju in pridobitev usmeritev za nadaljnje bodisi varovanje bodisi spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč.

V pričujočem delu je kot osrednja tema naloge najprej opredeljen pojem rabe in varstva kmetijskih zemljišč kot to določa veljavna zakonodaja. Sledi poglavje, ki na splošno predstavlja značilnosti slovenskega prostora, stanje na področju kmetijskih zemljišč z usmeritvami vzdržnega prostorskega razvoja in kmetijstvo v evropski uniji. Izhodišča in cilji prostorskega razvoja v Sloveniji so predstavljeni v naslednjem poglavju, ki obravnava pravno podlago, vsebino in izhodišča ter usmeritve SPRS. Naslednje poglavje malo širše obravnava tiste zakonske podlage s področja urejanja prostora, na katerih temelji urejanje in varovanje kmetijskih zemljišč. Za obravnavano temo je pomembno poglavje o pravnih režimih, ki v prvem delu obravnava strokovna izhodišča, na katerih temelji kategorizacija kmetijskih zemljišč in pravni režimi varovanja kmetijskih zemljišč. Strokovna izhodišča so povzeta po knjigi Krajina, krajinski sistemi; Raba in varstvo tal v Sloveniji dr. Albina Stritarja. V drugem delu je na podlagi pregleda razvoja sektorske kmetijske zakonodaje predstavljen odnos države do rabe in urejanja kmetijskih zemljišč skozi obdobja. Tretji del poglavja pa predstavlja

veljavno kmetijsko zakonodajo, ki poleg rabe, načrtovanja in varstva določa tudi zbirke podatkov o kmetijskih zemljiščih. Obravnavani pa so tudi sektorski predpisi, ki določajo sistem zbirk prostorskih podatkov in dejansko rabo kmetijskih zemljišč. S tem je zaključen obsežen teoretični del naloge, ki skozi zakone in predpise obravnava kmetijska zemljišča in njihovo varstvo.

Drugi del naloge predstavlja sedmo poglavje, ki je osrednje poglavje diplomskega dela. Obravnava praktični primer varovanja kmetijskih zemljišč. Poglavje v bistvu povzema vsebino prvega dela naloge tako, da jo prikaže na primeru občine Hrastnik. Predstavljena je analiza prostora občine, ki temelji na strokovnih podlagah za razvrščanje kmetijskih zemljišč. Navedene strokovne podlage in kasneje izdelana kategorizacija kmetijskih zemljišč so služile kot podlaga za opredeljevanje kmetijskih zemljišč v prostorskih planskih aktih občine. Na primerih je podrobno predstavljen postopek uveljavljanja t.i. «izjemnih posegov» na najboljša kmetijska zemljišča. Na koncu poglavja pa je predstavljeno območje Brnica na katerem želi Občina Hrastnik v postopku priprave novih prostorskih aktov spremeniti namembnost kmetijskih zemljišč za potrebe širitve poselitve in ureditve pokopališča.

Cilj obravnave predstavljenega primera občine Hrastnik je pridobiti predstavo o stanju kmetijskih zemljišč v prostoru občine ter ob upoštevanju preteklih izkušenj z urejanjem in varovanjem kmetijskih zemljišč, veljavne zakonodaje in usmeritev SPRS izbrati pravilen in učinkovit pristop za nadaljnje varovanje ali spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč.

Metodologija izdelave diplomskega dela je temeljila na zbiranju in preučevanju razpoložljive dokumentacije na obravnavano temo. Uporabljena je bila strokovna literatura in gradiva kot so zakoni in predpisi, publikacije, gradiva, objavljena na spletnih straneh Ministrstva za okolje in prostor in Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano ter dokumentacija, s katero razpolaga Oddelek za prostor, okolje in gospodarske javne službe Občine Hrastnik (projekti, prostorski planski akti, strokovne podlage, elaborati, idr.). V glavnem so bili uporabljeni pisni viri (stara zakonodaja, strokovna literatura, arhivski podatki) in kartografski viri v analogni obliki, novejša zakonodaja in strokovna gradiva pa so dostopna na internetu.

2 RABA IN VARSTVO KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ

Področje kmetijskih zemljišč ureja ZKZ-UPB1 (Zakon o kmetijskih zemljiščih – uradno prečiščeno besedilo), ki med drugim določa tudi rabo in varstvo kmetijskih zemljišč.

»Kmetijska zemljišča so zemljišča, ki so primerna za kmetijsko pridelavo, razen stavbnih in vodnih zemljišč ter za druge namene določenih zemljišč. Med kmetijska zemljišča spadajo tudi vsa zemljišča v zaraščanju, ki niso določena za gozd na podlagi zakona o gozdovih.« (ZKZ-UPB1, 2003: str. 6456) Zakon deli kmetijska zemljišča na podlagi njihovih naravnih lastnosti, lege, oblike in velikosti parcel na najboljša in druga kmetijska zemljišča. Najboljša kmetijska zemljišča so zemljišča, ki so najprimernejša za kmetijsko obdelavo. Druga kmetijska zemljišča pa so zemljišča, ki so manj primerna za kmetijsko obdelavo.

»Najboljša kmetijska zemljišča so:

a) po naravnih lastnostih:

- zemljišča, na katerih je najširša možnost rabe tal, ki se kaže v možnosti gojenja kmetijskih rastlin, ki uspevajo pri nas, če lega tal omogoča uporabo ustrezne kmetijske mehanizacije – I. kategorija kmetijskih zemljišč;
- zemljišča, na katerih je delno otežkočena možnost rabe tal zaradi fizikalnih lastnosti tal, kar zmanjšuje možnost izbora gojenja kmetijskih rastlin – II. kategorija kmetijskih zemljišč;
- zemljišča, ki so po svojih naravnih danostih primerna za trajne nasade (sadovnjaki, vinogradi, hmeljišča, oljčni nasadi ipd.);
- zemljišča, ki so zaradi izjemnih lastnosti in lege najprimernejša za vrtnarsko proizvodnjo;

b) po legi, velikosti in obliki parcel:

- zemljišča, ki so oblikovana (združena) v komplekse.« (ZKZ-UPB1, 2003: str. 6456)

Nadalje določa, da je določitev zemljišč, ki so primerna za kmetijsko pridelavo, za stavbna, vodna ali za drug namen, možna le v planskih aktih RS (Republika Slovenija) in lokalne skupnosti v skladu z zakonom. Kmetijska zemljišča se v planskih aktih na podlagi kategorizacije določijo kot območje najboljših in območje drugih kmetijskih zemljišč. (ZKZ-UPB1, 2003)

Podpoglavje zakona, ki govori o načrtovanju in varstvu kmetijskih zemljišč pred spreminjanjem namembnosti, vsebuje člen, ki določa vodenje podatkov o kmetijskih

zemljiščih kot uradni evidenci. Vodenje evidenc je potrebno zaradi določanja kmetijskih zemljišč v planskih aktih ter izvajanja ukrepov kmetijske politike. Kot uradne evidence se vodijo podatki o kategorijah kmetijskih zemljišč, najboljših in drugih kmetijskih zemljiščih, območjih z omejenimi možnostmi za kmetijstvo, območjih agrarnih operacij in območjih skupnih pašnikov. (ZKZ-UPB1, 2003)

Z določitvijo kmetijskih zemljišč v planskih aktih v najboljša in druga kmetijska zemljišča in uradnimi evidencami o kmetijskih zemljiščih je v skladu z zakonom zagotovljena raba kmetijskih zemljišč in varstvo kmetijskih zemljišč pred spreminjanjem namembnosti. ZKZ iz leta 1996 je v 8. členu določal tudi izjeme, za katere se je lahko najboljša kmetijska zemljišča v planskih aktih namenilo za nekmetijsko rabo, v kolikor ni bilo mogoče uporabiti zemljišč, ki so bila manj primerna za kmetijsko proizvodnjo. (ZKZ, 1996) To določilo sedaj nadomeščajo določbe 6. člena ZUreP-1, ki določajo gradnjo izven poselitvenih območij.

»Zunaj poselitvenih območij so dopustne gradnje objektov, če:

1. neposredno služijo kmetijski oziroma gozdarski dejavnosti, upravljanju voda, športu in rekreaciji zunaj poselitvenih območij, pridobivanju mineralnih surovin in izkoriščanju drugih naravnih virov, kakor tudi objektov, ki služijo varnosti državljanov in njihovega premoženja, obrambi ter varstvu pred naravnimi in drugimi nesrečami;
2. gre za prometne in energetske objekte gospodarske javne infrastrukture, objekte telekomunikacijskih omrežij in drugih zvez, kakor tudi, če gre za druge javne infrastrukturne in proizvodne objekte, ki zaradi tehničnih, tehnoloških, okoljskih in drugih značilnosti niso primerni v poselitvenih območjih;
3. gre za rekonstrukcije, adaptacije in nadomestne gradnje zakonito zgrajenih objektov, pri čemer se lahko spreminja njihovo namembnost ali zmogljivost, če spremembe ne ovirajo dejavnosti iz prve točke;
4. gre za funkcionalne zaokrožitve komunalno opremljenih območij ter dopolnilne gradnje objektov, ki pomenijo zaokrožitev in sanacijo posamičnih skupin objektov zunaj poselitvenih območij;
5. gre za objekte, ki so namenjeni dopolnilni dejavnosti, ki se opravlja ob kmetijski dejavnosti ali je z njo v neposredni zvezi.

Na najboljših kmetijskih zemljiščih je gradnja navedenih objektov dopustna le, če ni mogoče uporabiti zemljišč, ki so manj primerna za kmetijsko pridelavo. V tem primeru se zemljišča za gradnjo objektov praviloma določijo na osnovi ovrednotenih variantnih predlogov glede na njihov funkcionalni, varstveni in ekonomski vidik ter glede na njihovo sprejemljivost v lokalnem okolju. Merila in pogoji za gradnje objektov zunaj poselitvenih območij se določajo v prostorskem redu občine v skladu s prostorskim redom Slovenije.« (ZUreP-1, 2002: str. 13058 - 13059)

3 KMETIJSKA ZEMLJIŠČA V SLOVENIJI IN EVROPSKI UNIJI

3.1 Geografske značilnosti slovenskega prostora

RS je država Srednje Evrope s skupno površino 20.272 km². Meji na države Italijo, Avstrijo, Madžarsko in Hrvaško ter na Jadransko morje. Zemljepisno leži na stičišču alpske, panonske in sredozemske regije. (Zavodnik Lamovšek, 2003) S svojo lego na ožini med Alpami in najsevernejšim zalivom Sredozemskega morja predstavlja enega najpomembnejših evropskih prehodov iz južne Evrope proti vzhodu. Več kot polovico ozemlja (okrog 60 %) pokriva gozd. Okrog 33 % površin zavzemajo kmetijske površine, na katerih se izmenjujejo njive, travniki, pašniki, sadovnjaki in vinorodna območja. Le nekaj odstotkov slovenskega ozemlja (okrog 5 %) zavzemajo urbanizirane površine in infrastruktura. Preostala 2 % površin pa predstavljajo ostale površine (vode, barje, trstičja, ostala zamočvirjena zemljišča, suha odprta zemljišča s posebnim pokrovom, odprta zemljišča brez ali z nepomembnim rastlinskim pokrovom). (Statistični podatki ...o rabi zemljišč, 2002)

Slovenski prostor je prepoznaven po raznovrstni kulturni krajini, stavbni in naselbinski dediščini ter raznolikih in prostorsko razsežnih naravnih sistemih. Pomembna je njena gozdnatost, ohranjenost vodotokov ter biotska in krajinska raznovrstnost. Kvalitetna kulturna krajina se spreminja, saj hribovita in kraška območja Slovenije ne nudijo ugodnih pogojev za kmetovanje, zato se veliko zemljišč zarašča. Večina kvalitetne kmetijske zemlje je v ravninskih predelih, kjer pa je tudi privlačnost za poselitev največja. (OdSPRS, 2004)

3.2 Stanje na področju kmetijskih zemljišč

V skladu z veljavno zakonodajo so kmetijska zemljišča razvrščena v najboljša in druga kmetijska zemljišča. Območja kmetijskih zemljišč so opredeljena v planskih aktih RS in lokalnih skupnosti. Rabo kmetijskih zemljišč določa ZKZ-UPB1 in ZUreP-1.

Slovenija ima izrazito neugodno velikostno in posestno strukturo kmetijstva, kar je dolgoročen in težko rešljiv problem. Za Slovenijo je značilno, da je povprečna velikost evropsko primerljivih kmetij bistveno manjša kot v EU (Evropska unija). Pretežni del kmetijskih zemljišč v EU obdelujejo kmetije z nad 50 oziroma 100 ha zemljišč. V Sloveniji pa zavzemajo kmetije, ki obsegajo do 10 ha kmetijskih zemljišč, kar dve tretjini vseh kmetijskih zemljišč. Zaradi potreb po povečevanju konkurenčnosti kmetijstva je v zadnjih desetih letih v Sloveniji prisoten proces povečevanja in zaokroževanja kmetij oziroma zemljišč v obdelavi. Vendar je ta proces počasen. Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano poskuša reševati problematiko razdrobljenosti kmetijskih zemljišč na več načinov:

- v okviru izvajanja agrarnih operacij, ki zvišujejo produktivnost kmetijskih zemljišč, omogočajo lažjo obdelavo in stabilizirajo proizvodnjo;
- s komasacijami, s pomočjo katerih lahko povečamo velikost kmetij in zmanjšamo razdrobljenost posesti ter tako ustvarimo ekonomsko možne družinske kmetije;
- uveljavitev neposrednih plačil na hektar, kot pomemben ukrep spodbujanja obdelave zemljišč;
- ukrepi spodbujanja investicij na kmetijah v dodatne in dopolnilne dejavnosti.

Za predstavitev stanja so bili uporabljeni podatki Urada RS za informiranje, ki se nahajajo na Vladnem portalu z informacijami o življenju v EU (2005).

3.3 Cilji in usmeritve vzdržnega prostorskega razvoja na področju kmetijskih zemljišč

Vodilna načela za vzdržen prostorski razvoj evropske celine na področju kmetijskih zemljišč so zmanjšanje škodljivih vplivov na okolje in razvoj in varstvo naravnih virov in naravnih vrednot. V bodoče to pomeni pospešiti okoljsko sprejemljivost naložb ter preudarno uporabo virov z uveljavljanjem načela varovanja okolja na vseh ravneh in vseh področjih: varstvo zraka, tal in vode, varstvo pred čezmernim hrupom. To bo pripomoglo k večji dolgoročni ekonomski učinkovitosti dejavnosti v prostoru.

Raba prostora mora biti racionalna. K temu bo pripomogla tudi preudarna raba naravnih virov kot so varčna in večnamenska raba tal in virov, ohranjanje pridelovalnega potenciala kmetijskih zemljišč, smotrna urbana raba, nadzor nad širjenjem urbanih območij.

Spodbujati bo potrebno nujno posodabljanje kmetijstva in gozdarstva, da se bosta lahko preobrazili v tehnološko in gospodarsko učinkoviti in konkurenčni panogi, in ob tem ohranjati prostorsko in biotsko raznovrstnost (ohranjanje raznovrstnosti in kakovosti naravnih dobrin, naravnega genskega sklada ter ohranjanje rodovitnosti zemljišč). Pri prestrukturiranju podeželja bo potrebno ohranjati pomembne značilnosti kmetijskih krajin in avtohtone podeželske poselitvene značilnosti, ki s svojimi značilnimi vzorci pomenijo kulturno dediščino lokalnega, državnega in evropskega pomena:

- ohranjanje sklenjenih gozdov, območij z visoko stopnjo naravne ohranjenosti, življenjskih prostorov posebnega pomena, območij z velikim bogastvom vrst, celinske, podzemne vode, morje, visokogorski svet. (Zavodnik Lamovšek (besed. prip.), 2003)

3.4 Kmetijstvo v EU

S 1. majem 2004 je postala Slovenija članica EU, ki vključuje sedaj že 25 članic in obsega 3,9 milijona km² površine s skupno 454 milijonov prebivalcev. V EU so enotno urejena samo tista področja, na katerih lahko države članice s skupnimi močmi dosežejo več, kot če bi delovale same zase. Tako področje je tudi kmetijstvo. Takšen način urejanja imenujemo skupne politike. EU vodi skupno kmetijsko politiko, v katero je vključena tudi Slovenija. Skupna kmetijska politika temelji na načelih proste prodaje kmetijskih pridelkov med članicami, dajanju prednosti pridelavi EU, vse bolj pa tudi na varovanju okolja in razvoju podeželja. EU za uresničevanje teh načel uporablja tržno-cenovne ukrepe (na primer dogovorjene proizvodne kvote in referenčne količine, neposredna plačila – 25 odstotkov ob vstopu, nato postopno povečevanje do ravni 100 odstotkov leta 2013) in ukrepe politike varovanja okolja in razvoja podeželja (na primer okoljske podpore, izravnalna plačila za območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko pridelavo, podpore za zgodnje upokojevanje kmetov, podpore za mlade prevzemnike in za delovno usposabljanje, podpore naložbam v kmetijska gospodarstva).

Slovensko kmetijstvo se po vstopu v EU sooča z večjo konkurenco in znižanjem odkupnih cen pridelkov. Ker pa so kmetje deležni dodatne proračunske podpore, se položaj večine kmetov naj ne bi poslabšal. (Repnik (ur.), Sankovič (ur.), 2004)

4 IZHODIŠČA IN CILJI PROSTORSKEGA RAZVOJA V SLOVENIJI

4.1 Sprememba sistema prostorskega načrtovanja

Slovenija je doživela v zadnjih desetih letih zelo intenzivno preobrazbo na različnih področjih. Z nastankom nove države so se spremenila gospodarska, socialna in prostorska razmerja. Prostor, njegova urejenost in naravna ohranjenost pridobivajo pomen kot element kvalitete življenja, zato ima posebno vlogo pri oblikovanju nacionalnih ciljev. Kljub dolgoletni tradiciji na področju prostorskega načrtovanja, je sprememba političnega sistema ter samostojnost nove države postavila nove zahteve po zakonskih in sistemskih reformah. Tem so se pridružili tudi izzivi združene Evrope, ki vplivajo na pogoje razvoja v prostoru. Prostorsko načrtovanje dobiva nov pomen in naloge, ki so predvsem v zvezi z usklajevanjem zahtev gospodarskega, družbenega, tehnološkega razvoja na eni ter danimi prostorskimi potenciali in zahtevami za varstvo okolja na drugi strani. Prostora ne načrtujemo na novo, temveč sledimo spremembam obstoječih prostorskih struktur ter zahtevam po površinah različnih dejavnosti. To pa narekuje potrebo po drugačnem urejanju prostora, prilagojenem sodobni ureditvi države – prehod k strateškemu razmišljanju.

Okvir sodobnemu načinu prostorskega razvoja ter reformi sistema urejanja prostora sta dala Politika urejanja prostora RS in Ocena stanja v prostoru RS. Iz Ocene stanja so izstopala obstoječa vprašanja: velike razlike v prostorskem razvoju regij, neenakomeren urbani razvoj, pritiski suburbanizacije ob avtocestnem križu, stihijska in nenadzorovana razpršena gradnja, velik delež nezakonitih oz. t. i. črnih gradenj, degradirana urbana in druga območja, propadanje starih industrijskih mest, nenačrtna in pomanjkljiva prenova mestnih jeder, slaba infrastrukturna opremljenost naselij, nerešeno vprašanje ravnanja z odpadki, prestrukturiranje podeželskega prostora zaradi spremenjene vloge kmetijstva, obsežno zaraščanje kmetijskih površin z gozdom, zmanjševanje kmetijskih zemljišč, slaba sistemska rešitev varstva kmetijskih zemljišč, tudi znotraj urejenih naselij, itd. Dokumenta sta bila sprejeta na 55. redni seji Vlade RS, dne 20. decembra 2001. Ugotovitev obeh dokumentov je bila, da je zaradi spremenjenega geopolitičnega položaja Slovenije, na novo vzpostavljenih mednarodnih

odnosov, pospešenega razvoja tržnega gospodarstva, spremenjenih družbeno-ekonomskih, socialnih in pravnih razmer in z njimi povezanih prostorskih opredelitev razvoja države, drobljenja lokalne samouprave ob hkratni centralizaciji oblasti brez logične protiteži v regionalni organizaciji Slovenije, krize vrednostnega sistema pri urejanju prostora ter vedno manjšega upoštevanja skupnih in dolgoročnih interesov v prostoru potrebna izdelava prostorske strategije. Za obravnavano temo so podatki povzeti iz prilog prostorske strategije (2003).

4.2 Pravna podlaga Strategije prostorskega razvoja Slovenije

Že v Ustavi RS so zapisana normativna izhodišča kot so: skrb za javno dobro in naravna bogastva, varstvo zemljišč, zdravo življenjsko okolje, varovanje naravne in kulturne dediščine, stanovanja in lokalno samoupravo, ki pomenijo pravno podlago SPRS (Strategija prostorskega razvoja Slovenije). Nov sistem urejanja prostora je bil dokončno vzpostavljen s sprejemom ZUreP-1, ki je stopil v veljavo 1. januarja 2003. V skldu z ZUreP-1 je SPRS državni dolgoročni prostorski akt strateškega značaja.

Zakonsko podlago za pripravo SPRS predstavljata tudi na podlagi ZUreP-1 sprejeta:

- Pravilnik o podrobnejši vsebini, obliki in načinu priprave Strategije prostorskega razvoja Slovenije ter vrstah njenih strokovnih podlag, objavljen v Uradnem listu RS št. 38. z dne 25.4.2003, ki ga je izdal minister za okolje, prostor in energijo ter
- Program priprave Strategije prostorskega razvoja Slovenije, objavljen v Uradnem listu RS št. 50 z dne 29.5.2003, ki ga je sprejela Vlada Republike Slovenije.

SPRS je bila sprejeta z odlokom - OdSPRS (Odlok o strategiji prostorskega razvoja Slovenije). Odlok je bil objavljen v Uradnem listu RS št. 76/04 z dne 15.7.2004, prostorska strategija pa je pričela veljati 20. julija istega leta.

4.3 Struktura in vsebina Strategije prostorskega razvoja Slovenije

SPRS je razdeljena na štiri sklope:

- a) Odlok o strategiji prostorskega razvoja Slovenije, ki vsebuje besedilo Strategije prostorskega razvoja Slovenije in kartografsko gradivo na sedmih kartah, ki so sestavni del odloka. SPRS je razdeljena na štiri poglavja. Prvo poglavje opredeljuje izhodišča in cilje prostorskega razvoja. Drugo poglavje določa zasnovo prostorskega razvoja Slovenije s prioriteta in usmeritvami za doseg ciljev prostorskega razvoja Slovenije. Tretje poglavje določa razvoj prostorskih sistemov z usmeritvami za prostorski razvoj na regionalni in lokalni ravni. Četrto poglavje pa določa ukrepe in instrumente za izvajanje prostorske strategije.
- b) Obrazložitev prostorske strategije, ki podaja osnovne informacije o nastanku gradiva in zgradbi dokumenta.
- c) Utemeljitev prostorske strategije, v kateri so navedeni vsi pomembni podatki in opisi stanj in teženj, na podlagi katerih so opredeljene odločitve v prostorski strategiji (analize stanja in strokovnih rešitev).
- d) Priloge, ki ji sestavljajo obvezne priloge skupaj z obrazložitvijo in utemeljitvijo ter ostale priloge (sezname aktivnosti, spiski strokovnih gradiv, dokumentov).

4.4 Izhodišča Strategije prostorskega razvoja Slovenije

Vzdržni prostorski razvoj in trajnostna raba naravnih virov sta osnovni izhodišči in vodili prostorske strategije. Načelo vzdržnega prostorskega razvoja obvezuje sprejemanje takih razvojnih odločitev, ki bodo ob varovanju okolja, ohranjanju narave in trajnostni rabi naravnih dobrin, varstvu kulturne dediščine in drugih kakovosti naravnega in bivalnega okolja, zagotavljale take rabe prostora in prostorske ureditve, da bodo gospodarsko učinkovite, družbeno pravične in okolju prijazne, ter da bodo omogočale zadovoljitev potreb sedanje generacije brez ogrožanja prihodnjih generacij. (OdSPRS, 2004)

4.5 Cilji Strategije prostorskega razvoja Slovenije

Z vzdržnim prostorskim razvojem želi Slovenija prispevati k pestremu, kakovostnejšemu in polnemu življenju prebivalcev ter h kakovosti fizičnega okolja v vsakem kraju in regiji.

Načela prostorskega razvoja so:

- družbena blaginja,
- socialna stabilnost in
- svoboda posameznika.

Cilji oziroma vodila prostorskega razvoja Slovenije:

- racionalna raba prostora (ohranjanje prostora kot omejene in nenadomestljive vrline),
- krepitev prepoznavnosti in identitete prostora (doseganje večje prepoznavnosti prostora in krepitev identitete Slovenije ter njenih lokalnih oziroma regionalnih komponent),
- integracija v širši evropski prostor z izkoriščanjem primerjalnih prednosti,
- kakovost življenjskega in delovnega okolja. (OdSPRS, 2004)

4.6 Izhodišča prostorskega razvoja Slovenije v širšem mednarodnem kontekstu

Prostorski razvoj je v današnjem času skupaj z razvojem informacijske in komunikacijske tehnologije pod velikim vplivom globalizacije. Povečanje medsebojne odvisnosti v svetovnem merilu se izraža v zavesti, da gre za en sam svet. S tem pa se vedno bolj zmanjšujejo možnosti parcialnih rešitev. Načelo trajnostnega razvoja se je do danes uveljavilo kot planetarno razvojno vodilo in postalo izhodišče številnim mednarodnim dokumentom.

Najpomembnejši globalni mednarodni dokumenti, kateri so upoštevani v SPRS, so:

- Agenda 21 sprejeta na konferenci o okolju in razvoju (UNCED) v Rio de Janeiro leta 1992,
- Agenda Habitat (Habitat II) sprejeta na drugi svetovni konferenci Združenih narodov o mestih in drugih naseljih v Istanbulu 1996 leta,
- Kyotski protokol h konvenciji Združenih narodov o spremembi podnebja, ki so ga sprejeli Združeni narodi 1998 leta,
- Konvencija o biotski raznovrstnosti sprejeta v Rio de Janeiro leta 1992.

Politične spremembe zadnjih let so sprožile spremembe tudi v evropski prostorski strukturi. Ukinjanje mej kot fizične zapore, tehnološki razvoj in vse bolj prepletene globalne povezave na evropski in svetovni ravni imajo velik vpliv na prostorski razvoj.

Slovenija kot članica Sveta Evrope in Evropske unije v SPRS upošteva in povzema smernice dveh temeljnih evropskih dokumentov za uresničevanje trajnostnega prostorskega razvoja:

- Vodilna načela za trajnostni razvoj evropske celine sprejeta leta 2000 v Hannoveru za raven Sveta Evrope (prožen in v prihodnost usmerjen okvir za sodelovanje držav članic Sveta Evrope, njihovih regij in občin) in
- Evropske prostorsko razvojne perspektive sprejete leta 1999 v Potsdamu za raven Evropske unije.

Namen vodilnih načel je uskladitev ekonomske in družbene potrebe nekega območja z njegovimi ekološkimi in kulturnimi funkcijami in tako omogočiti daljnosežen in uravnotežen prostorski razvoj. Evropske prostorske razvojne perspektive pa predstavljajo tri sklope ciljev: policentričen prostorski razvoj in nov odnos med mestnimi in kmetijskimi območji, zagotavljanje enakopravnega dostopa do infrastrukture in znanja ter preudarno upravljanje ter varovanje narave in kulturne dediščine. Za obravnavano temo so podatki povzeti iz prilog prostorske strategije (2003).

Na ranljivost krajin je opozoril seminar Krajina, prostorsko načrtovanje in vzdržan razvoj. Seminar sta organizirala Svet Evrope in Ministrstvo za okolje in prostorsko planiranje Portugalske novembra 2001 v Lizboni. Ugotovitve seminarja so bile, da mnoge krajine potrebujejo posebno varstvo ali celo intenzivnejši razvoj. Istočasno so dediščina kakor tudi vir, ki potrebuje celovito upravljanje. Opravljanje kmetijskih in gozdarskih dejavnosti je nujno za učinkovito upravljanje krajin. Zahteve po povečanju kmetijske proizvodnje ne bi smele voditi v opuščanje kmetijskih zemljišč na manj ustreznih območjih. Upravljanje krajin je sestavni del prostorskega načrtovanja, ki vključuje tudi pomembna vprašanja, ki izhajajo iz vrednosti krajine kot premoženja. V mnogih primerih bi za zagotovitev učinkovitega uveljavljanja varstvenih norm in učinkovito upravljanje potrebovali gospodarske in finančne spodbude lastnikom zemljišč. (Jančič, 2004)

4.7 Usmeritve

Usmeritve SPRS so ustvariti prostor, ki bo kar v največji meri prispeval k prostorski, okoljski in funkcionalni raznolikosti, medsebojni povezanosti, vzajemni soodvisnosti in dopolnjevanju vseh območij v Sloveniji ter k skladnejšemu prostorskemu regionalnemu razvoju. S prostorskim razvojem želimo doseči medsebojno sodelovanje urbanih območij in podeželja ob istočasnem varovanju narave, naravnih virov in ustvarjenih vrednot prostora. S prostorsko razporeditvijo poselitvenih območij, delovnih mest in infrastrukture ter aktivnim spodbujanjem razvoja želi Slovenija zagotavljati dovolj prostora za razvoj v vseh regijah ob kar največji možni meri varovanja odprtega prostora. Na ta način bo država ohranjala in razvijala ekološke, naravne, estetske in funkcionalne potenciale ter varovala in razvijala kulturno krajino, varovala urbanistično in arhitekturno dediščino ter vse naravne in ustvarjene vrednote prostora in njegove posamezne sestavne dele. S smotrno in učinkovito rabo prostora in prostorskih potencialov želi Slovenija dosegati dolgoročno racionalnejšo rabo prostorskih potencialov, varčno rabo zemljišč in sredstev vloženih v zemljišča ter energetska varčnost prostorskih rešitev.

Za zagotovitev navedenega pa je potrebno:

- pripraviti nove prostorske akte v skladu z na novo uveljavljenim prostorskim planiranjem na vseh ravneh odločanja,
- vzpostaviti učinkovit sistem zbirk prostorskih podatkov za spremljanje izvajanja zastavljenih ciljev ter spremljanje stanja v prostoru.

Na podlagi evidenc zemljiškega katastra, katastra stavb, elektronske zemljiške knjige, evidence pravnih režimov, evidence o dejanski rabi kmetijskih zemljišč bo vzpostavljen nadzor nad izvajanjem skupnih ciljev SPRS na vseh ravneh planiranja. Usmeritve so povzete iz prilog prostorske strategije (2003).

5 PRAVNE PODLAGE ZA PODROČJE UREJANJA IN VAROVANJA KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ

5.1 Kratek kronološki pregled predpisov o urejanju prostora

Zakon o urbanističnem planiranju iz leta 1967 (Uradni list SRS, št. 16/67) je predstavljal podlago za izdelavo urbanistične dokumentacije, to je urbanističnega programa in urbanističnega načrta. Dokumenta sta se sprejemala z odlokom in sta bila izvedbena dokumenta, saj se je na njihovi podlagi lahko neposredno izdajalo lokacijsko dovoljenje za posege v prostor. (Vuga, 1986)

Ustava SRS iz leta 1974 je razmerja pri urejanju prostora s stališča ustavne pristojnosti republike in občine delila:

- v tista razmerja, ki so skupnega pomena za delovne ljudi in občane, med katere spadajo gospodarjenje s prostorom, sistem prostorskega in urbanističnega planiranja in ukrepi za uresničevanje s prostorskim in urbanističnim planom začrtane razvojne politike republike ter rabo, izkoriščanje in varstvo kmetijskih površin, gozdov, voda, morja, rudnin in drugih naravnih bogastev
- in v tista razmerja, ki jih delovni ljudje in občani samostojno urejajo v občini, v krajevnih skupnostih, v samoupravnih interesnih skupnostih in v organizaciji združenega dela, med katere spadajo prostorsko urejanje naselij, urejanje in uporaba stavbnih zemljišč ter urejanje in izkoriščanja zemljišč in stvari v splošni rabi.

Zakon o sistemu družbenega planiranja in o družbenem planu SR Slovenije (Uradni list SRS, št. 1/80 in 33/80) je uzakonil in uvedel sistem družbenega planiranja. Vendar ni mogel enakovredno obravnavati vseh treh vidikov družbenega planiranja, to je ekonomski, socialni in prostorski vidik. Zakon tudi ni vseboval zakonskih določil, ki so specifična za planiranje prostora in zahtevajo drugačen pristop v procesu priprave strokovnih podlag in v procesu oblikovanja planskih odločitev.

Ker stara urbanistična zakonodaja ni bila več v skladu z določbami slovenske ustave in sistemom družbenega planiranja, je bilo potrebno sprejeti novo prostorsko zakonodajo. Skupščina SR Slovenije je v letu 1984 sprejela zakon o urejanju prostora in zakon o urejanju naselij in drugih posegov v prostor. Objavljena sta bila v Uradnem listu SRS, št. 18/84 z dne 14. junija 1984. Z novo zakonodajo je bil v sistem integralnega družbenega planiranja vključen urejen proces prostorskega planiranja ter na novo določena izhodišča za pripravo in oblikovanje prostorskih izvedbenih aktov. Tako je bila dana osnova za sočasno in soodvisno planiranje v prostoru ter urbanistično načrtovanje naselij z ekonomskimi, socialnimi in drugimi sestavinami družbenega razvoja v procesu družbenega planiranja. (Kocjan, Vuga, 1986)

5.1.1 Zakon o urejanju prostora

Zakon o urejanju prostora je bil tako imenovani »krovni zakon« na področju urejanja prostora. Trdneje je določil vsebino prostorskih sestavin dolgoročnih planov ter nekatere od njih (obvezna izhodišča v dolgoročnem planu republike) opredelil kot obvezna izhodišča za pripravo dolgoročnih planov občin ter srednjeročnih planov. Usmerjanje razvoja dejavnosti v prostoru in določanje namenske rabe prostora je prepustil v urejanje družbenopolitičnim skupnostim.

V nadaljevanju so povzete določbe zakona, ki so se nanašale na kmetijska zemljišča. Zakon je določal, da je urejanje prostora varovanje dobrin splošnega pomena, skrb za njihovo smotrno rabo, usmerjanje dejavnosti v prostoru in njihova prostorska organizacija ter določanje namenske rabe prostora, tako da je usklajena s prostorskimi možnostmi in družbenimi potrebami. Delavce, delovne ljudi in občane je obvezal, da varujejo dobrine splošnega pomena, ki so pod posebnim varstvom ter skrbijo za njihovo smotrno rabo. Uzakonil je dolgoročnost odločanja o varstvu in smotni rabi dobrin splošnega pomena kot so: območja kmetijskih zemljišč, gozdov, vodnih rezervatov in vodnih površin, območja rudnih nahajališč ter območja naravne in kulturne dediščine ter da se v srednjeročnih družbenih planih namenska raba na teh območjih ne sme spreminjati, če za to niso podane usmeritve v

dolgoročnih planih in še to le pod pogoji, ki jih določa zakon. Varstvo prej navedenih območij, med njimi tudi kmetijskih zemljišč, je bilo zagotovljeno tako:

- da se je namenska raba navedenih območij lahko spreminjala samo z dolgoročnim planom družbenopolitične skupnosti,
- da so morali za spremembo obstajati širši družbeni interesi, ugotovljeni v dolgoročnem planu SR Slovenije
- ali da je morala biti sprememba dolgoročnega plana občine v skladu z dolgoročnim planom SR Slovenije, s čemer je bil ugotovljen širši družbeni interes (republiški, občinski, interes posamezne organizacije združenega dela).

V 7. členu je zakon določal, da so zemljišča, ki so v skladu s predpisi o kmetijskih zemljiščih, temelj proizvodnje hrane v SR Sloveniji, trajno namenjena za kmetijsko proizvodnjo. Njihova namenska raba pa se ob upoštevanju prej navedenih pogojev lahko izjemoma spremeni le, če je v skladu z zakonom zagotovljena usposobitev drugih zemljišč za kmetijsko proizvodnjo vsaj v enakem obsegu. (Zakon o urejanju prostora, 1984) Namen te določbe je bil, da se zagotovi nezmanjšana osnova za proizvodnjo hrane, s tem da se na preostalih kmetijskih zemljiščih poveča obseg kmetijske proizvodnje – načelo nezmanjšane kmetijske proizvodnje. Zakon sam ni opredeljeval kmetijskih zemljišč, ki so temelj proizvodnje hrane v SR Sloveniji, ampak je napotil na predpise o kmetijskih zemljiščih. Ta opredelitev je bila podana v 10. členu ZKZ (Uradni list SRS, št. 17/86), ki ga obravnavamo v poglavju 6.2.7.

Zakon o urejanju prostora je podaljšal veljavnost zakona o varovanju kmetijskih zemljišč pred spreminjanjem namembnosti, ki je veljal do konca leta 1985, do sprejetja novega srednjeročnega družbenega plana občine za obdobje 1986 – 1990. Le ta pa je moral upoštevati obvezna izhodišča dolgoročnega plana in ta zakon, kar pomeni varovati najboljša kmetijska zemljišča. Podaljšal je tudi veljavnost delov urbanističnih programov in urbanističnih načrtov po zakonu o urbanističnem planiranju, ki niso bili v nasprotju z urejanjem prostora v sprejetih srednjeročnih družbenih planih, do sprejetja dolgoročnih planov občin. S tem je omogočil lažji prehod v nov zakonski sistem. Pri usklajevanju prehoda je največ težav predstavljala razlika v obsegu, namenu in postopku sprejemanja med novimi planskimi in starimi urbanističnimi dokumenti. Urbanistični program in urbanistični načrt sta

bila izvedbena dokumenta, prostorske sestavine dolgoročnega plana občine pa ne. S prostorskimi sestavinami dolgoročnega plana občine sprejete odločitve so se lahko izvajale le preko srednjeročnega družbenega plana in prostorskih izvedbenih aktov. (Vuga, 1986)

Zakon o urejanju prostora je doživel nekaj sprememb in dopolnitev (Uradni list SRS, št. 15/89 in Uradni list RS, št. 71/93) in je veljal do uveljavitve ZUreP-1.

5.1.2 Zakon o urejanju naselij in drugih posegov v prostor

Zakon o urejanju naselij in drugih posegov v prostor (Uradni list SRS, št. 18/84) je bil sektorski prostorski zakon, saj je urejal prostor z vidika urejanja naselij, infrastrukturnih objektov in naprav ter drugih trajnih sprememb prostora.

Določal je, da urejanje naselij in drugih posegov v prostor obsega urbanistično načrtovanje naselij (načrtovanje graditve, širitve in prenove naselij) in drugih posegov v prostor (načrtovanje infrastrukturnih objektov in naprav ter drugih trajnih sprememb prostora zunaj ureditvenih območij naselja), določanje pogojev za prenos načrtovanih objektov in naprav v prostor ter urbanistični nadzor nad njihovim izvajanjem.

Z zakonom so bila podana temeljna načela za urejanje naselij in drugih posegov v prostor, vrste, vsebina, priprava in sprejem prostorskih izvedbenih aktov (prostorski ureditveni pogoji in prostorski izvedbeni načrti: zazidalni, ureditveni in lokacijski načrt), določbe v zvezi z parcelacijo stavbnih zemljišč, pridobitvijo lokacijskega dovoljenja za gradnjo ter organizacijo upravnih organov in pristojnih služb za urejanje prostora.

Tudi navedeni zakon je doživel kar nekaj sprememb in dopolnitev. Zakon o urejanju naselij in drugih posegov v prostor (Uradni list SRS, št. 18/84, 37/85, 29/86 in Uradni list RS, št. 26/90, 3/91, 18/93, 47/93, 71/93, 44/97 in 9/2001 – ZPPreb) je veljal do uveljavitve ZUreP-1.

5.1.3 Podzakonski predpisi

Podzakonski predpisi so bili izdani na podlagi Zakona o urejanju prostora (Uradni list SRS, št. 18/84). Določal je, da republiški upravni organ, pristojen za družbeno planiranje, skupaj z

republiškim upravnim organom, pristojnim za urejanje prostora, in v sodelovanju z Zavodom socialistične republike Slovenije za družbeno planiranje in Republiško geodetsko upravo pripravi, v skladu z zakonom o družbenem sistemu informiranja podrobnejšo vsebino in metodološka navodila za vodenje evidenc podatkov za urejanje prostora. (Zakon o urejanju prostora, 1984) S tem je bila določena obveznost priprave in izdaje podzakonskih aktov.

5.1.3.1 Navodilo o vsebini in metodologiji izdelave strokovnih podlag in prostorskih sestavin planskih aktov občin

Navodilo o vsebini in metodologiji izdelave strokovnih podlag in prostorskih sestavin planskih aktov občin je bilo objavljeno v Uradnem listu SRS, št. 20/85. Navodilo je bilo oblikovano kot skupen, enoten in obvezen okvir za pripravo prostorskih sestavin planskih aktov vseh občin. Temeljna značilnost navodila je bila značaj opomnika. V osrednjem delu so bile v zaporedju, ki ga je narekoval postopek priprave planov, našteje naloge v zvezi s pripravo strokovnih podlag in vsebine prostorskih sestavin posameznih planskih aktov občine (dolgoročni, srednjeročni).

5.1.3.2 Navodilo za vodenje evidence o predpisanem varovanju prostora in o omejitvah pri posegih v prostor

Navodilo za vodenje evidence o predpisanem varovanju prostora in o omejitvah pri posegih v prostor je bilo objavljeno v Uradnem listu SRS, št. 27/85. Z zakonom o urejanju prostora je bilo določeno, da občinski geodetski upravni organi vzpostavijo in vodijo posebno prostorsko evidenco, v kateri so evidentirana predpisana varovanja prostora in omejitve pri posegih v prostor. V okviru evidence je bilo predvideno, da se vodijo vrste varovanja in omejitve glede na izključno omejeno ali nadzorovano rabo, ločeno po skupinah in kategorijah, s predpisanim šifrantom, ki ga je možno dograjevati. Podatki iz te evidence naj bi bili ena od osnov za izkazovanje obveznih enotnih kazalcev, ki so potrebni za pripravlanje, sprejemanje in uresničevanje planov samoupravnih organizacij in skupnosti ter planov družbenopolitičnih skupnosti, kakor tudi za načrtovanje posegov v prostor. (Kolman, 1986)

V evidenci so se vodile vrste varovanj prostora glede na izključno, omejeno ali nadzorovano rabo po skupinah in s šiframi. Za območje kmetijskih zemljišč so bile predpisane naslednje skupine in šifre:

K00-000 Območje varovanja kmetijskih zemljišč

K10-000 Zemljišča, ki so trajno namenjena kmetijski proizvodnji

K20-000 Območja kmetijskih prostorsko-ureditvenih operacij

K30-000 Zaščitene kmetije

Sledila so območja varovanja gozdnih zemljišč, območja varovanja vodnih virov, območja varovanja zdravilnih sredstev, območja varovanja naravne in kulturne dediščine, območja varovanja pridobivanja rudnin, območja varovanja prometne, energetske in komunalne infrastrukture ter sistemov zvez, območja omejitev v ureditvenih območjih naselij ter območja s poškodbami in območja sanacij. Navedena območja varovanj prostora so bila določena z ustreznim predpisom, ki ureja določeno vrsto varovanja oziroma omejitev rabe prostora.

Evidenca je obsegala:

- grafični del s prikazom območja varovanja in šifre vrste varovanja na zemljiško-katastrskem načrtu (ZKN) oziroma preglednem katastrskem načrtu (PKN),
- pisni del, ki je obsegal seznam parcel, pregled parcel po vrstah varovanj prostora po katastrskih občinah in sumarnik površin območij varovanj prostora za občino in zbirko listin.

5.1.3.3 Navodilo o vodenju kataloga podatkov in evidenc o naravnih lastnostih prostora in o vodenju evidenc dejanske rabe prostora

Navodilo o vodenju kataloga podatkov in evidenc o naravnih lastnostih prostora in o vodenju evidenc dejanske rabe prostora je bilo objavljeno v Uradnem listu SRS, št. 19/86. Katalog podatkov in evidenca naj bi predstavljala informacijsko podporo planiranju in izvedbenemu načrtovanju. Katalog podatkov bi predstavljal prvo fazo v zagotovitvi boljše dostopnosti do podatkov, saj so bili podatki o naravnih lastnostih težko dostopni, ker so jih vodili različni organi in organizacije. Sektorske evidence med seboj niso bile usklajene in je prihajalo do prekrivanja vrst rabe na istem območju. Dogajalo se je tudi, da so se ponekod prepletali

podatki o dejanski in namenski (planirani) rabi prostora. Tudi zemljiški kataster, ki v svoji evidenci vodi vrsto rabe zemljišč, opredeljeno na parcelo, ni dajal ažurnih in zadovoljivih podatkov. Evidenca naj bi bila zasnovana kot izvorna, kasneje pa bi se lahko vzdrževala kot izvedena. (Lipej, 1986) Nastavitev kataloga podatkov in evidenc je bila naložena Republiški geodetski upravi, vodila in vzdrževala pa naj bi ga skupaj z občinskimi geodetskimi upravnimi organi.

Katalog podatkov iz evidence o naravnih lastnostih prostora je v skladu z navodilom vseboval:

- a) pisni del, kjer so se vodili podatki: vrsta podatka po skupinah in času nastanka, tehnične lastnosti podatka, pogoji dostopnosti, nosilec podatka, mesto in način hranjenja podatkov, sistem vzdrževanja, strokovni viri podatka in povezave s kartografskim prikazom in območjem;
- b) kartografski prikaz (prosojnica, praviloma na osnovi topografskih kart v merilu 1:25000), na katerem so se vodila območja naravnih lastnosti prostora iz kataloga podatkov: geomorfološke značilnosti, inženirsko-geološke značilnosti, pedološke značilnosti, hidrološke značilnosti, klimatske značilnosti, vegetacijske značilnosti in značilnosti živalskega sveta
- c) in dokumentacijo gradiv (strokovne podlage nosilcev posameznih evidenc).

Nadalje je navodilo vsebovalo določbe o evidenci o dejanski rabi prostora, ki je vsebovala:

- podatke o kmetijskih zemljiščih, gozdovih, pozidanih zemljiščih, vodnih zemljiščih, zemljiščih pod infrastrukturnimi objekti, zemljiščih za površinsko pridobivanje rudnin ter nerodovitnih in drugih zemljiščih;
- merilih in usmeritvah za opredelitev posameznih vrst zemljišč;
- pisni del, kjer so se vodili podatki: označba lista karte ali načrta, šifra upravne občine, šifra katastrske občine, dejanska raba prostora in površina le-te;
- kartografski prikaz (topografske karte merila 1:25000), kjer so bile opredeljene posamezne vrste dejanske rabe prostora.

Navodilo je prenehalo veljati z uveljavitvijo pravilnika o vsebini in načinu vodenja zbirke podatkov o dejanski rabi prostora, je bil objavljen v Uradnem listu RS, št. 9/2004 in je stopil v veljavo 17. 2. 2004. Pravilnik je predstavljen v poglavju 6.3.4.

5.1.4 Zakon o planiranju in urejanju prostora v prehodnem obdobju

Zakon o planiranju in urejanju prostora v prehodnem obdobju je bil objavljen v Uradnem listu RS, št. 48/90, njegove dopolnitve pa v št. 85/2000. Do sprejema novih predpisov o urejanju prostora je podaljšal veljavnost:

- prostorskih sestavin družbenih planov republike, občin in posebnih družbenopolitičnih skupnosti za obdobje 1986-1990
- in prostorskih sestavin dolgoročnih planov RS in lokalnih skupnosti za obdobje od leta 1986 do leta 2000 (dopolnitev).

Spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin dolgoročnih in srednjeročnih družbenih planov občin in posebnih družbenopolitičnih skupnosti so se v skladu s tem zakonom pripravljale in sprejemale po postopku, ki je bil predpisan za pripravo in sprejem prostorskih izvedbenih aktov. Strokovno delo za potrebe prostorskega planiranja pa se je moralo izvajati ob primerni uporabi določb zakona o urejanju prostora, ki so se nanašale na prostorske sestavine dolgoročnih in srednjeročnih planov.

5.2 Zakon o urejanju prostora – ZUreP-1

ZUreP-1 je bil objavljen v Uradnem listu Republike Slovenije št. 110 z dne 18.12.2002 in je pričel veljati 1. januarja 2003. Z uveljavitvijo tega zakona je prenehala veljati stara zakonodaja s področja urejanja prostora. Predmet zakona je urejanje prostora, ki obsega urejanje prostorskega načrtovanja in uveljavljanje prostorskih ukrepov za izvajanje načrtovanih prostorskih ureditev, zagotavljanje opremljanja zemljišč za gradnjo ter vodenje sistema zbirk prostorskih podatkov, določa pa tudi pogoje za opravljanje dejavnosti prostorskega načrtovanja (1. člen). ZUreP-1 deli pristojnosti na področju urejanja prostora na pristojnost države in pristojnost občine. Določa tudi obseg pristojnosti: določa rabo prostora in prostorske ureditve državnega (lokalnega) pomena, določijo se pogoji prostorskega načrtovanja in umeščanja objektov v prostor, ki jih predpisujejo režimi varovanja okolja, ohranjanja narave in trajnostne rabe naravnih dobrin, ohranjanja kulturnih spomenikov

državnega (lokalnega) pomena in druge kulturne dediščine, varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami na državni (lokalni) ravni ter obrambne potrebe (11. in 12. člen). V 2. členu zakon določa, da je namenska raba s prostorskimi akti določena raba zemljišč in objektov.

5.2.1 Temeljni cilji urejanja prostora

Temeljni cilji urejanja prostora po tem zakonu so:

»Namen urejanja prostora je omogočiti skladen prostorski razvoj z usklajevanjem gospodarskih, družbenih in okoljskih vidikov razvoja. Usmerjanje razvojnih procesov in z njimi povezanih prostorskih ureditev mora izhajati iz uravnoveženosti razvojnih potreb, pri čemer je treba prostor urejati tako, da se:

1. zagotavlja vzdržen prostorski razvoj z racionalno rabo prostora in ohranjanjem prostorskih zmogljivosti za sedanje in prihodnje generacije;
2. omogoča kakovostne življenjske razmere v mestih in na podeželju, zagotavlja kvaliteten in human razvoj mest in drugih naselij ter zagotavlja njihovo oskrbo;
3. doseže prostorsko usklajeno in med seboj dopolnjujočo se razmestitev različnih dejavnosti v prostoru;
4. zagotavlja prostorske možnosti za skladen razvoj skupnosti;
5. zagotavlja funkcionalno oviranim osebam neoviran dostop do objektov in njihova uporaba v skladu z zakonom;
6. zagotavlja varstvo okolja, ohranja narava in kulturna dediščina, omogoča trajnostno rabo naravnih dobrin in varuje druge kakovosti naravnega in bivalnega okolja;
7. omogoča obrambo države in zagotavlja varstvo pred naravnimi in drugimi nesrečami.

Urejanje prostora mora prispevati k ustvarjanju čimbolj prepoznavnega reda v prostoru.«
(ZUreP-1, 2002: str. 13058)

5.2.2 Usmerjanje poselitve in gradnja izven poselitvenih območij

Zakon usmerja poselitev v poselitvena območja pri čemer je treba zagotoviti racionalno rabo zemljišč in objektov v naseljih, prvenstveno izkoristiti proste in nezadostno izkoriščene

površine v naseljih z njihovim aktiviranjem ter s prenovo in sanacijo degradiranih območij v naseljih. Širitev naselja je dopustna le, če smotrnega razvoja in skladnosti urbanih kvalitet ni mogoče doseči s prej navedenimi ukrepi, pri čemer je potrebno širitev praviloma usmerjati na zemljišča, ki so z vidika trajnostne rabe naravnih dobrin ter ohranjanja narave in kulturne dediščine manj pomembna. To določa 5. člen tega zakona. Pomembne so tudi določbe 6. člena zakona, ki govore o gradnji izven poselitvenih območij. O tem pa smo govorili že v poglavju 2.

5.2.3 Prostorsko načrtovanje

Drugi del zakona obravnava prostorsko načrtovanje. V 17. členu govori, da se prostorske ureditve določajo in načrtujejo s prostorskimi akti, ki so:

- državni: strategija prostorskega razvoja Slovenije, prostorski red Slovenije in državni lokacijski načrti;
- občinski: strategija prostorskega razvoja občine z urbanističnimi in krajinskimi zasnovami, prostorski red občine ter občinski lokacijski načrti
- in skupni prostorski akti: regionalna zasnova prostorskega razvoja.

Glede na namen pa zakon v 21. členu določa dve vrsti prostorskih aktov:

- strateške prostorske akte, ki so strategija prostorskega razvoja Slovenije, prostorski red Slovenije, regionalna zasnova prostorskega razvoja in strategija prostorskega razvoja občine
- ter izvedbene prostorske akte, ki so državni in občinski lokacijski načrt ter prostorski red občine.

Podrobnejšo vsebino, obliko in način priprave ter vrste strokovnih podlag za vse navedene prostorske akte, predpisujejo podzakonski predpisi. ZUreP-1 vsebuje tudi določbe o financiranju, veljavnosti, skladnosti, pravni obliki in objavi, obveznih prilogah, pripravi in sprejemu prostorskih aktov.

5.2.4 Zbirke prostorskih podatkov

Peti del ZUreP-1 vsebuje določbe o sistemu zbirk prostorskih podatkov in poročilu o stanju na področju urejanja prostora. Za potrebe spremljanja stanja na področju urejanja prostora ZUreP-1 nalaga državi in občinam vodenje sistema zbirk prostorskih podatkov.

Sistem zbirk prostorskih podatkov vsebuje zbirke podatkov iz tega zakona in druge zbirke podatkov v zvezi z urejanjem prostora, ki jih določi zakon ali odlok lokalne skupnosti. Temelji na medsebojno primerljivih in povezljivih zbirkah geodetskih, evidenčnih in drugih podatkov, usklajenih s statističnimi zbirkami podatkov. ZUreP-1 določa tri vrste zbirk prostorskih podatkov: zbirko pravnih režimov, zbirko podatkov o upravnih aktih in zbirko podatkov o dejanski rabi prostora.

5.3 Strategija prostorskega razvoja Slovenije – SPRS

SPRS je temeljni državni dokument o usmerjanju razvoja v prostoru. Podaja okvir za prostorski razvoj na celotnem ozemlju države in postavlja usmeritve za razvoj v evropskem prostoru. Določa zasnovo urejanja prostora, njegovo rabo in varstvo. Prostorska strategija določa usmeritve za razvoj posameznih prostorskih sistemov na regionalni in lokalni ravni in sicer za razvoj poselitve, za komunalno opremljanje zemljišč ter ohranjanje arhitekturne prepoznavnosti mest in drugih naselij, za razvoj gospodarske javne infrastrukture, za razvoj krajine, za obrambne dejavnosti v prostoru ter prostorske omejitve razvoja.

Prostorska strategija določa tudi ukrepe za njeno izvajanje v obliki različnih programov, nalog in aktivnosti nosilcev urejanja prostora, način zagotavljanja skladnosti razvojnih dokumentov in način spremljanja izvajanja prostorske strategije. Z uveljavitvijo SPRS je prenehala veljavnost prostorskih sestavin dolgoročnega plana RS za obdobje od leta 1986 do 2000 in prostorskih sestavin srednjeročnega družbenega plana RS za obdobje od leta 1986 do leta 1990.

Namen in cilji SPRS so predstavljeni že v uvodnih poglavjih te naloge. Ker je predmet obdelave varstvo kmetijskih zemljišč, bo podrobneje predstavljen tisti del strategije, ki ta področje obravnava. Preden pa začnemo z obravnavo navedene teme, je potrebno navesti, da SPRS razširja pojem namenska raba kot ga določa ZUreP-1. In sicer določa, da je namenska raba prostora s prostorskim redom občine ali lokacijskim načrtom predpisana členitev prostora na celotnem območju občine, ki določa, za kateri namen se zemljišča in predvideni ter zgrajeni objekti lahko uporabljajo. Loči območja osnovne in podrobnejše namenske rabe.

5.3.1 Razvoj krajine

Slovenija je zaradi svoje lege, reliefne razgibanosti in podnebnih razmer, ki vplivajo na poselitev in druge gradnike identitete, zelo raznolika dežela. V primerjavi z drugimi državami Evrope je Slovenija ohranila visoko stopnjo naravne ohranjenosti in krajinske raznovrstnosti. Naravno najbolj ohranjeno je visokogorje ter hribovita območja v alpskem in predalpskem svetu, visoke kraške planote z večjimi sklenjenimi gozdovi in deloma območja večjih vodnih sistemov (predvsem reke Mure). To so območja največje biotske raznovrstnosti, pomembnih vodonosnikov in ekološke izravnave. V evropskem prostoru je takih območij malo, zato je njihova ohranitev mednarodnega pomena. Ta območja postajajo tudi vse bolj privlačna za bivanje in rekreacijo, zato vedno bolj narašča pritisk zlasti na obvodni prostor ter gorska območja. Slovenija pa obsega tudi območja, na katerih je viden pečat človekovega dolgoletnega delovanja. Človekovo poseganje v krajino narašča zaradi vse večjih razvojnih potreb: gradnja prometnic in druge infrastrukture, bivališč, delovnih in proizvodnih prostorov, odpiranje površinskih kopov, odlagališč odpadnih snovi in podobni posegi. To vodi v drobitev naravnih območij, kar zmanjšuje naravno povezanost ekosistemov. Vpliv na krajino imajo tudi procesi značilni za sodobno družbo (premeščanje prebivalstva iz podeželja v mesta in v zadnjem času pritiski na podeželska območja v bližini večjih urbanih središč), ker razvoj v prostoru ni potekal uravnoteženo.

Razvojne dejavnosti v krajini so: kmetijstvo, gozdarstvo, upravljanje z vodami in pridobivanje mineralnih surovin. Problemi prostorskega razvoja krajine so povezani s

prostorsko problematiko navedenih dejavnosti, razvojem pristočasnih dejavnosti ter s poselitvijo in infrastrukturo, ki z razvojem posegata v krajinski prostor.

SPRS določa, da se z razvojem krajine z umeščanjem novih ali posodabljanjem obstoječih dejavnosti preureja, ohranja ali obnavlja prostorska razmerja. Ko je z umeščanjem dejavnosti v krajini dosežen uravnotežen sistem prostorskih struktur ter vzpostavljeno zdravo, varno in prijetno bivalno okolje, je dosežen optimalen razvoj krajine, ki ohranja njeno naravno zgradbo in procese ter ustvarja in ohranja nacionalno in lokalno prepoznavnost ter simbolne vrednote v prostoru. Krajina je sestavljen prostorski sistem. Razvija se v treh prevladujočih smereh kot pretežno naravna, pretežno kulturna in pretežno urbana krajina.

Za naravno krajino je značilna ohranjenost njene naravne zgradbe in možnost za neoviran potek naravnih procesov, razvija se na odmaknjenih predelih in v višje ležečih območjih, kjer so bivalni in delovni pogoji oteženi, naravni procesi pa intenzivni, zato je človekov razvoj omejen.

Kulturna krajina označuje največji del Slovenije, preko predalpskih in kraških območij, za katere je značilen preplet gozdov s pretežno travnatim svetom in drobno poselitvijo, prehaja do kmetijsko bolj intenzivnega vinorodnega gričevja, poljedelskih ravnin in intenzivneje urbaniziranih krajin ob večjih urbanih centrih. Značilna je velika reliefna razgibanost, mozaična krajinska slika, tradicionalne oblike poselitve ter preplet kmetijskih zemljišč in gozda, ki z razporeditvijo in obliko sledi naravni zgradbi prostora. V povezavi s stavbno, naselbinsko in krajinsko dediščino ustvarja kulturno prepoznavnost Slovenije.

Območja urbanizirane krajine so v okolici večjih poselitvenih središč v pretežno ravninskih območjih Slovenije, kjer je velik pritisk na krajino s strani poselitve in drugih urbanih dejavnosti. Tu je zelo velik problem ohranitev pridelovalnega potenciala kmetijskih zemljišč, zato je možnosti za razvoj poselitve potrebno iskati tudi na območju gozdov, če ni v neskladju z ekološko funkcijo gozda.

Razvoj sistema krajine izhaja iz težnje po vzpostavitvi racionalne rabe prostora, ki hkrati omogoča gospodarsko učinkovit razvoj dejavnosti, ohranjanje naravnih procesov, varstvo

naravnih virov ter varstvo in razvoj kulturne krajine, zato je potrebno spodbujati take prostorske programe in rešitve, ki omogočajo dolgoročno ohranitev omenjenih kvalitete.

5.3.2 Krajska območja oz. regije in splošne usmeritve za ohranjanje prepoznavnosti krajskih območij

Kulturno in simbolno prepoznavnost slovenske krajine oblikujejo pestrost kulturne krajine ter njeno doživljajsko vrednost, stavbna dediščina in oblika tradicionalne poselitve podeželja ter naravne prvine izjemnih značilnosti. Njena raznolikost je odraz podnebnih vplivov (mediteranskega, alpskega in panonskega), reliefnih in geoloških raznolikosti ter tudi zgodovinskih razmer. Oblikuje se znotraj petih krajskih regij: alpske, predalpske, subpanonske, kraške in primorske. Nekatera območja, na katerih se prepletajo kulturna dediščina in izjemne naravne prvine ter območja izjemnih krajin z redkimi ali enkratnimi krajskimi vzorci, so nosilci prostorske identitete in simbolne vloge v družbeni zavesti. Ta območja imajo zato poseben, nacionalni pomen. Tako zaokroženim krajskim območjem je zato potrebno zagotoviti prostorski razvoj, ki bo ohranjal njihovo celovito prepoznavnost.

Splošne usmeritve za ohranjanje prepoznavnosti krajskih območij so naslednje:

»Splošne usmeritve za ohranjanje prepoznavnosti krajskih območij se upoštevajo v programih in načrtih posameznih sektorjev in lokalnih skupnosti tako, da se zagotovi upoštevanje prepoznavnih in tipoloških značilnosti krajskih območij in doživljajske kvalitete krajine. Ustreznost njihove umestitve se preverja z vidika prispevka h krepitvi krajske prepoznavnosti.

Dejavnike prepoznavnosti krajine se obravnava kot razvojne dejavnike, ki povečujejo privlačnost območij za prebivalce, investitorje in obiskovalce. V teh območjih se spodbuja dejavnosti, kot so trajnostno rabo dediščine, razvoj turizma v povezavi s kulturnimi vrednotami in s tradicionalno kmetijsko dejavnostjo, oblikovanje kulturnih poti in podobno ter tako prispeva h gospodarskemu razvoju ter ohranitvi in povečanju prepoznavnosti.

Posebno pozornost se posveča stikom naselij in odprte krajine. Dejavnike prepoznavnosti krajine se upoštevajo pri širjenju, oblikovanju in funkcionalni razmestitvi dejavnosti v poselitvenih območjih na način, da se na obrobja mest in naselij praviloma ne umešča

dejavnosti, ki s svojo obliko ali velikostjo negativno vplivajo na prepoznavno podobo mest in drugih naselij v krajini.

Na območjih, kjer bi zaraščanje pomenilo izgubo velikega dela prepoznavnih kulturnih sestavin krajine, se spodbuja kmetijsko ali drugo primerno rabo, s pomočjo katere se jih ohranja. Pri združevanju kmetijskih zemljišč v večje parcele se sledi osnovnim smerem prostora in poljske delitve.

V gozdove na pobočjih se praviloma ne posega, kadar pa je to potrebno, se prepreči možnost nastanka erozijskih žarišč in zagotovi čim manjšo vidnost posegov. Na reliefno ali geomorfološko izpostavljena in vidna mesta se praviloma ne posega, izjema velja za objekte, za katere je pomembno, da so v prostoru poudarjeni kot dominante.

Pri načrtovanju infrastrukturnih objektov ali drugih objektov ali posegov za potrebe določenih dejavnosti, ki pomenijo obsežne ureditvene posege v prostoru, se preprečuje negativne vplive in izbira rešitve, ki najmanj prizadenejo dejavnike prepoznavnosti krajine.« (OdSPRS, 2004: str. 9260)

5.3.3 Zagotavljanje ohranjanja prepoznavnosti značilnosti predalpske krajine

V posameznih krajinskih regijah se pri načrtovanju namenske rabe prostora in prostorskih ureditev upošteva splošne usmeritve za ohranjanje prepoznavnosti krajinskih območij in usmeritve za ohranjanje arhitekturne prepoznavnosti. Pri tem pa se v posameznih krajinskih regijah upošteva tudi njihove specifične značilnosti. V predalpskih krajinah, kamor spada tudi območje občine Hrastnik, se upošteva organizacijo prostora gorskih in hribovitih območij za katere je značilen »celek«, ranljivost podzemnih voda in strukturno vrednost avtohtone vegetacije na ravninskih predelih.

5.3.4 Naravni viri in njihova raba

SPRS določa naravne vire kot so: tla, voda, zrak, gozd, mineralne surovine in prostor.

Naravni viri so pomembni za prostorski razvoj države in kvaliteto bivanja.

Temeljna načela rabe naravnih virov so:

- Zagotavljati je potrebno tako stopnjo samooskrbe in neodvisnost države od tujih virov, ki jo je glede na razpoložljivost gospodarsko izkoristljivih naravnih virov, družbeno sprejemljivost izrabe in čim manjše okoljske vplive mogoče doseči.
- Zagotavljati je treba gospodarno, preudarno in prostorsko racionalno rabo naravnih virov, da se ohranjajo potenciali, obnovljivost in kvaliteta, da se zagotovi njihov dolgoročni obstoj in se ohranja biotska raznovrstnost, naravne vrednote in kulturna dediščina.
- Dejavnosti in prostorske ureditve je potrebno umeščati v prostor tako, da se pri tem ne zmanjšuje možnosti za izkoriščanje ali rabo neobnovljivih naravnih virov v prihodnosti ter tako, da je čim manj možnosti za nastanek onesnaženj naravnih virov, ki bi lahko potencialno zmanjšala njihovo kvaliteto in uporabnost.
- Prostor je poleg vode najpomembnejši neobnovljiv naravni vir. Rabo prostora za posamezne dejavnosti se določa glede na kakovosti naravnih virov, ki jih posamezne dejavnosti pri tem potrebujejo.

5.3.5 Kmetijstvo kot dejavnost v krajini

Kmetijstvo je od vseh dejavnosti v krajini najbolj odločilno za ustvarjanje kulturne krajine. Gospodari z naravnimi viri, oblikuje krajino, izvaja tehnološke posodobitve ter vpliva na druge dejavnosti in vire. Kmetijstvo je osrednji predmet zanimanja z vidika spreminjanja krajine zaradi potreb razvoja dejavnosti ter zaskrbljenosti zaradi opuščanja rabe prostora. Koncept prostorskega razvoja kmetijstva temelji na zagotavljanju razmer za gospodarsko učinkovito kmetijstvo, varstvo naravnih virov, ustvarjanju prepoznavne krajinske strukture skladne s prostorskimi razmerami.

Izhodišča SPRS za pridelovalni potencial tal za kmetijsko rabo so:

Ena od temeljnih nalog kmetijstva je pridelava hrane, ki je smotrna na območjih z visokim pridelovalnim potencialom. Kmetijske dejavnosti se prednostno usmerja na območja z visokim pridelovalnim potencialom tal za kmetijsko rabo (v Sloveniji so v Vipavski dolini, na Ljubljanskem, Sorškem, Brežiško – Krškem, Dravskem, Murskem polju, v Slovenskih Goricah, na odcednih ravninah ob rekah in na poljih). Taka območja predstavljajo med 15 in 20 % kmetijskih zemljišč v Sloveniji. Visok pridelovalni potencial tal za kmetijsko rabo imajo

tla z najboljšimi talnimi lastnostmi, kjer je možna najširša kmetijska raba tal in tla z dobrimi talnimi lastnostmi. Predvsem na razgibanem reliefu, kjer so najprimernejše lege za trajne nasade.

Kmetijske dejavnosti se spodbuja na območjih s slabšim pridelovalnim potencialom tal za kmetijsko rabo, kadar se s tem omogoča ohranjanje kulturnih in simbolnih kakovosti krajine ali biotske raznovrstnosti ter naravnih vrednot.

5.3.6 Delitev kmetijskih zemljišč

Kmetijska zemljišča z najboljšim pridelovalnim potencialom, ki imajo razmeroma nizko ranljivost okolja in drugih naravnih virov, predvsem virov pitne vode, za kmetijstvo so opredeljena kot najboljša kmetijska zemljišča. Ta so predhodno usklajena tudi z drugimi rabami prostora, pa tudi z območji, ogroženimi zaradi povečane dinamike naravnih procesov, predvsem poplavnimi in erozijskimi območji. Za kmetijsko pridelavo najprimernejša območja ravninskega sveta sovpadajo tudi z območji mokrišč. Prav zaradi intenziviranja kmetijske pridelave in izvajanja agrarnih operacij se je njihovo število v preteklosti zmanjšalo, da so postala ogrožena in jih z izsuševanjem ni dopustno spreminjati.

Kmetijska zemljišča nižje kakovosti, ki imajo slabši naklon, lego ali talne lastnosti in zaradi tega tudi slabši pridelovalni potencial, se uvrščajo med druga kmetijska zemljišča. To so predvsem območja v strmih hribovitih predelih in sušnih kraških območjih, kjer zaradi klimatskih in drugih pogojev strateški interes za razvoj kmetijstva ni poudarjen. Na območju Slovenije se pojavljajo tudi oblike tal, ki so redke ali celo izjemne. Take oblike so šotišča na barjih in terra rossa na Krasu, ki se opredelijo kot kmetijska zemljišča, namenjena trajni ohranitvi. Posebej se opredelijo kmetijska zemljišča, ki so zaradi onesnaženja neprimerna za pridelavo hrane ali primerna samo za določene kmetijske dejavnosti.

5.3.7 Usmeritve za rabo tal

SPRS podaja naslednje usmeritve za rabo tal:

- 1) »Na območjih z visokim in dobrim pridelovalnim potencialom tal za kmetijsko rabo, kjer ne veljajo posebne omejitve izvajanja dejavnosti zaradi varstva podzemnih voda kot virov pitne vode, se lahko izvaja ukrepe za posodabljanje kmetijske proizvodnje oziroma agrarne operacije, pri čemer se upošteva obstoječo krajinsko strukturo, mrežo poti, prostorske smeri, naravne koridorje in logiko krajinskega vzorca.
- 2) Kmetijsko dejavnost na zemljiščih z visokim in dobrim pridelovalnim potencialom se zaradi varstva podzemnih voda kot virov pitne vode, to je na Dravskem, Murskem polju, Apaškem, Prekmurskem, Ptujskem, Sorškem, Kranjskem in Ljubljanskem polju ter v Spodnji Savinjski dolini, dolini Kamniške Bistrice in Polskave ustrezno tehnološko prilagodi ali preusmeri v gojenje drugih kmetijskih kultur. Za izboljšanje kvalitete površinskih voda se kot prostorski ukrep ob upoštevanju oblikovne podobe krajine, zasaja avtohtono vegetacijo ter postopoma umika kmetijske dejavnosti iz priobalnih zemljišč voda.
- 3) Kmetovanje se ustrezno prilagaja tudi na drugih vodovarstvenih in drugih varstvenih območjih in na območjih, ogroženih zaradi škodljivega delovanja voda ter na območjih, ogroženih zaradi neugodnih vremenskih razmer.
- 4) Reorganizacijo kmetij na podeželju se spodbuja na območjih z visokim pridelovalnim potencialom tal za kmetijsko rabo, kadar je glede na pridelovalno usmeritev zagotovljena ustrezna koncentracija posesti, ob upoštevanju poselitvenega in krajinskega vzorca ter ranljivosti okolja.
- 5) Trajni nasadi se urejajo na območjih vinorodnih in sadjarskih okolišev. Z novimi trajnimi nasadi se ne posega v erozijska, plazljiva, plazovita območja oziroma nestabilna zemljišča. Pri prenovi obstoječih trajnih nasadov se izbira tako obliko nasada, da je nevarnost proženja erozije zmanjšana na minimum.
- 6) Območja, kjer so agrarne operacije povzročile krajinsko in ekosistemsko osiromašenje, se postopno sanira predvsem z uvajanjem večjega deleža naravnih prvin, predvsem vegetacijskih ali vodnih prvin in/ali z izločanjem določenega deleža kmetijskih zemljišč iz rabe.
- 7) Pri umeščanju nove poselitve, objektov gospodarske javne infrastrukture ter gospodarskih con se zagotavlja dovolj velik odmik od območij z visokim in dobrim pridelovalnim potencialom ali pa se zagotavlja ustrezne vegetacijske pasove zaradi potencialne nevarnosti onesnaževanja tal in s tem zmanjševanja pridelovanega potenciala.
- 8) Pri zahtevah za spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč se upošteva tudi njihovo strukturno vlogo v krajini in socialno-gospodarski pomen. Objekti oziroma prostorske

ureditve gospodarske javne infrastrukture se umeščajo na kmetijske površine z velikim pridelovalnim potencialom tal za kmetijsko rabo le v primeru, ko ni mogoče uporabiti zemljišč, ki so manj primerna za kmetijsko pridelavo in na način, da se v čim manjši možni meri vpliva na drobljenje sklenjenih kmetijskih površin.« (OdSPRS, 2004: str. 9263)

Kmetijstvo za svojo dejavnost izrablja naravne vire, a je hkrati tudi prostor, kjer se uresničuje še vrsta drugih dejavnosti in ga te dejavnosti uporabljajo kot naravni vir. Poselitev pomeni za kmetijstvo trajno izgubo kmetijskega prostora. Ceste in železnice vplivajo na prostorsko organizacijo, so vir onesnaženja, z vidika kmetijstva v prostor prinašajo vrsto omejitev. Omejitve predstavljajo tudi koridorji plinovodov, naftovodov in daljnovodov. Zaradi tega je pri nameravanih nepovratnih spremembah namembnosti kmetijskih zemljišč te treba utemeljiti skozi analize ranljivosti kmetijskega prostora ter pri tem upoštevati njegovo socialno-gospodarsko vlogo in strukturno vlogo v krajini.

5.3.8 Ukrepi za izvajanje prostorske strategije

SPRS v IV. poglavju določa ukrepe za izvajanje prostorske strategije, med katerimi so tudi naloge in aktivnosti posameznih nosilcev urejanja prostora pristojnih za izvajanje prostorske strategije. Strategija nosilcu urejanja prostora za področje kmetijstva nalaga:

- da spodbuja ohranjanje pridelovalnega potenciala kmetijskih zemljišč, ekološko naravnano kmetijstvo, diverzificirane oblike kmetijske proizvodnje in razvoj dopolnilnih dejavnosti,
- da pripravi kategorizacijo kmetijskih zemljišč na osnovi pridelovalnega potenciala tal kot podlago za njihovo razvrstitev,
- da skrbi za pripravo programov kmetijstva in prenove vasi, in to prioritarno za območje izjemnih krajin, za obmejna, obalna, hribovita in zavarovana območja.

5.4 Prostorski red Slovenije – PRS

Vlada RS je na podlagi tretjega odstavka 38. člena ZUreP-1 izdala Uredbo o prostorskem redu Slovenije. Objavljena je bila v Uradnem listu RS št. 122/2004 in je pričela veljati 13. 11. 2004. Z uredbo je bil sprejet PRS (Prostorski red Slovenije), ki določa pravila za urejanje prostora.

»Pravila za urejanje prostora se uporabljajo za:

1. prostorsko načrtovanje poselitve, gospodarske infrastrukture in krajine;
2. določanje osnovne in podrobne namenske rabe prostora, meril in pogojev za urejanje prostora v strateških in izvedbenih prostorskih aktih na regionalni in lokalni ravni ter lokacijskih pogojev za umeščanje prostorskih ureditev ter načrtovanje in graditev objektov;
3. pripravo strokovnih podlag za izdelavo prostorskih rešitev, utemeljitev in presojo njihove sprejemljivosti ter sprejemanje odločitev o izvedbi prostorskih ureditev;
4. pripravo poenotениh in strokovno utemeljenih prostorskih aktov.«

»Pravila za urejanje prostora so splošna pravila prostorskega načrtovanja, pravila za načrtovanje prostorskih sistemov in pravila za načrtovanje in graditev objektov.« (Uredba o prostorskem redu Slovenije, 2004: str. 14701-14702)

5.4.1 Členitev prostora

PRS členi prostor na območja in površine namenske rabe prostora ter na funkcionalne in prostorske enote. Za potrebe prostorskega načrtovanja se ob upoštevanju členitve določijo ureditvena območja prostorskih aktov. Pri členitvi prostora se upoštevajo varovana, zavarovana ali ogrožena območja s področja varstva okolja in njegovih delov, ohranjanja narave, varstva kulturne dediščine in rabe naravnih virov v skladu s predpisi, ki urejajo ta področja, kakor tudi prepoznavnost krajine, naravne kakovosti krajine, prepletanje kmetijskih in gozdnih dejavnosti, urejanje kmetijskih zemljišč ter druge kakovosti naravnih in ustvarjenih sestavin prostora.

5.4.2 Namenska raba prostora

PRS določa, da se za celotno območje občine določi in prikaže območja osnovne namenske rabe prostora, ki se med seboj ne smejo prekrivati. Meja območij in površin namenske rabe prostora se določi glede na pretežno dejansko rabo, načrtovano namensko rabo, funkcijo obstoječih in načrtovanih objektov in strukturno urejenost prostora. Pri določanju meje se praviloma upoštevajo obstoječe parcelne meje.

Območja osnovne namenske rabe so:

- območja stanovanj, proizvodnih dejavnosti, mešana območja, posebna območja, območja družbene infrastrukture, zelenih površin, prometne infrastrukture, komunikacijske infrastrukture, energetske infrastrukture, okoljske infrastrukture, komunikacijski vodi in energetski vodi ter vodi okoljske infrastrukture, območja vodnih zemljišč, mineralnih surovin, kmetijskih zemljišč, gozdov, za potrebe obrambe, za potrebe varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami in ostala območja.

Območja osnovne namenske rabe prostora se lahko delijo na površine podrobnejše namenske rabe prostora, ki se med seboj tudi ne smejo prekrivati. Območja kmetijskih zemljišč se lahko delijo na površine najboljših kmetijskih zemljišč in na površine drugih kmetijskih zemljišč.

5.4.3 Območja namenska rabe v sistemu krajine

PRS posebno poglavje posveča načrtovanju območij namenske rabe v sistemu krajine.

»Območja osnovne namenske rabe v sistemu krajine obsegajo:

1. območja kmetijskih zemljišč,
2. območja gozdov,
3. območja vodnih zemljišč,
4. območja mineralnih surovin,
5. območja za potrebe obrambe,
6. območja za potrebe varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami.« (Uredba o prostorskem redu Slovenije, 2004: str. 14717)

Zasnova območij kmetijskih zemljišč se določi in prikaže že v strategiji prostorskega razvoja občine v okviru zasnove razmestitve dejavnosti v prostoru in v zasnovah posameznih sistemov lokalnega pomena. Natančneje pa se območja kmetijskih zemljišč določijo in prikažejo v prostorskem redu občine kot najboljša kmetijska zemljišča in druga kmetijska zemljišča, pomembna za kmetijsko pridelavo. Najboljša in druga kmetijska zemljišča se v prostorskih aktih občine določijo na osnovi kategorizacije kmetijskih zemljišč, s katero je opredeljen njihov proizvodni potencial, skladno s predpisi, ki opredeljujejo proizvodni potencial kmetijskih zemljišč. Pri pripravi prostorskih aktov se določi ustreznost prostora za kmetijsko rabo.

Z namenom doseganja kakovosti prostora se izvajajo ukrepi za urejanje kmetijskih zemljišč. Ti se prednostno izvajajo na najboljših, lahko pa tudi na drugih kmetijskih zemljiščih z dobrim pridelovalnim potencialom, kjer ne veljajo posebne omejitve pri izvajanju dejavnosti zaradi varstva voda kot virov pitne vode. Pri izvajanju ukrepov pa je potrebno paziti, da se kakovost prostora ne poslabša.

5.4.4 Načrtovanje v območjih kmetijskih zemljišč

PRS podaja načela načrtovanja v območjih kmetijskih zemljišč. Ker so vsa načela pomembna, so v celoti povzeta iz uredbe.

»(1) V območjih varstva kulturne dediščine in v izjemnih krajinah, kjer se kmetijske površine pojavljajo fragmentarno in mejijo na gozdni rob, se praviloma ohranja obstoječi obseg kmetijskih zemljišč kot pomembnih elementov kulturne krajine. Ohranjati je treba značilnosti parcelne strukture ter značilne tradicionalne stavbe oziroma gospodarska poslopja, razmeščena v krajini kot so kozolci, stanovi, skednji, seniki in zidanice v njihovi izvorni postavitvi, velikosti ter rabi.

(2) V območjih ohranjanja narave, kjer je zaradi agrarnih operacij zmanjšana ali ogrožena biotska raznovrstnost, je treba načrtovati omilitvene ali izravnalne ukrepe v skladu s predpisi o ohranjanju narave.

(3) Zaraščanje kmetijskih zemljišč se preprečuje na območjih varstva kulturne dediščine in ohranjanja izjemnih krajin, ugodnega stanja rastlinskih in živalskih vrst ter zaradi ohranjanja turističnih potencialov.

(4) V strokovnih podlagah, izdelanih v okviru priprave prostorskih aktov lokalnih skupnosti, se posebej opredelijo kmetijska zemljišča, ki so zaradi trajnega onesnaženja neprimerna za pridelavo hrane ali pa so primerna samo za določene kmetijske dejavnosti. Ta zemljišča se lahko namenijo drugim rabam.

(5) Območja kmetijskih zemljišč, osiromašena zaradi agrarnih operacij, se postopno sanira z uvajanjem večjega deleža vegetacijskih ali vodnih oblik oziroma z izločanjem določenega deleža kmetijskih zemljišč iz kmetijske rabe. Degradirana območja v območjih izjemnih krajin ter v drugih območjih ohranjanja narave in varstva kulturne dediščine se s sanacijo postopoma povrne v prejšnje stanje ali namenja drugi ustrezni rabi.

(6) Kjer je možno, se spodbuja širjenje obstoječih kmečkih gospodarstev pred gradnjo novih. Gradnja kmetij zunaj poselitvenih območij se praviloma usmerja kot nadomestna ali dopolnilna gradnja na lokacije obstoječih objektov. Nove razvojno perspektivne kmetije je možno izjemoma umeščati zunaj poselitvenih območij, tako da se s tem zagotovi potrebna površina za razvoj kmetije.

(7) Ustreznost načrtovanja razvojno perspektivnih kmetij in drugih objektov za potrebe kmetijske proizvodnje (farme, ribogojnice, hladilnice in drugi objekti za skladiščenje in predelavo sadja, poljščin in vrtnin, sušilnice, vinske kleti, rastlinjaki in podobno) izven poselitvenih območij se opredeli in utemelji na osnovi analiz, ki so sestavni del strokovnih podlag za pripravo prostorskih aktov lokalnih skupnosti.

(8) Pri načrtovanju novih in širitvi obstoječih objektov za potrebe kmetijske dejavnosti zunaj poselitvenih območij je treba upoštevati tudi usmeritev kmetije, razpolaganje s kmetijskimi zemljišči ter stik naselja in kmetijskih zemljišč.

(9) Grajeno območje razvojno perspektivne kmetije se lahko poveča, če to terja velikost ali proizvodna usmeritev kmetije, usmeritev v obrt, kmečki turizem ali če se gradi nova stanovanjska zgradba za potrebe družine.«

(Uredba o prostorskem redu Slovenije, 2004: str. 14718)

5.4.5 Gradnja zunaj poselitvenih območij

Tretji odstavek 6. člena ZUreP-1, ki govori o gradnji zunaj poselitvenih območij, določa, da se merila in pogoji zanje določajo v prostorskem redu občine v skladu s PRS. Uredba o PRS vsebuje določbe za gradnjo objektov zunaj poselitvenih območij v 99. členu. PRS določa, da je gradnja zunaj poselitvenih območij dovoljena, če so za prostorsko enoto določena merila in pogoji glede gradnje zunaj poselitvenih območij.

»Gradnja objektov zunaj poselitvenih območij, ki služi za potrebe kmetijske in gozdarske dejavnosti, upravljanja voda, športa in rekreacije zunaj poselitvenih območij, pridobivanja mineralnih surovin, pridobivanja energije in izkoriščanja drugih naravnih virov, varnosti državljanov in njihovega premoženja, obrambe, varstva pred naravnimi in drugimi nesrečami in javne infrastrukture mora zadoščati naslednjim merilom:

1. njihova izvedba ali uporaba ni v nasprotju z javno koristjo;
2. je mogoče z razumnimi stroški zagotoviti komunalno opremo zemljišča;
3. ne bi povzročila vidnega razvrednotenja prostora;
4. ne bi povzročila škodljivih vplivov na okolje;
5. taka gradnja ne bi ogrožala naravnih vrednot, biotske raznovrstnosti in kulturne dediščine;
6. taka gradnja ne bi ogrozila kakovosti naravnih virov ali oteževala dejavnosti, ki so vezane na njihovo rabo (kmetijstvo, gozdarstvo, vodno gospodarstvo, pridobivanje mineralnih surovin)«.

»Pri gradnji objektov zunaj poselitvenih območij je potrebno:

1. ohranjati skladnost med funkcijami določenega območja;
2. obstoječo grajeno strukturo oblikovno dopolnjevati na način, da se ohranjajo kakovostne prostorske strukture;
3. zagotavljati smotrno rabo prostora in umeščati objekte v bližino naselij oziroma na vidno manj izpostavljene površine;
4. urediti odprte bivalne in ostale zunanje površine.« (Uredba o prostorskem redu Slovenije, 2004: str. 14724)

PRS obravnava tudi območja razpršene poselitve za katera je potrebno opredeliti prostorsko enoto. Določa, da je na območjih, kjer je razpršena poselitev spoznana kot avtohtoni poselitveni vzorec, možna gradnja novih objektov z enako ali združljivo namembnostjo. Pri načrtovanju objektov pa je potrebno upoštevati vzorec obstoječe razporeditve objektov, velikost objektov ter s tem ohranjati kulturno krajino. Pri določanju območij ali lokacij za gradnjo objektov zunaj poselitvenih območij se je potrebno izogibati:

- varovanim in potencialno ogroženim območjem po predpisih o vodah ter
- kmetijskim zemljiščem z visokim pridelovalnim potencialom.

Nadaljnja določila za gradnjo objektov zunaj poselitvenih območij obravnavajo pogoje za območja obstoječe razpršene poselitve in gradnje (nova razpršena gradnja ni dopustna), spremembo namembnosti obstoječih zakonito zgrajenih objektov, dopolnilno gradnjo objektov, gradnjo proizvodnih objektov in njim pripadajoče gospodarske infrastrukture, ki zaradi izrabe naravnih virov ne morejo biti v poselitvenih območjih ter umeščanje površin za rekreacijo in šport. (Uredba o prostorskem redu Slovenije, 2004)

6 PRAVNI REŽIMI ZA PODROČJE UREJANJA IN VAROVANJA KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ

6.1 Strokovna izhodišča za pripravo pravnih režimov s področja urejenja kmetijskih zemljišč

Iz obravnavane snovi, ki je zajeta in zbrana v knjigi *Krajina, krajinski sistemi; Raba in varstvo tal v Sloveniji* avtorja Albina Stritarja so bila povzeta strokovna izhodišča za pripravo navodila za razvrstitev zemljišč za potrebe kmetijstva z občinskim prostorskim planom oziroma urbanističnim programom občine (Uradni list SRS 18/75) in navodila o strokovnih merilih za določitev zemljišč v kategorije (Uradni list SRS 45/82). Knjiga je izšla posthumno.

»Dr. Albin Stritar, dipl. ing. agr., je dejavno sodeloval pri tehničnih pripravah za sprejetje zakona o kmetijskih zemljiščih. Njegovo dolgoletno znanstveno delo na problematiki prostorskega urejanja, z njim se je ukvarjal od leta 1950 pa do svoje smrti v novembru 1988, je dobilo svojo praktično uporabo v precizneje izdelani metodologiji za kategorizacijo zemljišč s pedosekvencami, ki je bila uzakonjena v SR Sloveniji. Ta predstavljajo osnovo za opredeljevanje zemljišč v območja in za izdelavo agrokart, ki so osnovni planski dokument za sektor kmetijstva.« (Stritar, 1990, cit. po. Hočevar, 1990)

Prof. dr. Albin Stritar je bil eden prvih strokovnjakov pedologov in ekologov pri nas, ki je znal pedologijo kot znanost razviti do take uporabne stopnje, da je postala blizu tudi prostorskemu planerju in kot taka osnova za cenitev in varovanje kmetijskih zemljišč oziroma del sistema planiranja rabe prostora. Spoznali smo, da so tla naravni resurs in kot takega je v procesu planiranja potrebno upoštevati. Prof. Stritar nas je ves čas opozarjal in učil: »Tla so del prostora, prostor je vse, kar je nad in pod tlemi, torej sama tla.« (Stritar, 1990, cit. po. Prosen, 1989, str. 8)

6.1.1 Raba in varstvo tal v Sloveniji

Nosilnost oziroma stabilnost tal spada med pomembne krajnotvorne dejavnike, kajti ta dejavnik je poselitveni koncept upošteval v vseh časih. Nosilnost tal je tudi funkcija geolitoške podlage, od nje je odvisna nosilnost tal in s tem tudi stabilnost objektov, zgradb, cest itn. pred potresnimi sunki in sploh pred tektonskimi premiki. Spodnja preglednica prikazuje stabilnost tal v odvisnosti od geolitoške podlage.

Preglednica: Nosilnost tal na različnih geolitoških podlagah (Stritar, A. 1990, str. 28)

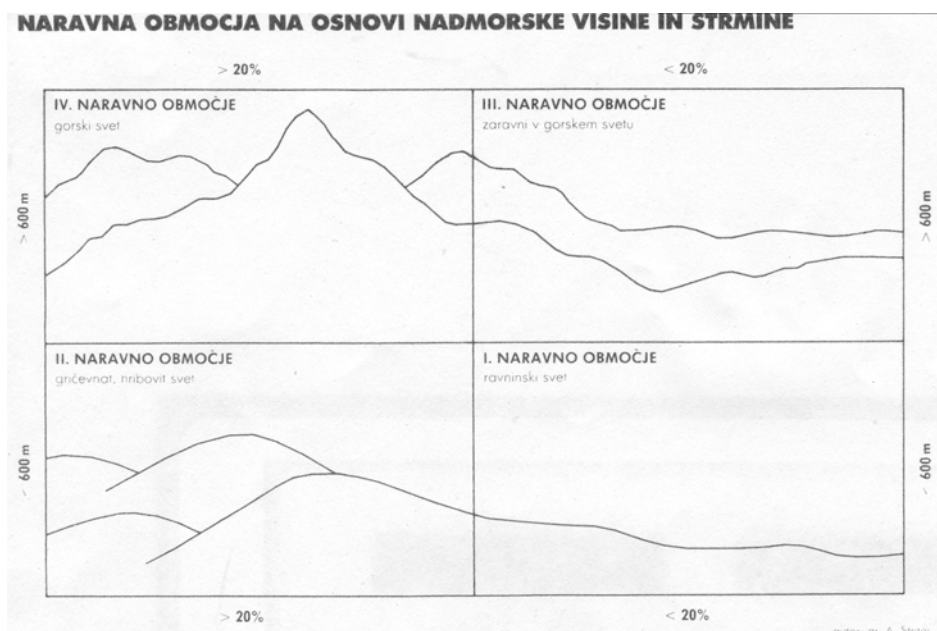
Geolitoška podlaga	Nosilnost	Opomba
Prod in pesek	Velika nosilnost oz. stabilnost tal	
Gline in ilovice	Majhna nosilnost oz. stabilnost	Pri večji vlagi je nosilnost manjša
Mehke karbonatne kamnine (laporji, peščenjaki)	Srednja do majhna nosilnost	Zemeljski plazovi, polzenje tal
Trde karbonatne kamnine (apnenci, dolomiti)	Velika nosilnost tal, stabilna osnova	Možni vdori vrtač, prevotljen podzemni svet
Nekarbonatne kamnine	Srednja do majhna nosilnost oz. stabilnost	Polzenje tal, zemeljski plazovi

Različna kakovost talnih združb, ki jih dejansko opredeljuje v prvi vrsti kamninska osnova, je izražena v načinu rabe tal oziroma kategorij zemljišč, ki nakazujejo način in kvaliteto rabe tal (njiva, travnik, pašnik itn.). Torej: zaradi specifičnosti v geolitoških podlagah in s tem tudi zaradi različne kakovosti talne odeje se prek načina rabe tal zrcali rajonizacije kmetijske proizvodnje. Le-ta obeležuje zunanji, morfološki videz krajine kot posledico pedoekoloških danosti v nekem prostoru. Človekova invencija pa je med razvojem odkrila najbolj ustrezen način eksistenčnega ohranjanja v nekem prostoru, v kolikor ni tehnični razvoj ali pa interes izkoriščanja surovin spremenil krajinsko podobo in jo odmaknil od tistega oblikovanja, ki mu je botrovala rajonizacija kmetijske proizvodnje.

Za potrebe prostorskega urejanja in urejanja ruralnega prostora je potrebno ugotavljati kakovost posameznih prostorskih segmentov, t.j.kategorij zemljišč in opredeliti pedoekološke značilnosti širšega prostora. Te niso pomembne le za razvoj kmetijske panoge, temveč nudijo širšo informacijo o ekoloških značilnostih posameznih delov prostora. Tla so torej produkt tlotvornih dejavnikov, zato so del biocenoze oziroma ekosistema. Tla so tudi del prostora, ki predstavlja vse, kar je nad in pod tlemi, torej sama tla. (Stritar, 1990)

6.1.2 Prostorska klasifikacija oz. zgradba sistema

Naravna območja (regije) tvorijo pri nas največje prostorske segmente. Definirana so po merljivih kriterijih (geometrične dimenzije), ki jih je lahko opredeliti z nadmorsko višino in strmino (nagibom). V slovenskem prostoru sta ta kriterija opredeljena s 600m n.m. in nagibom 20%. Po omenjenih merljivih kriterijih se naš nacionalni prostor deli na štiri večje prostorske segmente: na ravninski svet, gričevnat, hribovit svet, zaravni, ki se pojavljajo v goratem svetu (nad 600m n.v.) in gorat svet. Spodnja slika prikazuje naravna območja.



Slika: Naravna območja na osnovi nadmorske višine in strmine (Stritar, 1990, str. 45)

Manjši prostorski segmenti pa so: krajina, pedosekvenca, združba, tip tal, kategorija zemljišča.

- Krajino opredeljuje pedosekvenca s specifično rabo tal (kategorijami zemljišč). Meja med krajinskimi sistemi je v naravi najbolj izrazita, saj se ujema z mejo geolitoške podlage in različki v rabi tal. Podoba krajine se ne izkazuje le v zunanem, morfološkem videzu nekega prostora, temveč je rezultanta globljih odnosov in razmerij oziroma vseh naravnih danosti (geolitoške osnove, reliefa, klime, hidrologije, tal) in dejavnosti človeka, oziroma socialno-ekonomskih razmer med zgodovinskim razvojem (čas kot parameter prostora), ki je krojil plašč rastlinstva in rabo tal po svojih potrebah in možnostih. V Sloveniji imamo številne krajinske sisteme, ki prav po prej omenjeni opredelitvi kažejo neke skupne poteze. Te sisteme je sprejela zakonodaja, saj je zakon o kmetijskih zemljiščih zahteval, da se v pedoekološke karte vnašajo meje združbam tal oziroma meje pedosekvenc, kar dejansko ustreza naravnim mejam krajinskih sistemov.

- Pedosekvenca je naravni prostorski sistem, v katerem se pojavlja združba ali več združb tal, ki se pojavlja na isti ali podobni matični osnovi.

- Združba tal je kontinuum pedonov (sinonim: talnih tipov talnih enot, sistematskih talnih oblik itn.), ki so si v medsebojni prostorski in tudi genetski zvezi.

- Kategorije zemljišč kažejo rabo tal, ki je posledica specifičnih talnih lastnosti, njenih proizvodnih sposobnosti, kakor tudi časovnega, tj. agrarno-zgodovinskega razvoja v nekem prostoru (njive, travniki, pašniki, sadovnjak, vinogradi, gozd itn.).

Na podlagi prostorske klasifikacije je mogoče definirati krajino kot prostorski element. Naravna regija, krajina kot prostorski segment, pedosekvence, združbe tal, talni tipi, kategorije zemljišč so hierarhično taksonomske enote prostorske klasifikacije. Praksa je pokazala, da je opisani sistem, ki je bil zakonodajno potrjen, zelo primeren za potrebe prostorskega planiranja na ravni občin in regij. Opredeljuje tako ekološke kot tudi pedoekološke značilnosti nekega prostora in rajonizacijo kmetijstva, odkriva ekološko ranljivost prostora, kar ima še poseben pomen z vidika varstva okolja. (Stritar, 1990)

6.1.3 Procesi v naravnih območjih

I. naravno območje – je naseljeno in gosto naseljeno območje (nadmorska višina manjša od 600m; strmina manjša od 20%)

»Stanje in prednosti:

- najkvalitetnejši ruralni prostor (razen melioracijskih območij), kjer je dohodek iz prostorske enote največji;
- območja socialističnih gospodarstev nekoč, večjih kmetijskih gospodarstev danes;
- možnosti mehaniziranega obdelovanja in spravila pridelkov;
- bližina trga, omrežje komunikacij najbolj urejeno in gosto;
- možnosti za še večjo intenzifikacijo kmetijskih površin (smiselne arondacije, komasacije, možnosti namakanja, uvajanje vrtnin, itd);
- z vidika preskrbe s hrano v bodoče je to prostor strateškega pomena.

Protislovja:

- pritiski neplanske urbanizacije največji;
- problem hitrih cest in prog;
- izgradnja naftovodov, plinovodov, daljnovodov glede na pitno vodo v podtalju;
- iz ekološko-bivanjskih vidikov manj kvaliteten urban prostor zaradi inverzije zraka v zimskem času, kar povzroča smog in meglo.« (Stritar, 1990: str. 49)

II. naravno območje – je redkeje naseljeno območje (nadmorska višina manjša od 600m; strmina večja od 20%)

»Stanje in prednosti:

- območje individualne kmetijske proizvodnje, uveljavljanje travno-pašnih gospodarstev, usmeritve v sadjarstvo, vinogradništvo;
- celki, t.j. pravno-lastninsko zaokrožene enote – kmetije, ki omogočajo specializacijo in racionalizacijo (čredinski pašniki v enem kosu, sadne plantaže, vinogradi, zemljišča funkcionalno razporejena okoli gospodarskih poslopij);
- v novejšem času relativno dobre prometne zveze;
- območja manj intenzivne deagrariacije;

- območja intenzivnega sadjarstva in vinogradništva.

Protislovja:

- najbolj napadeni predeli z izgradnjo hiš za oddih, kar pomeni drobljenje zemljišč;
- škoda, ki jo povzroča divjad je lahko znatna.

Sanacija:

- intenzivirati proces usmerjanja kmetij, možnosti uveljavljanja intenzivnega sadjarstva in vinogradništva;
- razvijati kmečki turizem;
- v bližini mest in urbanih aglomeracij nudijo ta območja najbolj kvaliteten urban prostor glede na ekološko-bivanjsko okolje;
- ponovno oživljanje prostora ne glede na dejavnost in namen.« (Stritar, 1990: str.49-50)

III. in IV. naravno območje – redko naseljeno in nenaseljeno območje (nadmorska višina večja od 600m; strmina manjša oz. večja od 20%)

»Stanje in prednosti:

- planinski in sezonski pašniki;
- prostor, ki ima z vidika pridobivanja hrane poseben pomen: naraven način pridobivanja hrane brez pesticidov, mineralnih gnojil in drugih kemičnih sredstev, ki jih vse bolj in bolj uporablja moderno kmetijstvo. Hrana, pridobljena na naraven način, je kvalitetnejša, bolj »aromatična« in na svetovnem tržišču dražja;
- najintenzivnejša eksploatacija gozdov.

Protislovja:

- opuščanja paše, devalorizacija ruralnega prostora;
- stihijsko, nenačrtno pogozdovanje in zaraščanje pašnikov, košenic in travnikov;
- erozijska stihija;
- ekološka vrednost prostora za divjad se zmanjšuje (degeneracija gamsov, lisic, itd.);
- divjad ogroža in dela škodo po poljih in v gozdovih.

Sanacija:

- skrb za demografsko ravnovesje, poselitvena načrtna politika;
- območje rekreacije, turizma, lova in športa;

- pogozdovanje;
- urejanje dostopnih in kvalitetnih planinskih pašnikov;
- izkoriščanje ostalih naravnih virov, npr. grušča in kamna ter drugih materialov za gradbeništvo; zajetja pitne vode, vodni zbiralniki;
- revitalizacija teh predelov z namenom pridelovanja hrane, kmetijstvo ostaja vodilna panoga (skupaj z gozdarstvom, oziroma izkoriščanjem gozdov);
- obmejni nacionalni prostor v goratem svetu zahteva posebne sanacijske ukrepe;
- uravnovešen stalež divjadi, predvsem srnjadi in jelenov.« (Stritar, 1990: str. 50)

6.1.4 Pedosekvence v Sloveniji

Naravne meje pedosekvenc se ujemajo z naravno mejo geolitološke podlage, ki je podlaga združbam tal v pedosekvenci. S tem je opravljena sinteza, oziroma integracija geolitološke karte z pedološko, kar lajša delo prostorskemu planerju, mu daje orientacijo, sam sistem pa mu je razumljiv in dojemljiv. Pedoekološke karte prikazujejo značilnosti talne odeje in ekološke pogoje v prostoru – pedoekološke značilnosti prostora. V Sloveniji se pojavljajo sledeče pomembnejše pedosekvence, ki imajo dovolj veliko prostorsko težo, ki jo pri planiranju moramo upoštevati:

- pedosekvence na produ in pesku,
- pedosekvence na glinah in ilovicah,
- pedosekvence na mehkih karbonatnih kamninah
- pedosekvence na trdih karbonatnih kamninah,
- pedosekvence na nekarbonatnih kamninah.

Pedosekvence s kategorijami zemljišč tvorijo zaključene geografske celote navadno znotraj naravnih regij in opredeljujejo tip krajine. Z vidika prostorskega planiranja ima vključevanje teh pojmov praktično vrednost, saj pedosekvence nakazujejo funkcijo naravnih danosti v prostoru, kar ima z vidika racionalne rabe prostora kot varstva okolja izreden pomen. (Stritar, 1990). Preglednica, ki sledi, prikazuje katere pedosekvence se pojavljajo v posameznih naravnih regijah

Preglednica: Pedosekvenca v naravnih regijah (Stritar, 1990, str.53)

NARAVNA REGIJA	PEDOSEKVENCA
I. Naravna regija ravninski, gosto naseljen svet	1. pedosekvenca na produ in pesku 2. pedosekvenca na glinah in ilovicah 4. pedosekvenca na apnencih in dolomitih
II. Naravna regija gričevnat in hribovit, malo naseljen svet	3. pedosekvenca na mehkih karbonatnih kamninah 4. pedosekvenca na trdih karbonatnih kamninah (apnencih in dolomitih) 5. pedosekvenca na nekarbonatnih kamninah
III. Naravna regija zaravni v redko naseljenem planinskem svetu	4. pedosekvenca na trdih karbonatnih kamninah (apnencih in dolomitih) 5. pedosekvenca na nekarbonatnih kamninah
IV. Naravna regija planinski, nenaseljen svet	Isti kot v III. naravni regiji

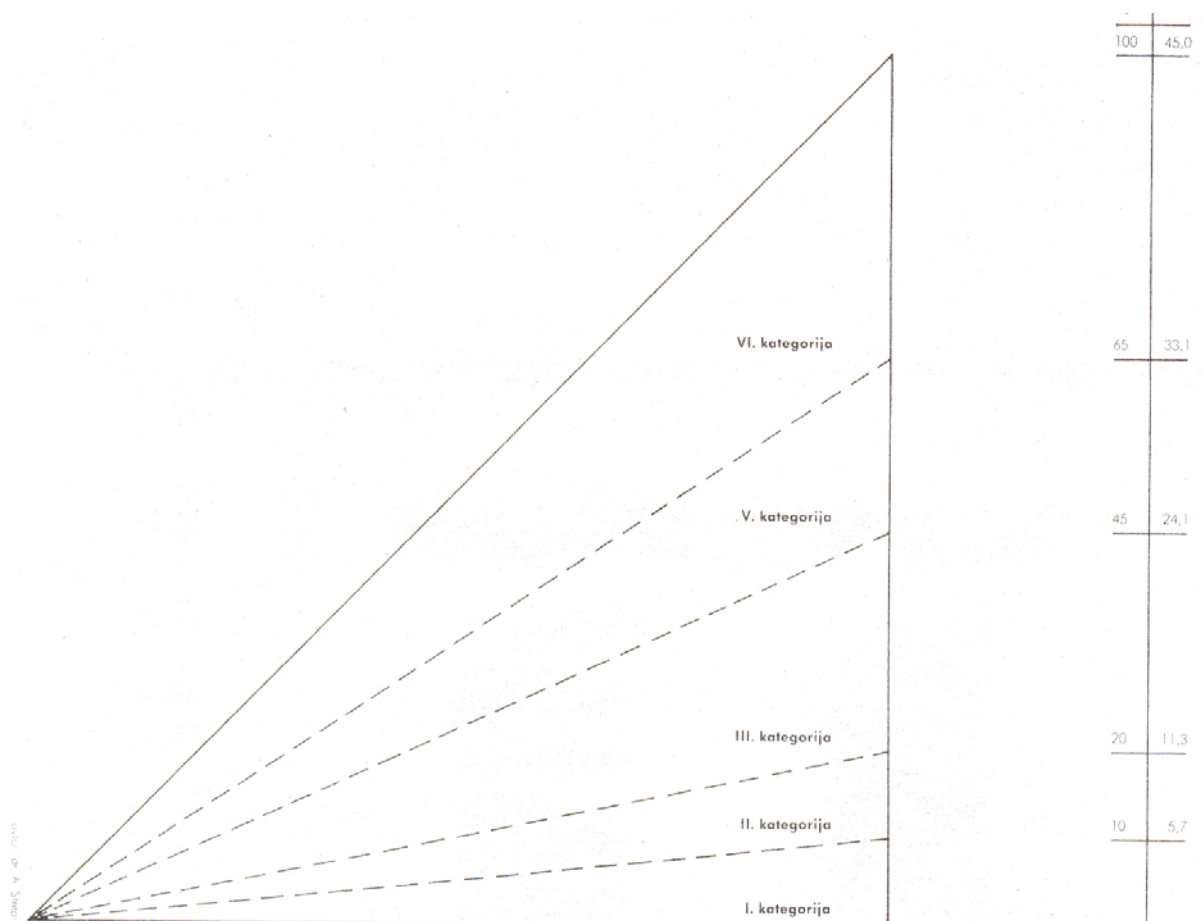
6.1.5 Kategorizacija

Kategorizacija je ocenjevanje zemljišč z namenom podrobneje ocenjevati ne samo tla, temveč širše agro oziroma pedoekološke značilnost, ki se v nekem prostorskem segmentu pojavljajo in to iz dveh osnovnih izhodišč:

- ugotavljanje pedosekvenc v naravnem območju (pedoekološki vidik, ugotavljanje naravnih funkcij prostora);
- ocenjevanje zemljišč z vidika primarne rabe tal (kmetijstvo, gozdarstvo).

Pri tem opredeljevanju je vodilno načelo, kako optimalno izkoristiti prostor za primarno rabo (kmetijstvo, gozdarstvo), ne da bi se pri tem ogrožala sfera infrastrukture, kar daje slednjič osnovo za opredeljevanje urbanega prostora od ruralnega. V praksi se je izkazalo, da je za prikaz kategorizacije najprimernejši kartni material v merilu 1:5 000, prenašanje podatkov na karto merila 1:25 000 pa je dalo boljši pregled nad prostorom ene občine, saj so bile

pedoekološke karte narejene za potrebe občinskih prostorskih načrtov. Obe prostorski analizi v sintezi prikazujeta podobo oziroma tip krajine. Po kriterijih opredeljujemo zemljišča glede na možnost rabe v VIII kategorij, pri čemer se upošteva tudi nomogram nagiba, ki ga prikazuje naslednja slika. (Stritar, 1990)



Slika: Nomogram za določanje % nagiba kategorij kmetijskih zemljišč (Stritar, 1990, str.133)

I. kategorija vključuje strateški kmetijski prostor, saj so to zemljišča, ki nudijo in bodo v bodočnosti nudila pomembnejše prehrabeno zaledje pri nas. I. kategorija predstavlja v glavnem njivski svet, lahko pa tudi gozdove in travnike kot izraz tehnološke opredelitve.

II. kategorija predstavlja njivski svet, ki pa je slabše kakovosti (slabša propustnost tal, relief, slabše kemične lastnosti tel).

III. kategorija predstavlja zemljišča, kjer njivski prostor alternira s travniškim zaradi manj ugodnih edafskih razmer ali pa neprikladnega reliefa. Poleg travnikov se na primernem nagibu in tipu tal pojavljajo plantaše sadnega drevja. To so tudi področja, kjer se v novejšem času uveljavljajo travno-pašna gospodarstva.

IV. kategorija predstavlja zemljišča v ravninskem svetu, kjer se skoraj v celoti pojavlja travnat svet (pojav zasitne vode v tleh).

V. kategorija predstavlja travnat svet v razgibanem reliefu (strma pobočja, tla plitva in suha).

VI. kategorija predstavlja »absoluten« gozd (hribovita in gorata področja). Zaradi pospešene deagrarizacije v hribovitem svetu Slovenije ta kategorija pridobiva na površini predvsem tam, kjer ni možno strojno obdelovanje ali strojno spravilo sena in se opusteli travniki in pašniki (V. kategorija) stihijsko obraščajo z gozdnim drevjem. Toda to ni usodno za naš prostor, saj tla še vedno opravljajo svojo naravno funkcijo.

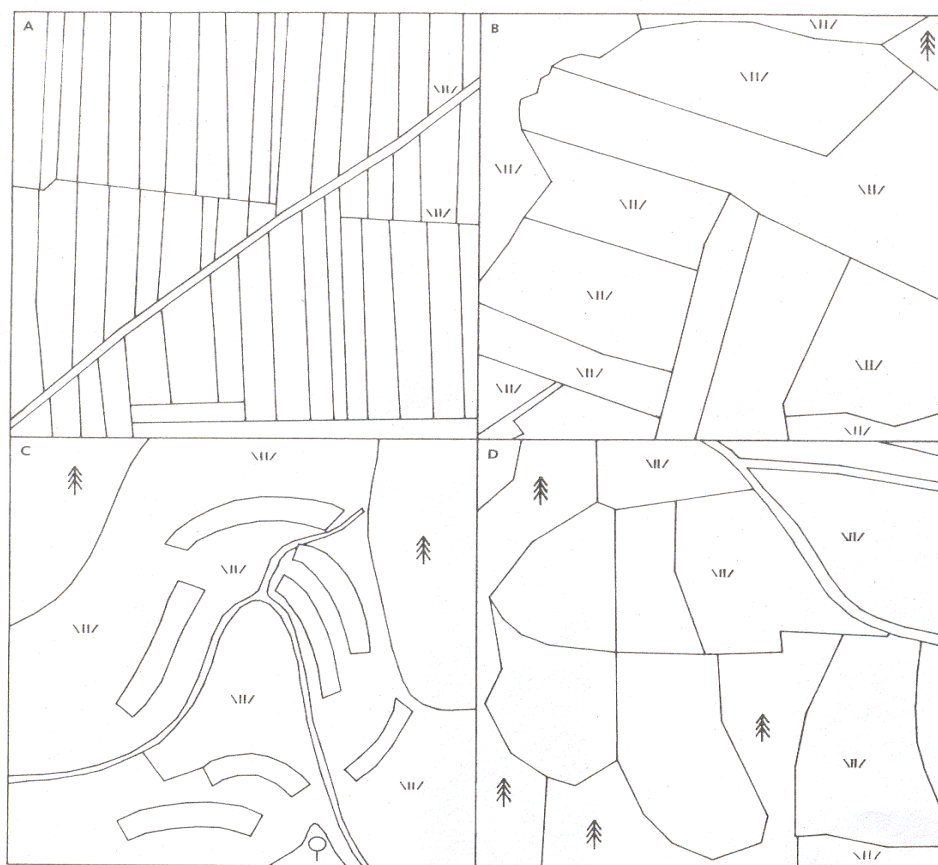
VII. kategorija označuje nerodoviten, neploden svet. Zaradi naravnih danosti (strmine, neugodni klimatski pogoji, erozijski procesi, itd.), včasih pa tudi zaradi izkoriščanja naravnih virov (gramoz, ilovica za opeko, kamnolomi), se v kratkem časovnem obdobju še ni izoblikovala talna odeja.

VIII. kategorija predstavlja tisto kategorijo, ki je bila odtujena za kmetijsko rabo zaradi urbanizacije ali komunalne infrastrukture, zaradi izgradnje cest, železnic in podobno. Zazidane površine, strnjena mestna naselja ali objekti, obdani z zelenjem, večja strnjena kmetijska poslopja in ostala komunalno urejena zemljišča predstavljajo prostor, ki je za vedno prešel iz primarne rabe in je za kmetijsko tržno proizvodnjo za vedno izgubljen. Sicer je na vrtovih pri hišah možno pridelovati vrtnine ali sadje, vendar taka primarna proizvodnja nima tržnega značaja, predstavlja le del samooskrbovalne proizvodnje. (Stritar, 1990)

6.1.6 Oblike zemljiških parcel na različnih pedosekvencah

Za posamezne združbe tal oziroma paedosekvence so med drugim karakteristične oblike zemljiških parcel. V tem se zrcali kvaliteta tal in s tem v zvezi način parcelacije kot odraz socialno-ekonomskih odnosov. Drobljenje parcel ni potekalo v vseh pedosekvencah po enakih zakonitostih, znani pa so pod nazivom »razdelitev polja« (Stritar, 1990, cit. po. Ilesič, 1950) in kažejo osnovne principe delitve, ki ustvarjajo karakteristično obliko parcel. Včasih oblike parcel nakazujejo celo talni tip. Iz zračnih posnetkov je možno sklepati o pripadnosti k pedosekvenci oz. združbi tal. Spodnja slika prikazuje konturo in obliko parcel na posameznih združbah tal oziroma pedosekvencah. (Stritar, 1990)

OBLIKE PARCEL NA RAZLIČNIH PEDOSEKVENCAH



OPOMBA: Glej zračne posnetke

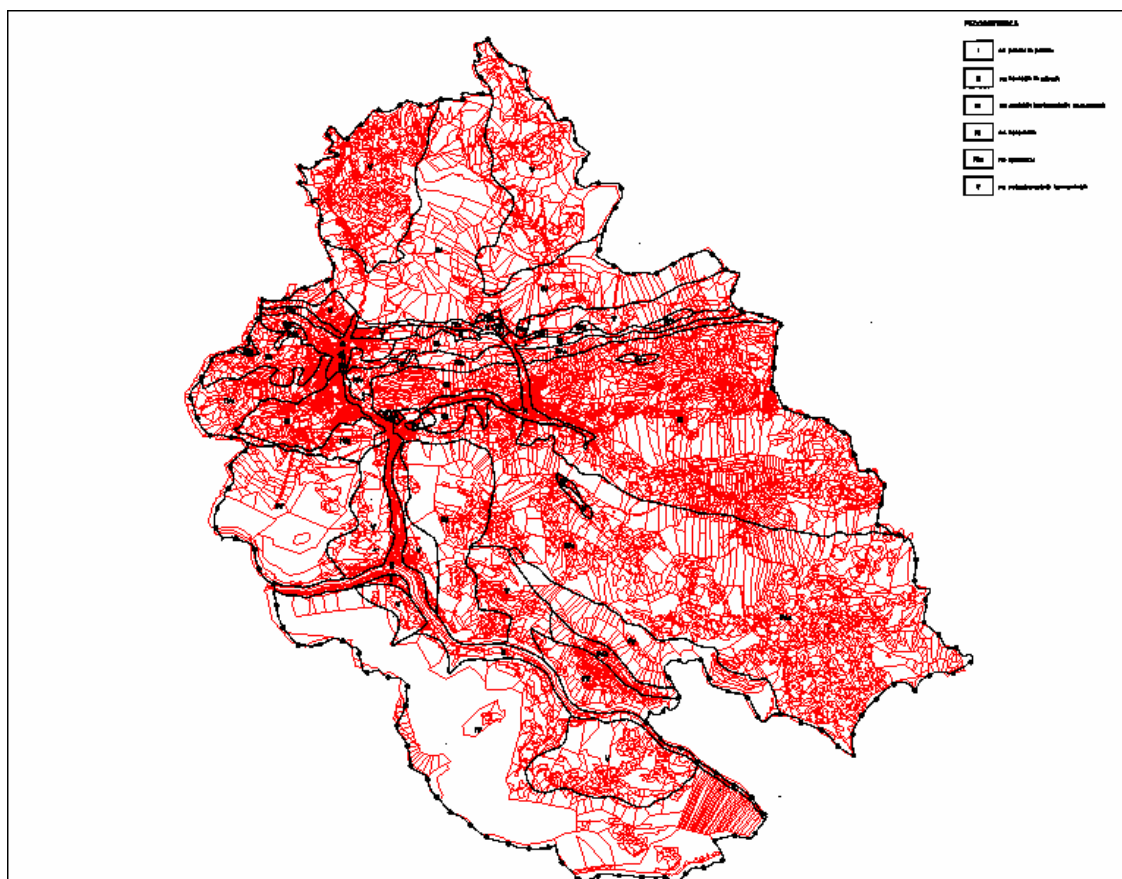
- A – PEDOSEKVENCA NA PRODU IN PESKU (k. o. Mengeš)
- B – PEDOSEKVENCA NA NA GLINAH IN ILOVICAH (k. o. Prevoje)
- C – PEDOSEKVENCA NA APNENCIH IN DOLOMITIH (k. o. Krašče)
- D – PEDOSEKVENCA NA NEKARBONATNIH KAMNINAH (k. o. Blagovica)

avtor: dr. A. Stritar

Slika: Oblike parcel na različnih pedosekvencah (Stritar, 1990, str. 136)

6.1.7 Velikost zemljiških parcel

Pedološka raziskovanja opozarjajo, da je velikost parcel v veliki meri odvisna od kvalitete tal oziroma možnosti za pridobivanje hrane. To pomeni, da je človek bolj drobnil kvalitetnejše dele ruralnega prostora in rezultanta takega, sicer razumljivega ravnanja je, da je njivski svet bolj razkosan in razdrobljen. Tako ravnanje v preteklosti, ki je v načelu reševalo probleme eksistenčnega razvoja človeka, je postalo že zdavnaj protislovje, ki ovira pridelovanje hrane po načelih ekonomičnega pridelovanja. Poleg kakovosti tal se vpleta v velikost parcel tudi relief, ki zaradi močne konfiguracije opredeljuje obliko in velikost parcel. Na ravnem reliefu se pojavljajo pravilne podolgovate njive, na razgibanem pa se zaradi prilagajanja reliefu pojavljajo njive nepravilne oblike (grudaste njive) in skladno s tem tudi velikost. (Stritar, 1990) Spodnja slika prikazuje oblike parcel na posameznih pedosekvencah v občini Hrastnik.



Slika 1: Zemljiška struktura občine Hrastnik na posameznih pedosekvencah (MOP GURS, 2006; GZ SRS-Inštitut GZ, 1980, karta 15)

6.2 Zgodovinski pregled razvoja pravnih režimov

6.2.1 Temeljni zakon o izkoriščanju kmetijskega zemljišča

Pregled zakonodaje, ki je v preteklih letih urejala kmetijska zemljišča, pričenjamo z letom 1959, ko je bil sprejet Temeljni zakon o izkoriščanju kmetijskega zemljišča (Uradni list FLRJ, št. 43/59). Prečiščeno besedilo zakona ter njegovih sprememb in dopolnitev (Uradni list FLRJ, št. 53/62 in Uradni list SFRJ, št. 10/65) je bilo objavljeno v Uradnem listu SFRJ, št. 25/65. To je bil krovni zakon, ki je urejal izkoriščanje kmetijskega zemljišča na celotnem območju Jugoslavije. Zakon je določal, da je izkoriščanje kmetijskega zemljišča, ne glede na njegovo lastnino, splošnega družbenega pomena in mora kot tako ustrezati določbam tega zakona in biti v skladu z naravnimi in gospodarskimi pogoji za proizvodnjo.

V smislu tega zakona so se za kmetijsko zemljišče šteli: njive, vrtovi, sadovnjaki, vinogradi, travniki, pašniki in trstičja ter druga zemljišča, ki bi po svojih naravnih in gospodarskih pogojih najbolj koristila splošnosti, če bi se izkoriščala za kmetijske namene. Kmetijsko zemljišče se je lahko v skladu z zakonom izkoriščalo le za kmetijske namene. V nekmetijske namene se je lahko izkoriščalo kmetijsko zemljišče le, če je bilo zemljišče po investicijskem programu, po urbanističnem načrtu ali po odloku občinske skupščine, ki je nadomeščal ta načrt, namenjeno za izkoriščanje v kak drug namen. Pri tem pa je bilo potrebno upoštevati, da se v tak namen izkorišča kmetijsko zemljišče manjše proizvodne vrednosti. Zakon je kasneje doživel še dve spremembi in dopolnitvi (Uradni list SFRJ, št. 12/67 in 14/70), ki pa za obravnavo v tej nalogi nista pomembni.

6.2.2 Zakon o kmetijskih zemljiščih iz leta 1973

Z ZKZ (Uradni list SRS, št. 26/73) je SRS (Socialistična Republika Slovenija) dobila svoj zakon, ki je celostno urejal področje kmetijskih zemljišč. Z uveljavitvijo tega zakona so se na območju SRS prenehali uporabljati številni zakoni oz. posamezne zakonske določbe, ki so do tedaj urejali to široko področje.

Zakon je torej urejal varstvo, promet, zakup ter maksimum kmetijskih zemljišč, pravni položaj skladov kmetijskih zemljišč v občini, kmetijske prostorsko-ureditvene operacije in skupne pašnike ter omogočal obdelovalcem, da preko kmetijske zemljiške skupnosti usmerjajo kmetijsko zemljiško politiko v občini. Kmetijska zemljišča je ločil na obdelovalna (njive, vrtovi, sadovnjaki, vinogradi, hmeljišča in travniki, razen barjanskih) in neobdelovalna zemljišča in vsa v skladu z zakonom namenil za kmetijsko proizvodnjo. Zakon je posebno poglavje namenil varstvu kmetijskih zemljišč. Določal je, da se na območju občine namenijo zemljišča za potrebe kmetijstva z občinskim prostorskim planom, lahko pa tudi urbanističnim programom občine, če je v skladu z Zakonom o urbanističnem planiranju (U. I. SRS, št. 16/67) določal zemljišča za potrebe kmetijstva in gozdarstva.

Zemljišča, namenjena za potrebe kmetijstva, je razvrstil v območja:

- ki so trajno namenjena za kmetijsko uporabo in katerih namembnost se praviloma ne sme spreminjati;
- v katerih se lahko zemljišča uporabijo za nekmetijske namene le kot določa ta zakon;
- v katerih se smejo zemljišča uporabljati tudi za druge, s kmetijstvom povezane namene (kmečki turizem in turizem, vodni rezervati, naravno-varstvena območja).

Sprememba namembnosti drugega in tretjega območja je bila dopustna, če je bila v skladu z občinskim prostorskim planom in je bilo pridobljeno pozitivno mnenje kmetijske zemljiške skupnosti. Zakon je določal tudi plačilo in oprostitve plačila posebnega prispevka zaradi spremembe namembnosti kmetijskega ali gozdnega zemljišča pred pridobitvijo gradbenega dovoljenja. Poseben prispevek je bil dohodek samoupravne vodne skupnosti SR Slovenije in se je smel uporabljati izključno za urejanje kmetijskih zemljišč (hidromelioracije, agromelioracije in komasacije).

6.2.2.1 Navodilo o razvrstitvi zemljišč za potrebe kmetijstva z občinskim prostorskim planom oz. urbanističnim programom občine

Navodilo je bilo sprejeto na podlagi 10. člena v prejšnjem poglavju predstavljenega zakona, ki je določal razvrstitev kmetijskih zemljišč. Objavljeno je bilo v Uradnem listu SRS, št. 18/75.

V skladu z navodilom se je razvrstitev izvajala na podlagi ugotovljenih kategorij kmetijskih zemljišč, ki so se ugotavljale na podlagi opredelitve možnosti rabe tal. Navodilo je določalo osem kategorij od najširše možnosti kmetijske rabe tal, delno otežkočene in otežkočene možnosti do nemožnosti kmetijske rabe tal, zaradi nagiba, naravnih pogojev in urbanizacije. Kategorije je bilo potrebno vrisati v karto »rabe tal« prostorskega plana oz. urbanističnega programa.

V območje, na katerem so bila zemljišča trajno namenjena za kmetijsko uporabo, so se vključevala zemljišča 1. do 4. kategorije, pod pogojem, da je bila dana možnost ureditve večjih kmetijskih kompleksov, so bila kmetijska zemljišča primerna za prostorske ureditvene operacije ali melioracije in so v strukturi vseh površin prevladovale površine njiv.

V območje, na katerem se lahko zemljišča uporabijo za nekmetijske namene, so se vključevala zemljišča 1. do 4. kategorije, če niso bili izpolnjeni zgornji pogoji. V območje, na katerem se smejo zemljišča uporabljati tudi za druge, s kmetijstvom povezane namene, so se vključevala zemljišča 5. do 8. kategorije.

6.2.3 Zakon o kmetijskih zemljiščih iz leta 1979

ZKZ (Uradni list SRS, št. 1/79) je vseboval prečiščeno besedilo ZKZ iz leta 1973 in njegovih sprememb in dopolnitev (Uradni list SRS, št. 24/75 in 23/77). Zakon je med kmetijska zemljišča štel tudi zemljišča, namenjena za zazidavo, dokler se na njih ne začne graditi. Glede na rabo je sadovnjake delil na plantažne in ekstenzivne ter določil, katera so kmetijska neobdelovalna zemljišča: pašniki, barjanski travniki, plantaže gozdnega drevja in trstičja.

V 10. členu je zemljišča, namenjena za potrebe kmetijstva, razvrstil:

- v zemljišča, ki so po svojih naravnih lastnostih, primernosti za uporabo sodobne tehnologije in možnosti za oblikovanje kompleksov za družbeno ali družbeno organizirano kmetijsko proizvodnjo temelj proizvodnje hrane v Sloveniji (za kmetijsko proizvodnjo najbolj primerna ravninska in blago nagnjena zemljišča v kompleksu, na kvalitetnih tleh ter vinogradniška in vrtnarska zemljišča na posebej ugodnih tleh in legah, že oblikovani obdelovalni kompleksi, območja predvidenih

melioracij in komasacij, s katerimi bo rodovitnost kmetijskih zemljišč izboljšana, območja združevanja zemljišč v lastnini)

- in v druga kmetijska zemljišča.

V zvezi z razvrstitvijo zemljišč je republiškem sekretarju za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano naložil obveznost izdaje tehničnih navodil za razvrstitev zemljišč in občinam, da morajo v okviru priprav za dolgoročni družbeni plan občine izdelati agrokarto, to je karto razvojnih usmeritev kmetijstva v občini.

V 11. členu je opredelil varstvo kmetijskih zemljišč z določbo, da so:

- zemljišča, ki so temelj proizvodnje hrane v Sloveniji trajno namenjena za kmetijsko proizvodnjo,
- in druga kmetijska zemljišča, namenjena za kmetijsko proizvodnjo, razen zemljišč, ki imajo v skladu z družbenimi potrebami še druge družbeno priznane funkcije, kot na primer: naravni in drugi spomeniki, vodni rezervati, zemljišča za potrebe turizma, ljubiteljskega obdelovanja kmetijskih zemljišč, za gradnjo počitniških hišic in podobno (posebej opredeljena območja).

Zakon je na novo urejal določbe o obveznosti plačila odškodnine zaradi spremembe namembnosti kmetijskega zemljišča in sicer je določal:

- gradnje, katere se ne šteje za sprenebo namembnosti;
- površino, od katere se plača odškodnina (od površine zemljišča, ki je po zazidalnem načrtu ali lokacijskem dovoljenju določeno za gradnjo objekta in za redno rabo objekta);
- oprostitev plačila odškodnine zaradi spremembe namembnosti kmetijskega zemljišča;
- kdo predpiše (občinska skupščina z odlokom), odmeri (občinski upravni organ) in kdaj se odmeri odškodnina;
- da se odškodnina plačuje pristojni kmetijski zemljiški skupnosti, ki del odvaja Zvezi vodnih skupnosti Slovenije.

Pomemben pa je tudi 141. člen tega zakona, ki je določal:

- da morajo biti občinski prostorski plani, ki so bili sprejeti po določbah 10. člena zakona o kmetijskih zemljiščih (Uradni list SRS, št. 26/73, 24/75 in 23/77) usklajeni z določbo 10. člena tega zakona v roku, ki ga določijo predpisi o prostorskem planiranju;
 - da do sprejetja dogovorov o temeljnih prostorskih planov in prostorskih planov skladno z odlokom o uvedbi priprav prostorskih planov SR Slovenije (Uradni list SRS, št.4/78) ni dopustna sprememba namembnosti kmetijskega zemljišča oziroma gozda, razen v primeru, ko gre za gradnjo objektov regionalnega pomena in za organizirano stanovanjsko gradnjo (če ta ni predvidena na njivskih površinah ali na večjih že arondiranih, komasiranih in melioriranih površinah) ali za gradnjo objektov, ki so zajeti v že sprejetih družbenih planih.
- Sprememba namembnosti kmetijskega zemljišča je bila v teh primerih možna le, če je kmetijska zemljiška skupnost k temu dala posebno soglasje.

6.2.4 Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kmetijskih zemljiščih iz leta 1981

Zakon o spremembah in dopolnitvah ZKZ (Uradni list SRS, št. 11/81) v poglavje varstvo kmetijskih zemljišč dodaja nov 11.a člen, ki je določal:

- da je razvrstitev zemljišč, namenjenih za potrebe kmetijstva (zemljišča, ki so temelj proizvodnje hrane v Sloveniji in druga kmetijska zemljišča) in določitev posebej opredeljenih območij sestavni del prostorskega dela družbenega plana občine, s katerim se namenijo zemljišča za potrebe kmetijstva in gozdarstva.
- da so zemljišča, namenjena za kmetijstvo in gozdarstvo s prostorskim delom družbenega plana občine kot dobrine splošnega pomena, pod posebnim varstvom.

Nadalje je določal, da se namembnost teh zemljišč lahko spremeni s spremembo prostorskega dela družbenega plana občine samo, če se zato ugotovi splošni družbeni interes v skladu s kriteriji, določenimi v dogovorih o temeljnih družbenega plana SR Slovenije in občine in če se v družbeni plan občine vnesejo take spremembe planiranih kmetijskih prostorsko-ureditvenih operacij, da plan kmetijske proizvodnje ne bo zmanjšan. V tem primeru je investitor dolžan zagotoviti sredstva, ki bodo skupaj z odškodnino zaradi spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč zadoščala za izvedbo spremenjenih planiranih kmetijskih prostorsko-ureditvenih operacij.

Spremenjeno je bilo tudi besedilo 141. člena, in sicer, da ni dopustno spreminjati namembnost kmetijskega zemljišča oziroma gozda do sprejetja prostorskega dela družbenega plana občine, s katerim se namenjuje zemljišča za potrebe kmetijstva in gozdarstva. Razvrstitev kmetijskih zemljišč v družbenem planu občine je določilo navodilo o razvrstitvi kmetijskih zemljišč v družbenem planu občine (Uradni list SRS, št. 22/81).

6.2.5 Zakon o varstvu kmetijskih zemljišč pred spreminjanjem namembnosti

Prvi člen zakona o varstvu kmetijskih zemljišč pred spreminjanjem namembnosti (Uradni list SRS, št.44/82) do sprejetja družbenih planov občin (vključno s prostorskim delom), usklajenih z dogovorom o temeljih družbenega plana SRS in s tem zakonom ni dovoljeval spremembe namembnosti zemljišč. Zagotovil je varstvo najboljših kmetijskih zemljišč pred spreminjanjem namembnosti z določbo, da se z družbenim planom občine ne smejo nameniti za nekmetijsko rabo naslednja zemljišča:

- kmetijska zemljišča, na katerih je najširša možnost rabe tal, ki se kaže v možnosti gojenja vseh kmetijskih rastlin, ki uspevajo pri nas, če lega tal omogoča uporabo vseh vrst kmetijske mehanizacije – I. kategorija kmetijskih zemljišč;
- kmetijska zemljišča, na katerih je delno otežena možnost rabe tal zaradi fizikalnih lastnosti tal, kar zmanjšuje možnost izbora gojenja kmetijskih rastlin – II. kategorija kmetijskih zemljišč;
- zemljišča, na katerih so na podlagi proučitve naravnih danosti predvidene melioracije, s katerimi je možno zemljišča usposobiti za intenzivno kmetijsko proizvodnjo.

Določil je, da se zemljišča I. in II. kategorije v družbenem planu občine trajno namenijo za kmetijsko proizvodnjo, vsa druga kmetijska zemljišča pa se razvrstijo v skladu s predpisi o kmetijskih zemljiščih. Ta zemljišča in zemljišča, ki so bila že po zakonu o kmetijskih zemljiščih trajno namenjena za kmetijsko proizvodnjo, pa so se lahko v družbenem planu občine le izjemoma namenila za nekmetijsko rabo, če je šlo za gradnjo:

- objektov skupnega družbenega pomena, določenih v dogovoru o temeljih družbenega plana SR Slovenije;
- stanovanjskih in drugih objektov, ki neposredno služijo primarni kmetijski proizvodnji,

na že začetih stanovanjskih in industrijskih kompleksih, ki pomenijo zaključitev s sprejetim zazidalnim načrtom načrtovane zazidave, znotraj obstoječe gradbene strukture naselij na kmetijskih zemljiščih, ki so najmanj s treh strani zazidana in ne merijo več kot 2000 m²;

- objektov za potrebe oboroženih sil in za namene v okviru programov splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite;
- objektov za urejanje vodnega režima z namenom, da se zagotovi obramba pred poplavami in erozijo, varstvo vodnih količin in zalog ter varstvo kakovosti voda;
- objektov za vzdrževanje naravnih vodotokov, vodnogospodarskih objektov in naprav na splošni rabi, objektov in naprav za raziskovanje in izkoriščanje rudnin, razen za kamen, mivko, pesek, gramoz, lončarsko in opekarsko glino.

Ta zakona je razveljavil določbo (drugi odstavek 141. člena) zakona o kmetijskih zemljiščih, ki govori o primerih dopuščanja spremembe namembnosti.

6.2.6 Navodilo o strokovnih merilih za določitev zemljišč v kategorije

Navodilo o strokovnih merilih za določitev zemljišč v kategorije je bilo objavljeno v Uradnem listu SRS, št. 45/82 in je še vedno v uporabi. Na podlagi 3. člena zgoraj navedenega zakona o varstvu kmetijskih zemljišč pred spreminjanjem namembnosti je republiški komite za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano izdal navedeno navodilo. Predpisuje strokovna merila kot obvezno strokovno podlago za določitev zemljišč v kategorije glede na možnost njihove rabe za kmetijsko proizvodnjo, upoštevajoč njihovo sedanjo rabo in njihove naravne danosti.

- Sedanja raba zemljišč se ugotavlja z ogledom zemljišč ali z uporabo drugih podatkov, ki omogočajo ugotovitev sedanje rabe zemljišč kot so zračni posnetki, katastrski in statistični podatki, temeljni topografski načrt v merilu 1:5000, setveni načrti, podatki kmetijskih organizacij in podobno.

- Naravne danosti zemljišč se ugotavljajo na podlagi:

- reliefnih značilnosti,
- klimatskih razmer,
- pedoloških lastnosti.

- Reliefne značilnosti se določajo na podlagi nagiba (strmine), nadmorske višine in lege zemljišča. Nagib zemljišča se določa po formuli na podlagi podatkov iz temeljnega topografskega načrta v merilu 1:5000 ali na osnovi nomograma, ki je sestavni del tega navodila. Nomogram za določanje % nagiba kategorij kmetijskih zemljišč je prikazan v poglavju 5.1.5.

Formula za izračun nagiba:

$$\% \text{ nagiba} = \frac{\text{višinska razlika med točkama v metrih} \times 100}{\text{vodoravna razdalja med točkama v metrih}}$$

- Meja 600m nadmorske višine se upošteva kot izkustvena ločnica v naravnih razmerah, kar se odraža v sedanji rabi zemljišč. Nadmorska višina se ugotavlja na podlagi temeljnega topografskega načrta v merilu 1:5000.

- Lega zemljišč (osončenje) se ne ugotavlja posebej; upoštevana je pri sedanji rabi zemljišč (vinogradi, sadovnjaki, njive, travniki itd).

- Klimatske razmere se v skladu z navodilom ugotavljajo na podlagi dolgoletnih opazovanj (padavin, temperatur in smeri vetrov), ki jih opravlja hidrometeorološka služba.

Podlaga za določanje pedoloških lastnosti so pedološke karte, ki prikazujejo posamezne talne enote. Iz pedoloških kart se povzemajo in upoštevajo naslednje združbe tal, ki so navedene v spodnji preglednici.

Preglednica: Združbe tal (Uradni list SRS, št. 45/82, str. 2471)

Št.	Ime združbe tal
1.	Združba obrečnih tal in združba rjavih tal (pedosekvenca na produ in pesku)
2.	Združba oglejenih tal in združba pseudooglejenih tal (pedosekvenca na ilovicah in glinah nekarbonatnega značaja)
3.	Združba rjavih tal na laporju (pedosekvenca na mehkih karbonatnih kameninah)
4.	Združba rendzinastih in združba pokarbonatnih tal (pedosekvenca na apnencih in dolomitih)
5.	Združba rjavih in spranih tal (pedosekvenca na nekarbonatnih kameninah)

7. člen navodila je podlaga za kategorizacijo kmetijskih zemljišč. Kategorizacija kmetijskih zemljišč se izvaja na podlagi strokovnih meril oziroma značilnosti za posamezne kategorije zemljišč.

I. kategorija

»Tu je najširša možnost kmetijske rabe tal, ki se kaže v možnosti gojenja vseh kmetijskih rastlin, ki uspevajo pri nas, če lega tal omogoča uporabo vseh vrst kmetijske mehanizacije.

II. kategorija

Tu je delno otežkočena možnost kmetijske rabe tal zaradi slabših lastnosti tal ali pa razgibanega reliefa, kar zmanjšuje možnost izbora gojenja kmetijskih rastlin.

III. kategorija

Tu je otežkočena možnost kmetijske rabe tal zaradi prepletanja njivskih površin s travniškimi, večje vlage v depresijah in strmega zemljišča.

IV. kategorija

Tu je kmetijska raba tal otežkočena oziroma obdelovanje ni možno zaradi prevelike vlage v tleh ali pa zaradi pogostih poplav; potrebne so hidromelioracije.

V. kategorija

Tu je zmanjšana možnost kmetijske rabe tal zaradi naprimernega nagiba, pri čemer je še možna uporaba mostnih kosilnic.

VI. kategorija

Tu je močno zmanjšana možnost kmetijske rabe tal, ker je zaradi nagiba, večje kamenitosti in težje dostopnosti otežkočena oziroma onemogočena uporaba kmetijske mehanizacije.

VII. kategorija

Tu je značilna nezmožnost kmetijske rabe tal zaradi naravnih pogojev (npr. kamnolomi, gramoznice, prodišča, sipine, opustele terase, nasipi, mestni parki, večje zaježitve potokov, neobrasel planinski svet, skalnat svet ipd.).

VIII. kategorija

To so za kmetijsko proizvodnjo odtujena zemljišča zaradi urbanizacije (pozidana zemljišča, ceste železnice ipd.).« (Navodilo o strokovnih merilih za določitev zemljišč v kategorije, 1982: str. 2472)

Kategorije zemljišč se vrisujejo na pregledni katastrski načrt v merilu 1:5000, na katerega se vrisujejo tudi združbe tal (pedosekvence). Elaborat kategorizacije poleg kartografskega prikaza kategorij in združb tal vsebuje tudi opisni in numerični del s podatki o uporabljeni metodologiji, opisom geolitoških in klimatskih razmer, kategorij zemljišč, glavnih značilnostih združb tal oziroma pedosekvenc, prikazom dolinskih presekov in drugimi podatki, ki ponazarjajo naravne danosti v občini in sedanjo kmetijsko rabo tal (poljedelstvo, vinogradništvo, sadjarstvo ipd.).

6.2.7 Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kmetijskih zemljiščih iz leta 1986

Zakon o spremembah in dopolnitvah ZKZ (Uradni list SRS, št. 1/86) je določal spremembe in dopolnitve prejšnjih ZKZ (Uradni list SRS, št. 1/79, 4/79 in 11/81) glede varstva kmetijskih zemljišč. Na novo je razvrstil kmetijska zemljišča, ki so temelj proizvodnje hrane v Sloveniji, glede na naravne danosti in primernosti za proizvodnjo hrane:

- na zemljišča, na katerih je najširša možnost rabe tal, ki se kaže v možnosti gojenja vseh kmetijskih rastlin, ki uspevajo pri nas, če lega tal omogoča uporabo ustrezne kmetijske mehanizacije – I. kategorija zemljišč;
- na zemljišča, na katerih je delno otežkočena možnost rabe tal, zaradi fizikalnih lastnosti tal, kar zmanjšuje možnosti izbora gojenja kmetijskih rastlin – II. kategorija zemljišč;
- na zemljišča, ki jih je na podlagi preučitve naravnih danosti mogoče smotno usposobiti s prostorskimi ureditvenimi operacijami (hidromelioracije, agromelioracije, namakanje) za intenzivno kmetijsko proizvodnjo;
- na zemljišča, ki so oblikovana (združena) v komplekse;
- na zemljišča, ki so po svojih naravnih danostih primerna za napravo intenzivnih trajnih nasadov (površine, ki so primerne za sadjarstvo, vinogradništvo ipd.);

- na komplekse zemljišč, ki so zaradi izjemnih lastnosti in lege najprimernejši za vrtnarsko proizvodnjo.

Prve tri alineje so bile povzete po zakonu o varstvu kmetijskih zemljišč pred spreminjanjem namembnosti, ostale pa so bile opredeljene na novo. Strokovna podlaga za razvrščanje zemljišč je kategorizacija zemljišč, ki mora biti izdelana za vsa zemljišča v občini, podatki o kategorijah zemljišč pa se morajo voditi v zemljiškem katastru.

Določal je, da se v dolgoročnih in srednjeročnih planih razvrstijo:

a) V prvo območje kmetijskih zemljišč zemljišča, ki so temelj proizvodnje hrane v SRS in so trajno namenjena kmetijski proizvodnji.

Ta se lahko izjemoma, če ni mogoče uporabiti zemljišč, ki so manj primerna za kmetijsko proizvodnjo, namenijo za nekmetijsko rabo, če gre za posege, za katere je ugotovljen širši družbeni interes v dolgoročnem planu SR Slovenije ali v dolgoročnem planu občine, če je to v skladu z dolgoročnim planom SR Slovenije. Ne glede na navedeno se v srednjeročnem družbenem planu občine izjemoma lahko določi, da se zemljišča iz prvega odstavka namenijo za nekmetijsko rabo, če ni mogoče uporabiti manj primernih zemljišč, in če gre:

- za gradnjo objektov, ki neposredno služijo primarni kmetijski proizvodnji (stanovanjske hiše, hlevi, silosi, strojne lope ipd.);
- za gradnjo objektov za potrebe oboroženih sil in za namene v okviru splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite;
- za gradnjo objektov za urejanje vodnega režima z namenom, da se zagotovi obrambo pred poplavami in erozijo, varstvo vodnih količin in zalog, varstvo kakovosti voda in vzdrževanje naravnih vodotokov;
- za širitev pokopališč.

b) V drugo območje kmetijskih zemljišč zemljišča, ki niso razvrščena v prvo območje in se v dolgoročnem planu občine namenijo za kmetijsko proizvodnjo.

Sprememba namembnosti tega zemljišča je bila dopustna, če je bila v skladu s prostorskimi ureditvenimi pogoji in je bilo v postopku za izdajo lokacijskega dovoljenja pridobljeno predhodno soglasje kmetijske zemljiške skupnosti.

Zakon je določil tudi, da se prva in druga območja kmetijskih zemljišč vodijo v evidenci o predpisanim varovanju prostora in o omejitvah pri posegih v prostor.

V 17. številki Uradnega lista SRS z dne 26. april 1986 je bilo objavljeno prečiščeno besedilo zakona o kmetijskih zemljiščih (Uradni list SRS, št. 1/79, 4/79, 11/81, 1/86).

6.2.7.1 Navodilo za določitev zemljišč, ki so temelj proizvodnje hrane v SR Sloveniji

Navodilo za določitev zemljišč, ki so temelj proizvodnje hrane v SRS, je bilo sprejeto na podlagi 10. člena v prejšnjem poglavju obravnavanega zakona. V skladu z navodilom je morala kmetijska zemljiška skupnost v postopku priprave prostorskih sestavin planskih aktov občine na podlagi izdelane kategorizacije kmetijskih zemljišč pripraviti predlog razvrstitve kmetijskih zemljišč, ki so temelj proizvodnje hrane ter drugih kmetijskih zemljišč. V prvo območje kmetijskih zemljišč je bilo potrebno uvrstiti vsa zemljišča, ki so bila v skladu z zakonom opredeljena kot temelj proizvodnje hrane v SR Sloveniji. Predlog je moral biti javno razgrnjen in je predstavljal eno od obveznih strokovnih podlag za pripravo planskih aktov občine. Območja prvih in drugih kmetijskih zemljišč je bilo potrebno grafično prikazati na preglednem katastrskem načrtu v merilu 1:5000 (na parcelo natančno) in v zbirni karti v merilu 1:25000.

6.2.8 Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kmetijskih zemljiščih iz leta 1990

Od nadaljnjih sprememb in dopolnitev zakona o kmetijskih zemljiščih (Uradni list RS, št. 9/90, 5/91 in 46/92 – odl. US) so se le spremembe in dopolnitve zakona iz leta 1990 nanašale na obravnavano tematiko v delu, ki je obravnaval odškodnino zaradi spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč. Določal je vrednotenje kmetijskih zemljišč glede na katastrsko kulturo, katastrski razred in katastrski okraj ter razporeditev sredstev od odškodnine, ki so se stekla na poseben račun proračuna občine (30%), Sklad za sofinanciranje programov varstva okolja na ravni republike (15%) in na poseben račun republiškega upravnega organa, pristojnega za kmetijstvo (55%) ter namen porabe teh sredstev.

6.2.9 Odločba o razveljavitvi zakona o kmetijskih zemljiščih in navodila za izvajanje komasacije kmetijskih zemljišč

Odločba o razveljavitvi zakona o kmetijskih zemljiščih in navodila za izvajanje komasacije kmetijskih zemljišč Ustavnega sodišča je razveljavila Zakon o kmetijskih zemljiščih (Uradni list SRS, št. 1/79, 11/81, 1/86 in Uradni list RS, št. 9/90, 5/91 in 46/92 – odl. US) in Navodilo za izvajanje komasacije kmetijskih zemljišč (Uradni list SRS, št. 29/86). Odločba je bila objavljena v Uradnem listu RS, št. 58, z dne 13.10.1995. Ustavno sodišče je zakon in navodilo razveljavilo, ker je ugotovilo, da vprašanja, ki so pogojena s pojmovanjem lastninske pravice ureja na način, nasproten z ustavo. Zato je odločilo, da bo potrebno oba predpisa v celoti prilagoditi ustavi. Razveljavitev je postala veljavna po preteku enega leta od objave v Uradnem listu RS, torej 14.10.1996, saj je zaradi zahtevnosti zakonodajnega projekta, ustavno sodišče določilo najdaljši možni odložni rok.

6.3 Veljavni pravni režimi

6.3.1 Zakon o kmetijskih zemljiščih

Dne 26.10.1996 je stopil v veljavo nov Zakon o kmetijskih zemljiščih (Uradni list RS, št. 59/96), ki je doživel:

- dve spremembi: zakon o spremembah zakona o kmetijskih zemljiščih – ZKZ-A v letu 2002 in zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kmetijskih zemljiščih – ZKZ-B v letu 2003,
- razveljavitve določb z odločbami Ustavnega sodišča RS: št. U-I-340/96, št. U-I-26/97-8, št. U-I-266/98-72.

Sprejeta je bila tudi nova zakonodaja s področja urejanja prostora in graditve objektov.

Zaradi navedenih sprememb je Državni zbor Republike Slovenije sprejel uradno prečiščeno besedilo zakona. ZKZ-UPB1 (Uradni list RS, št. 55/03) je stopil v veljavo 10. 6. 2003.

Razdeljen je na devet poglavij, ki urejajo splošne določbe, načrtovanje in varstvo kmetijskih zemljišč, promet s kmetijskimi zemljišči, gozdovi in kmetijami, zakup kmetijskih zemljišč, agrarne operacije (medsebojna menjava, arondacija, komasacija, melioracije), skupne pašnike, inšpekcijo, kazenske določbe ter prehodne in končne določbe.

V skladu z zakonom so kmetijska zemljišča vsa zemljišča, ki so primerna za kmetijsko pridelavo. Mednje spadajo tudi vsa zemljišča v zaraščanju, ki niso določena za gozd na podlagi zakona o gozdovih. Kmetijska zemljišča se v planskih aktih na podlagi kategorizacije določijo po območjih, in sicer kot območje najboljših in območje drugih kmetijskih zemljišč. Stavbna, vodna in za druge namene določena zemljišča ne spadajo med kmetijska zemljišča. Določitev zemljišč, primernih za kmetijsko pridelavo, za stavbna, vodna ali za drug namen, je možna le v planskih aktih RS in lokalnih skupnosti v skladu z zakonom. Kmetijska zemljišča je potrebno uporabljati v skladu z njihovim namenom ter preprečevati njihovo onesnaženje ali degradiranje.

Delitev, raba in varstvo kmetijskih zemljišč določena s tem zakonom je obravnavana že v poglavju 2.1 Raba in varstvo kmetijskih zemljišč. Dodati pa je potrebno, da zakon lastniku, zakupniku ali drugemu uporabniku kmetijskega zemljišča nalaga, da mora obdelovati kmetijsko zemljišče na predpisan način in kot dober gospodar in mora kmetijsko proizvodnjo prilagoditi ekološkimi in talnim razmeram, uporabljati zemljiščem in kraju primerne metode za preprečevanje zbitosti tal, erozije in onesnaženja ter za zagotavljanje trajne rodovitnosti zemljišč. Na zemljiščih, ki so s planskim aktom namenjena za nekmetijske namene, pa se ne sme ovirati predvidene namembnosti teh zemljišč.

Kmetijska zemljišča se vodijo v posebni evidenci, povezani z bazo podatkov zemljiškega katastra. Zakon določa vodenje uradne evidence oziroma baze podatkov o kategorijah kmetijskih zemljišč, najboljših in drugih kmetijskih zemljiščih, območjih z omejenimi možnostmi za kmetijstvo, območjih agrarnih operacij in območjih skupnih pašnikov. Vodenje uradne evidence je potrebno zaradi določanja kmetijskih zemljišč v planskih aktih RS in lokalnih skupnosti predpisanega z zakonom ter izvajanja ukrepov kmetijske politike.

Ministrstvo, pristojno za kmetijstvo, od njega določena strokovna institucija ter upravne enote morajo pri vzpostavitvi in vodenju baz podatkov uporabljati naslednje podatke:

- o lastnikih, parcelah in njihovi površini, katastrski kulturi in katastrskem razredu iz podatkovne baze zemljiškega katastra Republike Slovenije;

- o legi iz mapne kopije zemljiškega katastra oziroma digitaliziranega načrta in iz topografskih kart iz topografskih načrtov in digitalnega modela višin;
- o zemljiščih iz pedološke karte, iz aero fotoposnetkov in obstoječih satelitskih posnetkov ter iz podatkov sistematičnega spremljanja in analiziranja rodovitnosti kmetijskih zemljišč;
- o podnebjju iz meteorološke podatkovne baze Hidrometeorološkega zavoda Republike Slovenije;
- o onesnaženosti iz podatkov sistematičnega spremljanja onesnaženosti kmetijskih zemljišč, kmetijskih rastlin in talne vode;
- iz drugih baz podatkov.

Pomembno določilo zakona je:

- da morajo biti baze podatkov povezane z bazo podatkov zemljiškega katastra,
- da mora minister, pristojen za kmetijstvo, predpisati podrobnejše predpise o razvrstitvi zemljišč v kategorije in razvrstitev zemljišč na najboljša in druga kmetijska zemljišča.

Uradno prečiščeno besedilo zakona o kmetijskih zemljiščih ne vsebuje več določb 8. člena ZKZ iz leta 1996 (Uradni list RS, št. 59/96), ki so določala, da se najboljša kmetijska zemljišča lahko izjemoma, če ni mogoče uporabiti zemljišč, ki so manj primerna za kmetijsko proizvodnjo, oziroma gozdov, v planskih aktih RS in planskem aktu lokalne skupnosti namenijo za nekmetijsko rabo. Spremembo namembnosti kmetijskih zemljišč sedaj določa ZUreP-1 v 6. členu, ki govori o gradnji objektov zunaj poselitvenih območij in določa, da je na najboljših kmetijskih zemljiščih gradnja v tem členu navedenih objektov dopustna le, če ni mogoče uporabiti zemljišč, ki so manj primerna za kmetijsko pridelavo. V tem primeru se zemljišča za gradnjo objektov praviloma določijo na osnovi ovrednotenih variantnih predlogov glede na njihov funkcionalni, varstveni in ekonomski vidik ter glede na njihovo sprejemljivost v lokalnem okolju. Merila in pogoji za gradnje objektov zunaj poselitvenih območij se določajo v prostorskem redu občine v skladu s prostorskim redom Slovenije.

Prav tako je bilo z odločbo Ustavnega sodišča Republike Slovenije št. U-I-266/98-72 (Uradni list RS, št. 27/2002 z dne 28.3.2002) razveljavljeno III. poglavje zakona o kmetijskih zemljiščih z odloženim rokom enega leta. Razveljavljeno poglavje je vsebovalo določbe glede odškodnine zaradi spremembe namembnosti kmetijskega zemljišča ali gozda, kar pomeni, da

ni več podlage za odmerjanje odškodnine zaradi spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč in gozdov.

V prehodnih in končnih določbah zakon med drugim določa:

- da ostane razvrstitev zemljišč v kategorije ter določitev kmetijskih zemljišč in prvega ter drugega območja kmetijskih zemljišč v planskih aktih v veljavi, dokler planski akti ne bodo spremenjeni oziroma izdelani na novo v skladu z zakonom;
- da do izdaje novih predpisov ostanejo v veljavi med drugim:
 - pravilnik o izdelavi agrokarte (Uradni list SRS, št. 7/86);
 - navodilo o strokovnih merilih za določitev zemljišč v kategorije (Uradni list SRS, št. 45/82);
 - navodilo o določitvi zemljišč, ki so temelj proizvodnje hrane v Republiki Sloveniji (Uradni list SRS, št. 29/86).

6.3.2 Zakon o kmetijstvu

ZKme (Zakon o kmetijstvu) je bil objavljen v Uradnem listu RS, št. 54, z dne 16. 6. 2000. V začetku marca 2006 pa je stopil v veljavo tudi ZKme-A (Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kmetijstvu), objavljen v Uradnem listu RS, št. 20, z dne 24. 2. 2006, ki je uveljavil določene spremembe in dopolnitve ZKme.

Tako zakon s spremembami in dopolnitvami določa cilje kmetijske politike, načrtovanje razvoja kmetijstva in podeželja, ukrepe kmetijske politike, kakovost in označevanje kmetijskih pridelkov oziroma živil, promet s kmetijskimi pridelki oziroma živili, javne službe, zbirke podatkov in informiranje na področju kmetijstva, postopke in organe za izvedbo zakona, raziskovalno delo, izobraževanje in razvojno-strokovne naloge ter inšpekcijski nadzor in način uveljavljanja in izvajanja skupne kmetijske politike ter politike razvoja podeželja v skladu s predpisi EU. Tretje poglavje zakona govori o ukrepih kmetijske strukturne politike, ki so usmerjeni k povečanju učinkovitosti in konkurenčnosti pridelave ter predelave kmetijskih pridelkov oziroma živil, okolju prijazni kmetijski dejavnosti in ohranjanju poseljenosti podeželja ter krajine, ob upoštevanju okoljske in naravovarstvene

sprejemljivosti. Ukrepi so tudi podpora kmetijski dejavnosti in z njo povezanimi dejavnostmi na podeželju ter podpora za izboljšanje pogojev bivanja in dela prebivalcev na teh območjih z namenom ohranitve poseljenosti in krajine ter varovanju naravnih in drugih vrednot na teh območjih. Podpore kmetijski dejavnosti so med drugim namenjene tudi območjem z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost za namen ohranjanja kmetijske dejavnosti oziroma rabi kmetijskih zemljišč.

Zakon v 29. členu določa območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost. To so:

1. hribovska in gorska območja – območja z znatno omejeno možnostjo rabe zemljišč in znatno višjimi pridelovalnimi stroški zaradi težjih naravnih razmer (nagib, nadmorska višina);
2. druga območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost – zaokrožena pridelovalna območja, za katera sta značilni:
 - slabša rodovitnost zemljišč, ki je ni mogoče izboljšati brez nesorazmerno velikih stroškov in
 - slabša demografska struktura;
3. območja s posebnimi naravnimi omejitvami (območja pogostih poplav, močvirij, močne burje, barja ipd.), kjer je ohranjanje kmetijske dejavnosti potrebno za okolju prijazen razvoj podeželja in ohranitev krajine.

XII. poglavje govori o zbirkah podatkov. Določa vrste zbirk podatkov, ki jih vzpostavi, upravlja oz. vodi ministrstvo.

V zbirko podatkov med drugimi sodijo:

- evidenca dejanske rabe kmetijskih zemljišč,
- pedološka karta,
- evidenca GERK (grafična enota rabe zemljišč kmetijskega gospodarstva)

- V skladu z ZKme-A je GERK strnjena površina kmetijskega ali gozdnega zemljišča z isto vrsto dejanske rabe in je v uporabi enega kmetijskega gospodarstva. Evidenco GERK je potrebno vzpostaviti za namen izvedbe ukrepov kmetijske politike in se vodi v grafični in numerični obliki.

- Evidenca dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč (ZKme-A dodaja gozdna zemljišča) pa je enotna državna evidenca o dejanski rabi kmetijskih in gozdnih zemljišč, ki jo vodi in

vzdržuje ministrstvo. V evidenci se vodijo naslednje skupine vrst dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč:

- njive in vrtovi,
- travniške površine,
- trajni nasadi,
- druge kmetijske površine,
- gozd.

Po zakonu minister predpiše podrobnejše vrste dejanske rabe kmetijskih in gozdnih zemljišč in način njihovega določanja. Obnavljanje podatkov evidence je potrebno izvajati najmanj vsakih pet let. Podatki iz evidence se posredujejo na GURS. Način povezovanja evidence rabe z zemljiškim katastrom predpiše minister, pristojen za geodetsko dejavnost, v soglasju z ministrom.

- Pedološka karta je geokodirana, grafična in opisna zbirka podatkov o tleh, ki vsebuje zlasti kartografski prikaz talnih tipov in podatke o pedoloških profilih in analizah.

Sledijo določbe, ki določajo:

- a) da lahko ministrstvo za vodenje in vzdrževanje podatkovnih zbirk pridobiva in uporablja podatke, ki jih v okviru predpisanih zbirk podatkov vodi oziroma upravlja ministrstvo ali drugi državni organi, javni zavodi in agencije, koncesionarji, lokalne skupnosti ter drugi pooblaščen organi; za vodenje in vzdrževanje podatkovnih zbirk lahko ministrstvo uporablja tudi temeljne topografske načrte, topografske karte, pregledne karte in digitalne ortofoto načrte;
- b) da se zbirke podatkov po tem zakonu vodijo v računalniški obliki;
- c) da se zbirke podatkov, ki jih po tem zakonu vzpostavi in vodi ministrstvo, financirajo iz proračuna RS;
- d) da so podatki iz zbirk podatkov po tem zakonu javni, razen podatkov, ki se štejejo za osebne podatke in podatkov, ki pomenijo poslovno skrivnost;
- e) da morajo vlada in pristojni ministri izdati izvršilne predpise na podlagi zakona najkasneje v šestih mesecih po uveljavitvi tega zakona.

6.3.3 Navodilo o vsebini in načinu vodenja sistema zbirk prostorskih podatkov

ZUreP-1 v petem delu »Sistem zbirk prostorskih podatkov in poročilo o stanju na področju urejanja prostora« določa vzpostavitev temeljnih zbirk prostorskih podatkov na podlagi podzakonskih predpisov. Na podlagi 147. člena tega zakona je minister za okolje, prostor in energijo izdal Navodilo o vsebini in načinu vodenja sistema zbirk prostorskih podatkov. Navodilo je bilo objavljeno v Uradnem listu RS, št. 123 z dne 11.12. 2003 in je prvo izmed navodil v zvezi z zbirkami prostorskih podatkov.

Navodilo določa:

a) vsebino sistema zbirk prostorskih podatkov

V sistem zbirk prostorskih podatkov se povezujejo zbirke podatkov, ki izpolnjujejo pogoje za povezovanje po tem navodilu:

- zbirka podatkov o upravnih aktih,
- zbirka pravnih režimov,
- zbirka podatkov o dejanski rabi prostora in
- druge zbirke podatkov v zvezi z urejanjem prostora, ki so določene z zakoni, ki urejajo področje evidentiranja nepremičnin, ter urejanja prostora ali odlokom lokalnih skupnosti.

b) način vodenja sistema zbirk prostorskih podatkov (vodi ga ministrstvo pristojno za prostor)

c) povezljivost prostorskih podatkov

V sistemu zbirk podatkov se povezujejo podatki iz zbirk podatkov preko prostorskih podatkov. Možni so trije načini povezovanja:

- preko geolokacije,
- z določitvijo povezovalnih identifikacijskih oznak nepremičnin in prostorskih enot - ali kot gostujoči podatek v zemljiškem katastru in katastru stavb.

d) pogoje za računalniški dostop do zbirk podatkov

Zbirke podatkov so dostopne preko računalniškega omrežja pod pogoji upravljavcev zbirk. Pogoji morajo biti objavljeni na spletnih straneh upravljavcev.

e) pogoje za izdajanje podatkov iz zbirk podatkov

Podatki iz zbirk podatkov so javni (razen zaupnih podatkov) in se izdajajo v skladu s predpisi, ki urejajo izdajanje podatkov. Vpogledi v podatke so za uporabnike brezplačni.

6.3.4 Pravilnik o vsebini in načinu vodenja zbirke podatkov o dejanski rabi prostora

Pravilnik je bil objavljen v Uradnem listu RS, št. 9/2004 in je stopil v veljavo 17. 2. 2004. Z dnem uveljavitve tega pravilnika se je prenehalo uporabljati navodilo o vodenju kataloga podatkov in evidenc o naravnih lastnostih prostora in o vodenju evidenc dejanske rabe prostora (U.I. SRS, št.19/86 in U.I. RS, št. 110/02 – ZUreP-1).

Pravilnik določa, da mora zbirka podatkov o dejanski rabi prostora vsebovati podatke o dejanski rabi prostora in objektih gospodarske javne infrastrukture. Pri tem pa podatke o dejanski rabi prostora sestavljajo:

- podatki o dejanski rabi zemljišč in
- podrobnejši podatki o dejanski rabi prostora (iz evidenc dejanske rabe, ki jih vodijo resorna ministrstva).

S pravilnikom so določene naslednje vrste dejanske rabe zemljišč: kmetijska zemljišča, gozdna zemljišča, vodna zemljišča, neplodna zemljišča in pozidana zemljišča. Vsaka vrsta dejanske rabe ima svojo šifro, in sicer:

1000 Kmetijska zemljišča

2000 Gozdna zemljišča

3000 Vodna zemljišča

4000 Pozidana zemljišča

5000 Neplodna zemljišča

Podatki o dejanski rabi se vodijo v zemljiškem katastru po predpisih, ki urejajo evidentiranje nepremičnin. Zemljišča se uvrščajo v posamezne vrste dejanske rabe na podlagi opisov vrst posameznih dejanskih rab, ki so priloženi pravilniku, dokler ne bodo pristojna ministrstva sprejela predpisov o podrobnejši delitvi dejanske rabe. Vpogled v zbirko podatkov bo javen. Osnovna načela pravilnika določajo:

- podatke o dejanski rabi zemljišč in podatke o objektih in omrežjih gospodarske javne infrastrukture vodi GU (geodetska uprava) v zbirki podatkov o dejanski rabi prostora na podlagi podatkov upravljavcev, GU ugotavlja medsebojno usklajenost podatkov o dejanski rabi prostora;
- GU zajame podatke sama v primeru, da zakonsko zavezani upravljalci teh podatkov ne zagotovijo;
- GU v skladu z letnim programom dela državne geodetske službe vpisuje spremembe podatkov o osnovni dejanski rabi zemljišč, če ugotovi, da se vpisani podatek ne ujema z dejanskim stanjem ali pa je spremembo podatkov zahteval lastnik ali uporabnik parcele;
- upravljalci gospodarske javne infrastrukture morajo posredovati spremembe zbirnih podatkov o omrežjih in objektih gospodarske javne infrastrukture GU v roku treh mesecev od njegovega nastanka;
- če občina ne zagotovi zbirnih podatkov o vrstah ter legi obstoječih omrežij in objektov gospodarske javne infrastrukture iz svoje pristojnosti, na njen račun pridobi te podatke GU na podlagi posebnega programa, ki ga sprejme vlada.

Na ta način je zagotovljeno sistematično zbiranje in vodenje podatkov.

Iz opisa vrst posameznih dejanskih rab v pravilniku je v nadaljevanju povzet opis za kmetijska zemljišča. metijska zemljišča so tista zemljišča, na katerih se odvija kakršnakoli kmetijska proizvodnja. Sem spadajo obdelovalna in neobdelovalna kmetijska zemljišča.

Obdelovalna kmetijska zemljišča so zemljišča, na katerih kmetijska proizvodnja poteka preko obdelave zemljišč, katere posledica so specifične, večinoma monokulturne rastlinske združbe.

Med obdelovalna kmetijska zemljišča sodijo:

- njive,
- zemljišča v vrtnarski rabi,
- plastenjaki, steklenjaki, gospodarska poslopja in druge zgradbe, ki so povezane z dejavnostjo,
- travniki,
- intenzivni travniki,
- ekstenzivni travniki,
- travniški sadovnjaki,

- sadovnjaki: intenzivni sadovnjaki in ekstenzivni sadovnjaki,
- vinogradi,
- oljčni nasadi,
- hmeljišča,
- drevesnice,
- nasadi grmovnic in
- nasadi gozdnega drevja.

Neobdelovalna kmetijska zemljišča so zemljišča na katerih kmetijstvo eksploatira naravno vegetacijo, in sicer:

- pašniki,
- zemljišča pod kmetijsko gospodarskimi objekti izven naselij,
- poljske poti,
- omejki in
- travišča.

6.3.5 Pravilnik o vsebini in načinu vodenja zbirke podatkov o upravnih aktih

Pravilnik o vsebini in načinu vodenja zbirke podatkov o upravnih aktih (Uradni list RS, št. 13/04) določa vsebino in način vodenja zbirke podatkov o upravnih aktih, povezljivost podatkov in dostop do zbirke podatkov. Pravilnik je vstopil v veljavo 28. 2. 2004. V tej zbirki se bodo vodili podatki o upravnih aktih, ki se izdajajo na podlagi predpisov s področja urejanja prostora in graditve objektov ter imajo značaj posamičnih upravnih aktov. V zbirki upravnih aktov se morajo voditi upravni akti glede na vsebino po naslednjih skupinah:

- posamični upravni akti o ureditvah, ukrepih in omejitvah v prostoru;
- gradbeno dovoljenje;
- uporabno dovoljenje in
- upravni akti izdani v inšpekcijskem postopku.

Za vodenje zbirke upravnih aktov je zadolžena GU RS. V skladu s pravilnikom se podatki vodijo kot gostujoči podatki zemljiškega katastra in katastra stavb ter katastra gospodarske

javne infrastrukture po predpisih, ki urejajo evidentiranje nepremičnin. Tehnične možnosti za vzpostavitev zbirke naj bi bile zagotovljene v roku 18 mesecev po uveljavitvi pravilnika.

6.3.6 Pravilnik o vsebini in načinu vodenja zbirke pravnih režimov

Pravilnik o vsebini in načinu vodenja zbirke pravnih režimov (Uradni list RS, št.34/2004 z dne 8. 4. 2004) je stopil v veljavo 23. 4. 2004. Določa vsebino in način vodenja zbirke pravnih režimov, njeno povezljivost z drugimi zbirkami ter pogoje in način dostopa do podatkov.

V zbirki pravnih režimov se bodo vodili:

- podatki o prostorskih aktih in
- podatki iz drugih aktov, ki predpisujejo ureditve, ukrepe in omejitve v prostoru.

To bodo podatki o vrsti, identifikacijski številki, nazivu, objavi, območju, začetku in koncu veljavnosti, spremembi, arhivu prostorskega akta oz. akta o režimu ter organu, ki je akt sprejel.

Namen vzpostavitve zbirke pravnih režimov je evidentiranje ter vzpostavitev evidence pravnih režimov, ki bo podprla delovne procese v postopkih prostorskega načrtovanja (priprave in spremembe prostorskih aktov na vseh nivojih) in spremljanja stanja v prostoru. Zbirko pravnih režimov bo vodilo ministrstvo pristojno za prostor kot centralno zbirko podatkov, na podlagi podatkov, ki jih bodo posredovali pripravljavci aktov. MOP mora zagotoviti tehnične možnosti za vzpostavitev zbirke pravnih režimov najkasneje v dveh letih po uveljavitvi pravilnika, to je do 23. 4.2006.

6.3.7 Pravilnik o katastru dejanske rabe kmetijskih zemljišč

Pravilnik o katastru dejanske rabe kmetijskih zemljišč (Uradni list RS, št. 6/2005) je bil objavljen 21. 1. 2005 in je stopil v veljavo naslednji dan po objavi. Pravilnik med drugim določa vzpostavitev in vodenje katastra dejanske rabe kmetijskih zemljišč, vsebino, podrobnejše vrste rabe kmetijskih zemljišč ter metodo določanja rabe kmetijskih zemljišč. Na podlagi pravilnika je območje rabe strnjeno zemljišče z eno vrsto rabe. Kataster dejanske

rabe kmetijskih zemljišč vzpostavi in vodi Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano in sicer v grafični obliki na podlagi DOF, satelitskih posnetkov ali drugih virov. Podatki katastra dejanske rabe kmetijskih zemljišč so javni in dostopni na spletnih straneh.

Pravilnik ob vrstah rabe, ki se morajo voditi v katastru že po zakonu o kmetijstvu (ZKme), določa še podrobnejše vrste rabe:

- začasni travniki,
- ostali trajni nasadi,
- trajni travniki in pašniki,
- barjanski travniki,
- drevesa in grmičevje ter
- kmetijske površine, porasle z gozdnim drevjem.

Vrste rabe kmetijskih zemljišč se določajo s pomočjo interpretacijskega ključa, ki vsebuje navodila za zajem podatkov in opise vrst in podrobnejših vrst rabe kmetijskih zemljišč. Pri tem se uporablja šifrant katastra dejanske rabe kmetijskih zemljišč, ki je priložen pravilniku.

Pravilnik določa tudi minimalne površine zajema kmetijskih zemljišč za potrebe katastra dejanske rabe, kar je pri vzpostavitvi in kasnejšem vodenju katastra pomemben podatek. Podatki o rabi zemljišč se zajemajo z metodo računalniško podprte foto-interpretacije, pri čemer se kot podlaga uporabljajo posnetki iz zraka, ki so vpeti v državni koordinatni sistem (DOF ali satelitski posnetki z ločljivostjo najmanj 0,5 do 1m). Po izvedeni kontroli se podatki prenesejo v kataster dejanske rabe kmetijskih zemljišč. Vzdrževanje podatkov o dejanski rabi kmetijskih zemljišč se bo izvajalo v petletnem ciklu in na podlagi priglasitve uporabnika.

Šifre kmetijskih zemljišč po tem pravilniku se navezujejo na šifro dejanske rabe kmetijskih zemljišč, ki se v skladu s Pravilnikom o vsebini in načinu vodenja zbirke podatkov o dejanski rabi prostora vodi v katastru dejanske rabe prostora zemljiškega katastra (1000).

6.3.8 Namen vzpostavitve sistema zbirk prostorskih podatkov

Namen vzpostavitve sistema zbirk prostorskih podatkov je s pomočjo sodobne tehnologije na enem mestu vzpostaviti celovit in povezan sistem zbiranja in vodenja podatkov, katerih vodenje je v pristojnosti države. Sistem bo omogočal primerljivost in povezljivost zbirke geodetskih, upravnih in evidenčnih podatkov, podatkov gospodarske javne infrastrukture in drugih podatkov na enem mestu. To bo omogočalo večji pregled nad dogajanjem v prostoru ter služilo kot osnova kvalitetnejši izrabi prostora.

Vodenje sistema zbirk prostorskih podatkov je torej integralni del procesa urejanja prostora. MOP (Ministrstvo za okolje in prostor) je zadolženo za koordinacijo delovanja sistema zbirk prostorskih podatkov, ki bo skupaj z nepremičninskimi evidencami tvoril osnovo prostorskega informacijskega sistema. Med cilji ZUrePa-1 je zapisano zagotavljanje dostopnosti in preglednosti prostorskih aktov ter režimov urejanja prostora za posamezno zemljišče. Z vzpostavitvijo sistema zbirk prostorskih podatkov se želi preseči delovanje znotraj posameznih lastnih zbirk, ko vsak nosilec postopkov urejanja prostora gradi lastno in do okolja izolirano zbirko prostorskih podatkov. Sistem zbirk prostorskih podatkov je dogovorjen nabor pravil, ki ga morajo upoštevati vse zbirke prostorskih podatkov vključene v sistem zbirk. Pravila opredeljujejo načine geolociranja, načine atribuiranja podatkov, opis kakovosti, javnost in dostopnost podatkov in druge skupne funkcije. Upoštevanje pravil bo omogočilo nemoteno izmenjavo podatkov in medsebojno povezovanje posameznih zbirk prostorskih podatkov vključenih v sistem zbirk. Besedilo povzema obrazložitve predstavljene na spletnih straneh MOP.

7 VARSTVO KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ NA PRIMERU OBČINE HRASTNIK

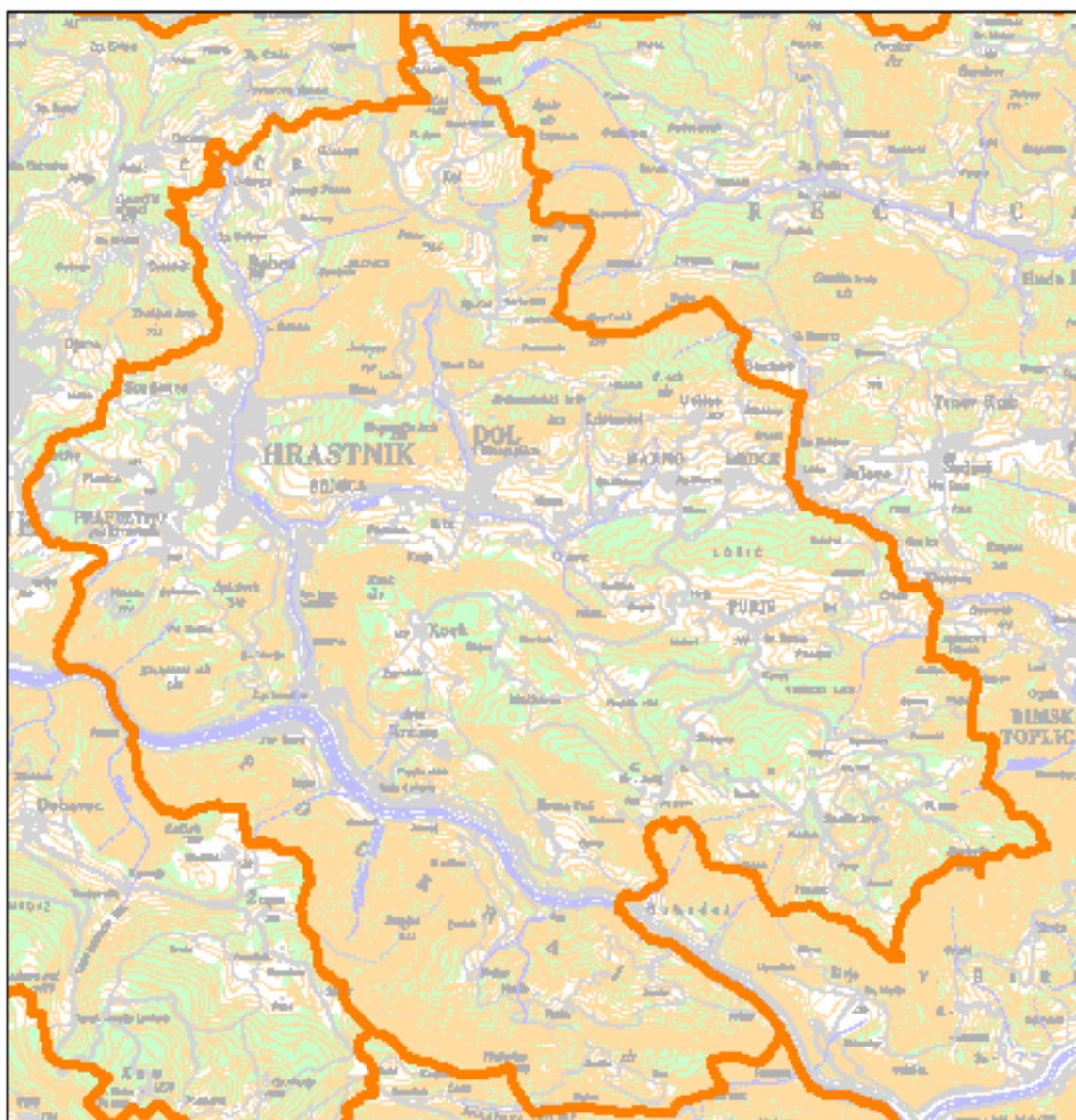
7.1 Uvodna predstavitev občine Hrastnik

Dolina, v kateri je zadnji dve stoletji nastajal kraj Hrastnik, leži v objemu Zasavskega hribovja in reke Save. Hrastnik je danes mesto in sedež občine in leži 63 km vzhodno od Ljubljane. Ozemlje občine meri 59 km². Po podatkih iz centralnega registra prebivalstva občina šteje 10.360 prebivalcev (2006). Precejšen pečat v razvoju občine in rabi zemljišča je pustilo rudarjenje kot glavna dejavnost v občini. Mestno naselje je razpotegnjeno v dolini potoka Bobna in na pobočjih nad njim. Center mesta je ozelenjen s parkovnimi in cvetličnimi nasadi, ki dajejo kraju prijeten videz. Dolino z vseh strani obdajajo strma pobočja. Hrastniška naselja so obdana z gostimi iglastimi in listnatimi gozdovi.

7.1.1 Območje občine Hrastnik kot sestavni del predalpske krajine

Območje občine Hrastnik spada v predalpsko krajino, katero opredeljujeta sredogorski hribovit relief, ki se le izjemoma povzpne čez 1000 metrov in vlažno podnebje. Najvišji hrib v občini je Kal, ki je visok 914 m. Temeljna značilnost teh krajin so razgibane planote (Kal, Kopitnik, Kovk), hrbti, zaobljeni vrhovi (Gore) ter ozke globoke doline (doline potokov Bobna in Brnice ter reke Save), ki se marsikje razširijo in preidejo v kotline (hrastniška kotlina). Na območju se mešajo primorski, alpski, dinarsko-kraški in subpanonski vplivi, ki se odražajo tako v površinskem pokrovu, rabi prostora kot tudi v arhitekturnih tipih. V višjih legah se poselitev pojavlja na pobočjih (Čeče, Prapretno, Studence, Plesko, Krišandol, Marno, Unično, Brdce) in slemenih (Turje). Tu je razvita predvsem živinoreja, med obdelovalnimi površinami prevladujejo travniki. Doline so v pretežno mozaični kmetijski rabi, nekatere pa označuje rudarska (rudnik rjavega premoga Hrastnik) in obrtnoindustrijska dejavnost (Tovarna kemičnih izdelkov Hrastnik, Steklarna Hrastnik). Velikih naselij je malo, prevladujejo številne majhne gručaste vasi, zaselki in samotne kmetije. V kotlinskem delu pa prevladujejo večja naselja (Hrastnik), ki so središča razvoja. Strnjen gozd in značilna

pojavnost kmetijskih zemljišč z osamljenimi kmetijami in zaselki znotraj njega, predstavlja osnovne predalpske krajinske vzorce – celke. Območje je zaradi razgibanega reliefa in klimatskih razmer podvrženo delovanju naravnih procesov, ki jih ponekod še pospešijo človekovi posegi v prostor. (SPRS - obrazložitev, 2003). Tudi območje občine Hrastnik je zelo plazovito. Spodnja slika prikazuje geografske značilnosti prostora občine Hrastnik.



Slika 2: Geografske značilnosti občine Hrastnik (MOP GURS, 1995, TK 50)

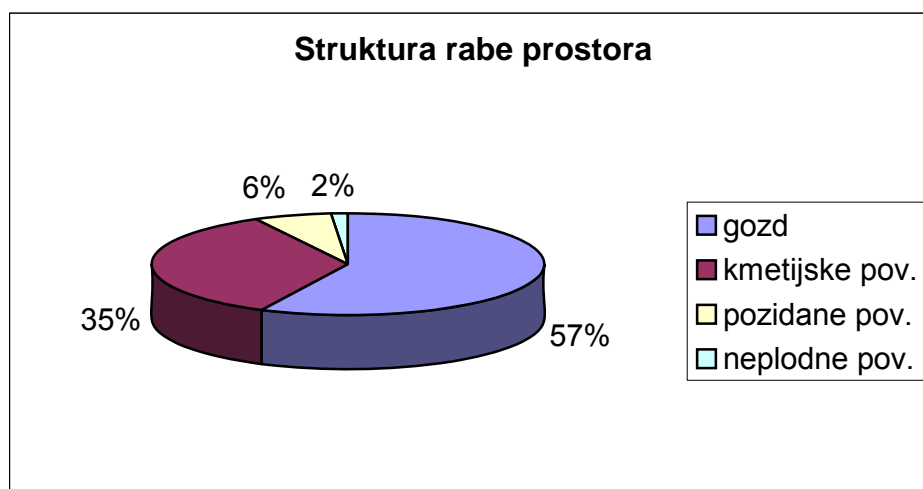
7.1.2 Urejanje prostora v občini Hrastnik

Cilj urejanja prostora občine je zagotoviti čim boljše življenjske pogoje za sedanje in bodoče rodove prebivalstva ob sonaravnem razvoju ter smotni in varčni rabi prostora, saj prostor predstavlja nepovratno in omejeno dobrino.

Usmeritve za urejanje prostora občine Hrastnik so podane:

- s prostorskim planom občine sprejetim v letu 1998 (Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta 2000 in prostorske sestavine srednjeročnega plana za območje Občine Hrastnik, dopolnitev v letu 1997, Uradni list RS, št. 78/98)
- ter s spremembami in dopolnitvami le tega sprejetimi v letu 2002 (Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta 2000 in prostorskih sestavin srednjeročnega plana za območje Občine Hrastnik, dopolnitev v letu 2002, Uradni list RS, št. 55/02)

Kartno gradivo prostorskega plana sestavljata kartografski del in kartografska dokumentacija. Na prvi karti kartografskega dela je prikazana zasnova kmetijstva in gozdarstva, zasnova naselij in območij za poselitev v merilu 1:25000. Zasnova kmetijskih zemljišč prikazuje območja kmetijskih zemljišč trajno namenjenih kmetijski proizvodnji in območja drugih kmetijskih zemljišč ter območja predvidenih agrarnih operacij (agromelioracije). Kmetijska zemljišča trajno namenjena kmetijski proizvodnji so najboljša kmetijska zemljišča in so v skladu z ZKZ zavarovana območja državnega pomena ter kot taka obvezno izhodišče prostorskega plana RS. Karta prikazuje tudi zasnovo osnovne rabe prostora občine. Iz podatkov o površinah osnovnih rab prostora sledi, da 57,2 % prostora občine pokriva gozd, 35 % kmetijske površine, 6,3 % pozidane površine in 1,5 % neplodne površine. Kar 18% prostora občine obsega pridobivalni prostor rjavega premoga Hrastnik, ki se razprostira v osrednjem Z – V predelu občine. Strukturo osnovne rabe prostora občine prikazuje graf 1.



Graf 1: Struktura osnovne rabe rabe prostora občine Hrastnik

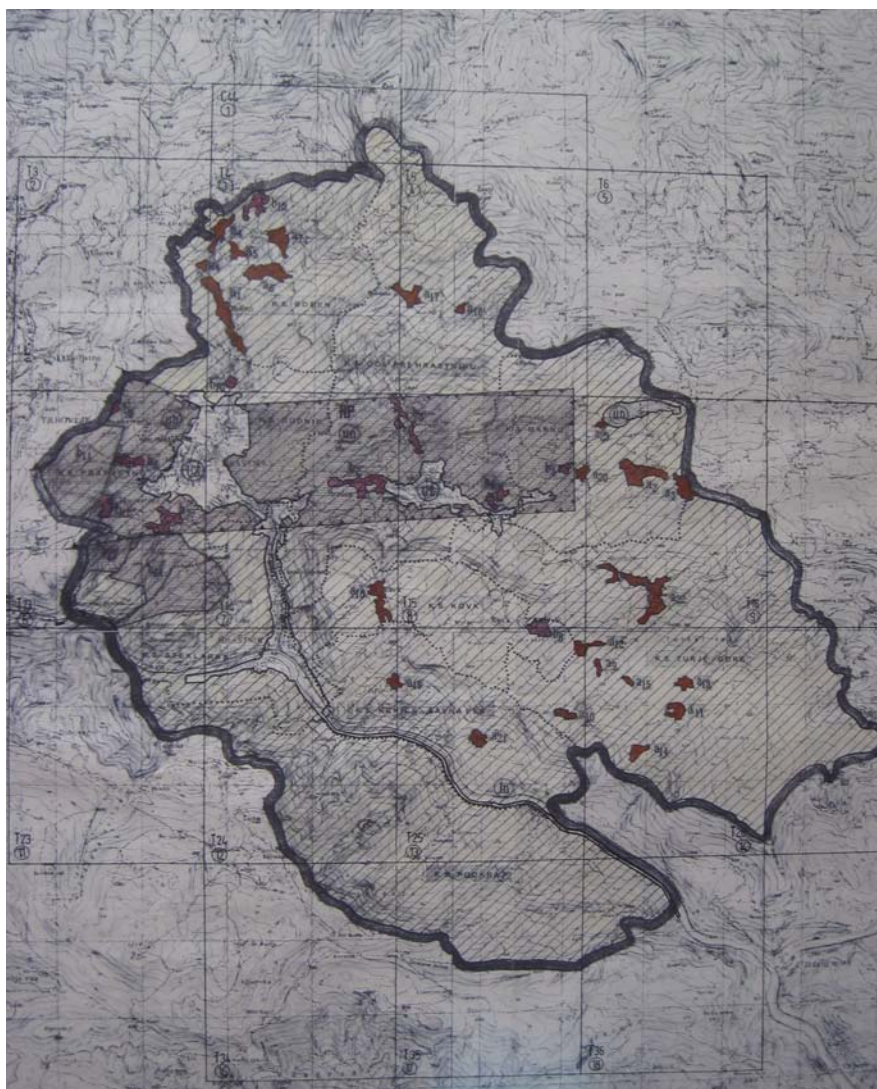
Kartografsko dokumentacijo sestavlja kartno gradivo na preglednem katastrskem načrtu v merilu 1:5000 s predpisano vsebino. Kartografska dokumentacija prikazuje stanje v prostoru in določa osnovno namensko rabo prostora na parcelo natančno. Karte za celotno območje občine prikazujejo območja kmetijskih zemljišč (najboljša in druga kmetijska zemljišča), gozdov ter poselitvena območja (ureditvena območja naselij in druga ureditvena območja, stavbna zemljišča na območju razpršene poselitve), prometno in energetska infrastrukturo. Poseben poudarek je na z zakonom in predpisi zavarovanih območjih najboljših kmetijskih zemljišč, varovalnih gozdov, gozdov s posebnim namenom, vodnih virov z varstvenimi pasovi, rudarstva, kulturne dediščine in območja, ki se urejajo s sprejetimi prostorskimi izvedbenimi akti. Za ureditvena območja naselij Hrastnik in Dol pri Hrastniku sta izdelani urbanistični zasnovi, ki podrobneje določata zasnovo namenske rabe in načinov urejanja prostora ter infrastrukturne ureditve.

Pogoje za posege v prostor določajo:

- za območja znotraj urbanistične zasnove prostorski izvedbeni akti: zazidalni in ureditveni načrti;
- za celotno območje občine izven urbanistične zasnove naselij Hrastnik in Dol pri Hrastniku pa PUP (prostorski ureditveni pogoji) sprejeti z odlokom o prostorskih ureditvenih pogojih za območje občine Hrastnik (Uradni list RS, št. 30/03).

PUP določajo tudi merila in pogoje za urejanje kmetijskih površin. Zaradi ohranjanja biotske raznovrstnosti in prostorske pestrosti se mora ohranяти način parcelacije in obstoječa struktura zemljišč. Intenziteto kmetijskih obdelav je potrebno zmanjšati, večja parcelacija in monokulturne površine niso primerne. Pri urejanju kmetijskih zemljišč je potrebno upoštevati značilnosti kulturnih teras, saj so obdelovalne površine razporejene vzporedno s plastnicami. (Odlok o prostorskih ureditvenih pogojih za območje občine Hrastnik, 2003)

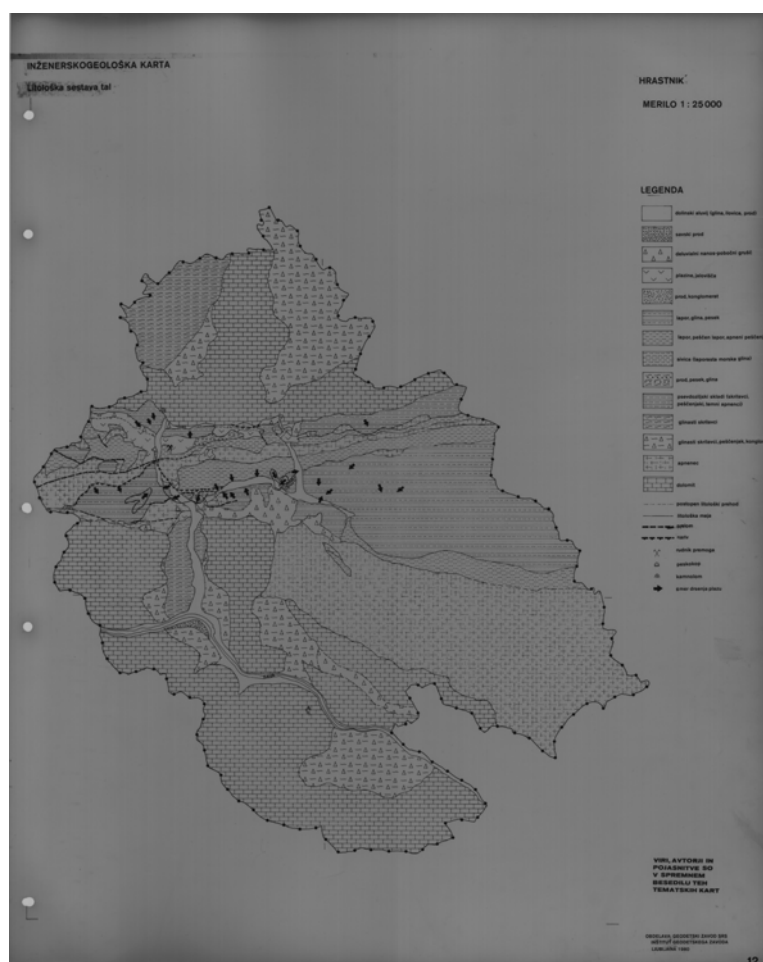
Spodnja slika prikazuje prostor občine, ki se ureja s PUP (šrafura) s prikazom območja pridobivalnega prostora rjavega premoga (začasno urejanje s PUP).



Slika: Urejanje prostora občine Hrastnik (PUP za območje ..., 2003, pregledna karta občine Hrastnik, listov PKN in TTN 1:5000 s prikazom ureditvenega območja PUP)

7.2 Analiza prostora občine na podlagi strokovnih osnov za razvrščanje in kategorizacijokmetijskih zemljišč

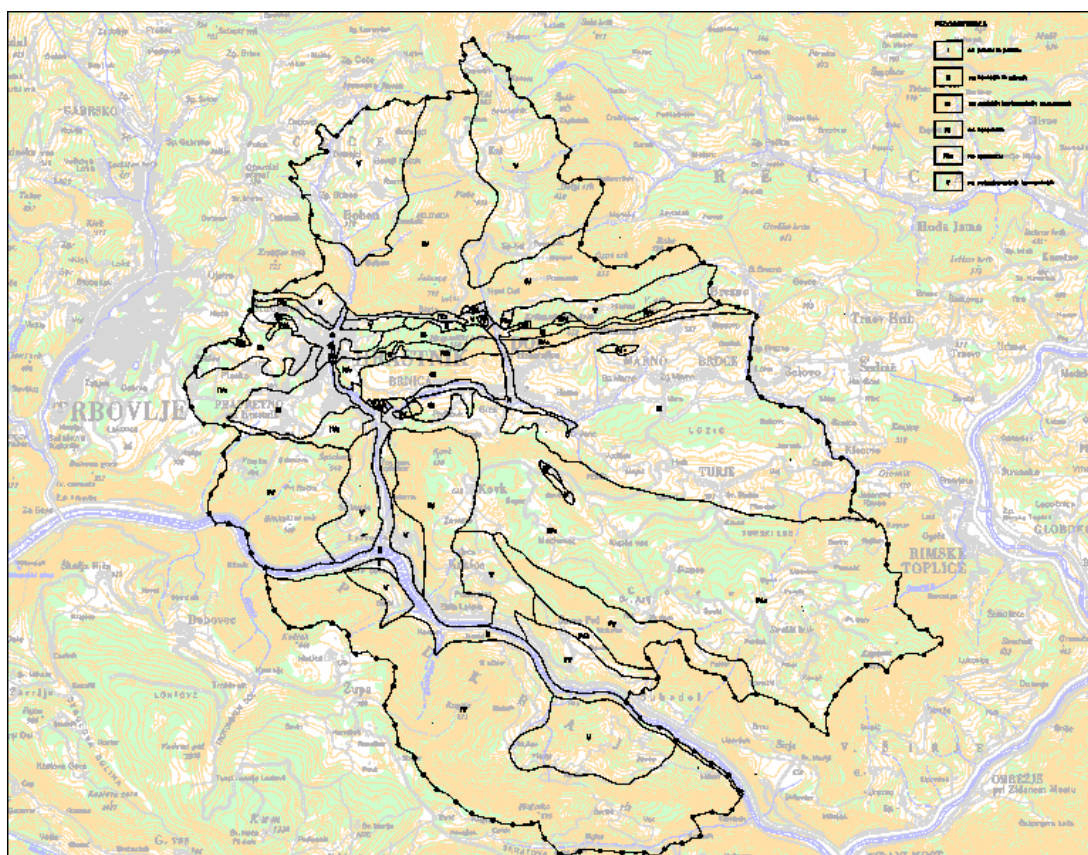
Analiza prostora občine temelji na Strokovnih osnovah prostorskega plana, ki jih je v letu 1980 izdelal Geodetski zavod SRS – Inštitut iz Ljubljane. Strokovne osnove so bile izdelane za potrebe izdelave predloga prostorskega plana občine Hrastnik za obdobje 1981 – 1985 z usmeritvami do leta 2000. Predstavljale pa so tudi podlago za razvrščanje kmetijskih zemljišč in kasnejšo kategorizacijo kmetijskih zemljišč. Strokovne osnove obsegajo kartno gradivo – oleate z različno vsebino, katerih osnova je bila topografska karta občine Hrastnik v merilu 1 : 25000. Spodnja slika prikazuje inženirskogeološko karto.



Slika: Inženirskogeološka karta (GZ SRS-Inštitut GZ, 1980, karta 12)

Kartno gradivo med drugim sestavljajo inženirskogeološka karta (litološka sestava tal), inženirskogeološka karta (stabilnost tal), hidrogeološka karta, pedološka karta, klimatska karta, karta obstoječe rabe površin, kategorizacija kmetijskih zemljišč ter druge karte (gozdovi, infrastruktura, prebivalstvo, primernost prostora).

Za potrebe analize prostora občine smo preučili in analizirali navedene karte in podatke o sestavi in stabilnosti tal, hidrologiji, obstoječi rabi in kategorizaciji vezali na območja pedosekvenc. V podpoglavjih sledi opis območij občine, ki se nahajajo na posamezni pedosekvenci ter osnovne značilnosti le teh. Spodnja slika prikazuje območja pedosekvenc v občini Hrastnik. Slika združuje skanirano pedološko karto in digitalno državno topografsko karto TK 50. Prikaz je izdelan s programsko opremo SDMS, ki jo za potrebe prostorskega informacijskega sistema uporablja Občina Hrastnik.



Slika 3: Območja pedosekvenc v občini Hrastnik (GZ SRS-Inštitut GZ, 1980, karta 15 in MOP GURS, 1995, TK 50)

7.2.1 Pedosekvenca na produ in pesku

Ta podoba krajine se pojavlja v ravninski naravni regiji ob večjih rekah. (Stritar, 1990) Pedosekvenca na produ in pesku je po razprostranjenosti v občini Hrastnik na petem mestu, saj zajema najmanjši del površine občine. Razprostira se na terasi desnega brega zavoja reke Save, kjer se nahaja mestno naselje Podkraj. Območje te pedosekvence je skoraj v celoti urbanizirano.

»Glavne ekološke značilnosti, ki obeležujejo to pedosekvenco, so:

- podtalnica odlične kvalitete, ki daje našim večjim mestom nenadomestljiv vir pitne vode, propustnost proda velika;
- kvaliteten kmetijski prostor, v katerem se pojavljajo kategorije večje vrednosti za pridelovanje poljščin;
- raven relief omogoča rabo storilne kmetijske mehanizacije;
- inverzija zraka v zimskih obdobjih, megla, smog v urbaniziranih področjih, zmanjšana cirkulacija zraka;
- statično stabilen svet.« (Stritar, 1990: str. 54)

7.2.2 Pedosekvenca na ilovicah in glinah

Pedosekvenca na ilovicah in glinah ima svojo prostorsko osnovo v ravninskem delu (I. naravna regija), zelo pogosto pa se razširja v rahlo dvignjena gričevnata obrobja, t.j. v spodnji del II. naravne regije. (Stritar, 1990) V občini Hrastnik se razprostira:

- v dolinah potokov Boben, Brnica in Bela ter reke Save in
- v gričevnatem in hribovitem predelu osrednjega območja občine, ki se razteza od zahodne do vzhodne meje občine Hrastnik - dnevni kop Ojstro, Cesta padlih borcev do Studenc, Log, rudniška kolonija, Blate, Huda jama.

Pedosekvenca na ilovicah in glinah je po razprostranjenosti v občini Hrastnik na četrtem mestu, saj zajema drugi najmanjši del površine občine. Na njej se nahajajo naslednja naselja: del Studenc, Brnice, zg. in sp. Hrastnika, Dola pri Hrastniku, Novi Dol in Za Savo.

Območje te pedosekvence je v večji meri urbanizirano, predvsem v dolinah potokov. Urbanizacija teh področij je zaželena, saj s tem spremeni namembnost tisti kmetijski prostor, ki ima za primarno rabo omejeno vrednost (oranje ni mogoče, zato prevladuje travnat svet) oziroma omogoča razmah le živinoreji. Urbanizacija predstavlja najbolj temeljito melioracijo teh predelov, saj se klima tal in ozračje spremenita v ekološko zaželeno smer. (Stritar, 1990)

»Značilnosti:

- možnost poplav;
- večja relativna vlažnost ozračja, pogosta megla s temperaturno inverzijo zraka v zimskem času;
- prehodnost terena otežena;
- nosilnost tal slaba;
- zmanjšana raba tal (travinje, v manjši meri gozd, njivski svet le na dvignjenih odcednih mestih);
- velika sorptivnost tal.« (Stritar, 1990: str.83)

7.2.3 Pedosekvenca na mehkih karbonatnih kamninah

Pedosekvenca na mehkih karbonatnih kamninah se pojavlja v II. naravni regiji, to je gričevnato in hribovito področje Slovenije. Tu kote hribin ne presegajo meje 600m nad morjem in so demografsko osrednje naseljeni predeli, kjer se je ohranil ruralni tip poselitve. Večjo poselitev ovirajo relief (gričevnati hrbti z ožjimi dolinami), plazenje in zemeljski udori. (Stritar, 1990) Te značilnosti se pojavljajo tudi v občini Hrastnik, kjer večjo poselitev ovira tudi pridobivalni prostor rudnika rjavega premoga s svojimi omejitvami. Kljub temu pa navedena pedosekvenca obsega največji del osrednjega Z-V najgosteje poseljenega pasu območja občine Hrastnik, saj se tu nahaja večji del urbaniziranega območja naselij Hrastnik, Brnica in Dol pri Hrastniku. Za to pedosekvenco je značilna disperzna razporeditev vasi in zaselkov ter individualnih bivališč. Mednje sodijo Prapretno, Krištol, Slatno, Črdenc, zg. in sp. Marno, Turje, Brdce, Brezno in Unično. Znotraj tega območja pa je tudi kvaliteten ruralni prostor, saj se tu razprostirajo najboljše kmetijske površine.

Pedosekvenca na mehkih karbonatnih kamninah je po razprostranjenosti v občini Hrastnik na tretjem mestu. Razprostira se v osrednjem območju občine, ki se razteza od zahodne do vzhodne meje občine Hrastnik, v bolj ali manj ozkih vzporednih pasovih, ki si glede na plasti tal sledijo od severa proti jugu.

a) Z del: od Z meje-dnevni kop-Ojstro (zg. del Hrastnika): strelišče, dnevni kop, S od vasi Plesko; od Z meje-Prapretno-Novi dom, Novi Log (zg. del Hrastnika), Zadnje Laze;

b) V del: od stare rudarske kolonije-Blate-naselje Novi Dol (Huda jama - včasih rudnik Dol) ter naprej v ozkem pasu severno od Krištandolskega hriba proti V meji;

c) Najširši pas te pedosekvence je do naselja Dol pri Hrastniku ločen na S in J pas, saj ga ločuje območje pedosekvence 2, ki je v najnižjem dolinskem delu ob potokih Brnica in Bela, vzhodno od naselja Dol pri Hrastniku pa se združi v V pas.

- S pas: od Glasbene šole-S od skale Reber (nad GD)-severna pobočja Brnice-naselje Dol pri Hrastniku;

- J pas: Frtica-južna pobočja Brnice (pod Kovkom)-južno od naselja Dol pri Hrastniku-Črdenc;

- V pas: lahko bi rekli, da se tudi ta del loči na S in J, saj ga predeljuje obsežno gozdno območje Lošč, ki se vleče vse od Črdenca do V meje občine:

- S od Lošča: ob Dol in Slatnem, od naselja Sp. Marno proti Krištandolu ter ob Krištandolski cesti, S in J od regionalne ceste pri naselju Zg. Marno ter na severu z manjšim presledkom do vasi Unično, med regionalno cesto in lokalno cesto Brdce-Brezno;
- J od Lošča: ob južnem robu gozdnega območja Lošč se prične obsežen pas, ki se vleče vse od Črdenca do Črete, na severnem pobočju tik ob naselju Turje (Turje leži na slemenu), od naselja Turje proti zahodu (Črdenc) in jugu, dolina vzhodno od naselja Turje do Jepihovca.

»Značilnosti:

- kljub gričevnatemu reliefu velik delež kmetijskih površin;
- izredno ugodna mikroklima na južnih legah, primerna cirkulacija zraka;
- udori in zemeljski plazovi;
- povirna voda, razvita hidrografska mreža v dolinah;

- vododržne kamnine;
- nosilnost tal slaba do srednja;
- relativna gosta poseljenost v disperznih zaselkih;
- lepe vedute, možnosti za rekreacijo (kmečki turizem);
- območja sadjarstva in vinogradništva.« (Stritar, 1990: str. 94).

7.2.4 Pedosekvenca na trdih karbonatnih kamninah

V Sloveniji je ta pedosekvenca prostorsko najpomembnejša, pojavlja se v II. in III. naravni regiji. (Stritar, 1990) Na območju občine Hrastnik je najbolj razširjena oz. zajema največjo površino občine (severni in južni hribovit ter planotast del). V območju apnencev in dolomitov so prisotni kraški pojavi, ki se tudi pri nas pojavljajo na območju Kovka in Kopitnika. Na teh področjih poteka urban razvoj počasi in previdno zaradi problematične oskrbe s pitno vodo in zaradi problemov odpadnih voda. Kvalitetnejših kmetijskih zemljiščih je v tej pedosekvenci malo. Raziskave v občini Trbovlje so pokazale, da se pedosekvenca na trdih karbonatnih kamninah deli na več podsistemov glede na geolitološki značaj trdnih karbonatnih kamnin (apnenec, dolomit, apnenec in dolomit s skrilavci in peščenjaki, dolomitiziran apnenec, itd.), pomembno vlogo pa ima tudi geološka starost kamnine. (Stritar, 1990) Tudi v občini Hrastnik se pedosekvenca na trdih karbonatnih kamninah deli glede na geolitološki značaj trdnih karbonatnih kamnin na pedosekvenco na dolomitih in pedosekvenco na apnencih.

»Značilnosti:

- obilo padavin, ki se hitro odcede v podtalje;
- problem vode, slabo razvita hidrografska mreža;
- problem odpadnih voda;
- kraški fenomeni: vrtače, ponikalnice, suhe doline;
- velik delež (bukovih) gozdov;
- zelo ugodna klima, cirkulacija zraka (veter samoočiščevalno deluje na ozračje);
- nosilnost podlage velika;

- razgiban relief (lepe vedute in razgledi) in velik delež gozdov omogočata zakrivanje objektov.« (Stritar, 1990: str. 105)

7.2.4.1 Pedosekvenca na dolomitih

Na pedosekvenci na dolomitih se v občini Hrastnik nahajajo naselja oz. zaselki Boben (J del), sp. Krnice, Šavna Peč in Kovk (Z del). Zajema najobsežnejši in najbolj strm del območja občine:

- severni del: razteza se od Z (okoli Pleskega, med Prapretnim in Pleskim) preko Žrebljevega hriba, soteske potoka Boben (pridobivalni prostor kamna – dolomita v kamnolomu Boben), pobočja Jelence, dela naselja Novi Dol, Malega Kala do Ostrega vrha na V (od Leše čez Stari Hrastnik in Novi Dol, proti V severno od vasi Unično ter z območjem sedanje deponije Unično - dolina Ničnice doseže V mejo občine) ter proti S zajema vsa osojna pobočja Klobuka, Golouhove planine, Kala do vznožja Mrzlice, kjer je S meja občine;
- južni del: zajema hribovje na levem bregu (Visoko – 494m, Binkoštni vrh – 552m, Špicberk – 540m, del naselij Za Savo in Spodnje Krnice (terasa nad železniško progo), planoto Kovk (659m), osojno pobočje nad in pod naseljem Šavna peč) in desnem bregu (vsa prisojna pobočja zasavskega hribovja, ki se razprostirajo pod Kumom: Matica, Okrog – 811m, Jlenca do J meje občine Hrastnik) reke Save;
- osrednji del: S in J od potoka Brnica ob Dolski cesti (Reberska skala, Frtica ter skalovje J od GD d.o.o., nadaljevanje Rebri preko ceste).

7.2.4.2 Pedosekvenca na apnencih

Na pedosekvenci na apnencih se nahajajo naselja oz. zaselki Plesko, Novi Dol (del), Grča, Podkovk, Kovk (V del), Zavrata, Mačkovec, Kupča vas, Gore in Kopitnik ter razpršena kmetijska gospodarstva. Področje Gor in Kopitnika je s svojo razgibanostjo in lepoto pokrajine primerno za planinski izletniški turizem. Tu se nahajajo tudi večja območja počitniških hiš. Zajema obsežen planotast del hribovitega območja občine.

- Širok pas se razteza od osrednjega dela, to je kovške planote, preko Gor in Kopitnika do JV meje občine, proti S pa ga omejuje naselje Turje.
- Pojavlja se tudi ob vznožju nekaterih pobočij: pod severnim pobočjem kovške planote (ponekod sega vse do potoka Brnica), pod južnim pobočjem Žrebljevega hriba in nad zaselkom Šavna peč (južno pobočje Gor). Znotraj območja so raztresena manjša naselja in zaselki: Kovk, Zavrata, Mačkovec, Kupča vas, Turski les, Skopno.
- Osrednji Z – V predel občine, znotraj katerega je tudi pridobivalni prostor rudnika rjavega premoga Hrastnik: razteza se od Z meje občine, kjer je pridobivalni prostor apnenca in laporja v kamnolomu Retje-Plesko, preko naselja Plesko, dela naselja zg.Hrastnik in območja okrog Betonarne GD, preko Leše, čez Stari Hrastnik – 556m, dela naselja Novi Dol, čez Krištrandolski hrib – 618m in Mreže – 683m (v smeri opuščenega rudnika Brezno) ter od Z meje mimo Studenc do potoka Boben.

7.2.5 Pedosekvenca na nekarbonatnih kamninah

Tip krajine, ki ga tvorijo nekarbonatne kamnine, je pretežno obrasel z gozdom, pojavlja pa se v II., oziroma III. in IV. naravni regiji. (Stritar, 1990) Tudi v občini Hrastnik je večji del območja te pedosekvence obrasel z gozdom, kvalitetnih kmetijskih zemljiščih pa je malo, saj je teren hribovit in ga je težko obdelovati.

Pedosekvenca na nekarbonatnih kamninah je po razprostranjenosti v občini Hrastnik na drugem mestu. Razprostira se na S in J hribovitem območju občine in obsega naselja Boben (S del), Čeče, Kal, Studence (del), Draga, Dirmejerjev hrib, zg. Krnice in Podkraj.

- Severni del: zg. del naselja Boben in naselje Čeče v celoti, od naselja Ravne proti J do naselja Boben, celoten V del Kalske planote.
- Južni del: del levega pobočja (med Frtico in TKI Hrastnik) in desno prisojno pobočje potoka Boben od Riklovega mosta do Save; vzhodno ob iztoku potoka Boben v reko Savo (Dirmajerjev hrib); od roba Kovške planote, preko Zg. in Sp. Krnic do Save; desni breg Save: med savskim prodom in dolomitom nad mestnim naseljem Podkraj ter območje naselja Podkraj s travniškimi površinami in razpršeno poselitvijo; levi breg Save: travniške površine z razpršeno poselitvijo naselja Draga.

»Značilnosti:

- hribovit in gorat svet z zaobljenimi slemeni;
- zemeljski udori in plazovi, povirna voda na pobočjih;
- malo do srednje stabilen svet;
- razvita hidrografska mreža v grapah (studenci, potoki);
- velik delež gozdov iglavcev (okoli 75%);
- vododržnost litološke osnove;
- ugodnejša klima v hladnem obdobju leta, cirkulacija zraka primerna, megla po grapah in kotanjah.« (Stritar, 1990: str.121)

7.2.6 Analiza prostora

Za potrebe analize prostora smo izdelali preglednico sestave in značilnosti tal na posamezni pedosekvenci v občini Hrastnik (Priloga A). Že v poglavju 6.1.2 smo povedali, da je pedosekvence naravni prostorski sistem, v katerem se pojavlja združba ali več združb tal, ki se pojavlja na isti ali podobni matični osnovi. Prav pedosekvence s kategorijami zemljišč, ki kažejo specifično rabo tal, opredeljujejo posamezno krajino. Na območju občine Hrastnik so zastopane vse pedosekvence. Preglednica v prilogi A prikazuje litološko sestavo, stabilnost in hidrogeološke značilnosti tal ter obstoječo rabo površin s kategorizacijo kmetijskih zemljišč na posamezni pedosekvenci.

Preglednica kaže na perečo problematiko stabilnosti tal na območju občine Hrastnik. Stabilnost tal se kaže v odvisnosti od litološke sestave tal in hidrogeologije. Tla z visoko stopnjo propustnosti vode (savski prod) in kraško razpoklinsko porozna tla (dolomit, apnenec) so stabilna. Tla sestavljena iz vododržnih kamenin in tla z nizko stopnjo propustnosti vode pa so pretežno nestabilna. Stabilna tla so torej le na območju, na katerem tla sestavlja savski prod in dolomit ter apnenec. Stabilna in slabše nosilna tla so še v ozkih dolinskih območjih ob potokih Boben, Brnica in Bela ter ob reki Savi. Ves ostali prostor občine pa je stabilen do nestabilen, pogojno stabilen, pretežno nestabilen in nestabilen. V osrednjem predelu občine se pojavljajo tudi prelomi, narivi in številni plazovi. Če torej izključimo območje prve pedosekvence (mestni del naselja Podkraj), ki je sedaj že v celoti urbanizirano ter območje

pedosekvenca na dolomitih in apnencih (obsežen, vendar strm, hribovit in z gozdom poraščen prostor), kjer sta prevladujoči rabi gozd in kmetijske površine, na območju občine Hrastnik stabilnih tal za gradnjo ni. Pred vsako novogradnjo je zato potrebno pridobiti geološko poročilo o možnosti gradnje.

Občina Hrastnik leži na območju osrednje Slovenije. Za območje osrednje Slovenije, Alp in Dinaridov je značilen atlantski vpliv, za katerega so značilne povprečne letne temperature 8 – 10°C (Stritar, 1990). Iz klimatske karte je razvidno, da ima:

- S, J in JV predel območja občine: srednje januarske temperature od -2°C do -4°C in srednje julijske temperature od 16°C do 18°C;
- osrednji Z-V predel: srednje januarske temperature od -2°C do -0°C in srednje julijske temperature od 18°C do 19°C ter od 19°C do 20°C.

Občina Hrastnik se razprostira na območju, ki vključuje vsa štiri naravna območja, znotraj katerih se nahajajo posamezne pedosekvenca. Večje in gostejše poseljene urbanizirane površine se pojavljajo na območju prve, druge in tretje pedosekvenca, na območju četrte in pete pedosekvenca pa se pojavljajo zaselki in posamezna kmetijska gospodarstva. Področje četrte in pete pedosekvenca obsega $\frac{3}{4}$ površine ozemlja občine in je večinoma poraslo z gozdom. Precejšen del gozda se pojavlja tudi znotraj tretje pedosekvenca. Največ in hkrati po primernosti za kmetijsko proizvodnjo najvišje razvrščenih kmetijskih površin se nahaja na tretji pedosekvenca, ki se razteza v osrednjem Z-V predelu občine (na območju Prapretna, v brniški dolini v pasu od Hrastnika do občinske meje in v pasu okoli Turja). Na območju zaselkov Boben, Čeče, Ravne in Goveji potok, ki ležijo na S občine na peti pedosekvenca zelo primernih kmetijskih zemljišč za obdelavo ni. Največ je srednje primernih, sledijo pa: manj primerna za njive, primerna za travnik in primerna za sadovnjak. V bolj hribovitih predelih, kjer so naselja Podkraj, Gore, Skopno, Kovk, Kopitnik, Sp. in Zg. Krnice, Šavna peč, Krišandol, Kal se pojavljajo v okolici zaselkov oz. posameznih kmetijskih gospodarstev zemljišča, ki so primerna za kmetijsko proizvodnjo, in sicer za travnike in njive (manj primerna) ter na sončnih legah za sadovnjak (primerna).

Prostorske raziskave rabe tal kažejo, da se v območjih naravnih sistemov pojavlja zakonitost glede načina rabe tal, saj se z reliefom najbolj spreminjajo klimatske razmere. Meja 600 m

nad morjem pomeni osnovno naravno ločnico, kjer klimatske razmere ne dopuščajo več pestre in heterogene kmetijske izrabe tal. Čeprav klimatske razmere dopuščajo gojenje številnih kmetijskih rastlin, so nad to mejo možnosti vedno manjše. Ekološki pogoji v goratih in hribovitih predelih omogočajo le enostransko usmeritev v živinorejo. Zadovoljivi in kvalitetni so le pridelki, ki jih daje travnati svet. To pomeni, da je s tem možna usmeritev le v živinorejo. (Stritar, 1990)

Za proizvodnjo najboljša kmetijska zemljišča, ki so primerna tudi za poljedelstvo, se torej nahajajo v osrednjem Z-V delu občine. Žal je ta del najbolj urbaniziran in so tudi pritiski urbanizacije največji. Pojavljajo se potrebe po širitvi meje naselij, predvsem Hrastnika in Dola pri Hrastniku. Kmetijska zemljišča v hribovitejših predelih severnega in južnega dela občine so namenjena predvsem proizvodnji hrane za živino - pašno kosna raba. V zadnjem času pa se zaradi procesa deagrarizacije in zmanjšanega interesa za kmetijstvo pojavlja na večjih strminah obraščanje pašnikov in košenic z grmovjem. Najprimernejši kmetijski panogi na območju občine sta živinoreja in sadjarstvo, kmetije pa so usmerjene zlasti v živinorejo.

7.3 Urejanje kmetijskih zemljišč od leta 1981 do danes skozi prostorske planske akte

Skozi predhodna poglavja naloge smo spoznali, da se je zakonodaja na področju urejanja prostora in kmetijskih zemljišč skozi obdobja precej spreminjala. Občine pa so morale slediti zakonodaji s svojimi prostorskimi akti.

7.3.1 Prostorski plan občine Hrastnik za obdobje 1981 – 1985 z usmeritvami do leta 2000

Na podlagi zakona o spremembah in dopolnitvah ZKZ iz leta 1981 (poglavje 6.2.4), ki je določal, da je razvrstitev zemljišč namenjenih za potrebe kmetijstva sestavni del prostorskega dela družbenega plana občine, je Sob (Skupščina občine) Hrastnik pristopila k pripravi le tega. GZ (Geodetski zavod) SRS – Inštitut iz Ljubljane je v letu 1981 na podlagi strokovnih

osnov izdelal predlog prostorskega plana občine Hrastnik za obdobje 1981 – 1985 z usmeritvami do leta 2000. Izdelani predlog je vseboval analizo stanja in planskih elementov v prostoru. Predlog prostorskega plana so obravnavali in sprejeli na zborih skupščine občine Hrastnik 8. in 9. februarja 1982.

Osnovne usmeritve prostorskega plana s področja kmetijstva:

Kmetijska zemljišča so obsegala 2255 ha površin in so se delila na kmetijska obdelovalna zemljišča in kmetijska neobdelovalna zemljišča.

Med kmetijska obdelovalna zemljišča so se v skladu s 3. členom zakona o kmetijskih zemljiščih (U.I. SRS, št. 1/79) prištevale njive, travniki, vrtovi, plantažni in ekstenzivni sadovnjaki, vinogradi, hmeljišča in travniki, med kmetijska neobdelovalna zemljišča pa pašniki, barjanski travniki, plantaže gozdnega drevja in trstičja. Površina obdelovalnih zemljišč je znašala 1503 ha in se je v zadnjih letih zaradi hitre urbanizacije in opuščanja aktivne rabe zmanjšala. Neobdelovalna zemljišča so obsegala 752 ha, od tega pašniki 751 ha in trstičja in močvirja 1 ha.

Kmetijska zemljišča so bila na osnovi prirodne in družbene primernosti razvrščena v dve območji. Primarne kmetijske površine so obsegale ca 655 ha. To so bila zemljišča, ki so po svojih naravnih lastnostih, primernosti za uporabo sodobne tehnologije in možnosti za oblikovanje kompleksov za družbeno ali družbeno organizirano proizvodno temelj proizvodnje hrane v Sloveniji (10. člen zakona o kmetijskih zemljiščih, U.I.SRS, št. 1/79). Le ta so bila določena in razvrščena na osnovi opredeljenih kmetijskih površin po primernosti, ki jih je v sklopu strokovnih osnov izdelal Inštitut GZ SRS in na osnovi drugih prirodnih in družbenih primernosti. Predstavljala so najboljša kmetijska zemljišča (od I. do IV. kategorije), ki so se razprostirala v brniški dolini v pasu od Hrastnika do občinske meje, na območju Kala, Čeč, Prapretna in v pasu okoli Turja. To so bili najobsežnejši kompleksi kmetijskih zemljišč povečini na nestabilnih ali pogojno stabilnih tleh, zato je bila taka namembnost zanje najprimernejša. Nosilcem planiranja za kmetijstvo v občini je bilo naloženo, da bodo s svojimi plani poskrbeli za revitalizacijo opuščenih kmetijskih zemljišč ter urejanje in varovanje kmetijskih zemljišč pred nesmoterno zazidavo in stihijskim zaraščanjem, kar narekujejo na eni strani neposredne proizvodnje potrebe ter na drugi vzdrževanje in oblikovanje kulturne krajine in zaščita ekološkega ravnotežja v prostoru.

7.3.2 Kategorizacija kmetijskih zemljišč

V letu 1982 sta bila sprejeta Zakon o varstvu kmetijskih zemljišč pred spreminjanjem namembnosti (Uradni list SRS, št. 44/1982) in Navodilo o strokovnih merilih za določitev zemljišč v kategorije (Uradni list SRS, št. 45/1982). KZS (Kmetijska zemljiška skupnost) pri občinah sta naložila dolžnost, da poleg kakovosti posameznih zemljiških kompleksov, t.j. kategorij zemljišč, ugotove pedoekološke značilnosti širšega prostora, ki niso pomembne le za razvoj kmetijske panoge, temveč nudijo širšo informacijo o ekoloških značilnostih posameznih delov prostora. Rezultat strokovnega pristopa so bile karte kategorij zemljišč in pedoekološka karta. Strokovno gradivo prikazuje v sintezi klimatske, litološke, reliefske, hidrološke, pedološke in druge ekološke pogoje (nosilnost tal, itd.), ki se zrcalijo v združbi tal, oziroma pedosekvencah in v primarni izrabi tal, ki je v kartah prikazana v kategorijah zemljišč. (Stritar, 1990) Sob Hrastnik je na zasedanju vseh zborov dne 9.3.1982 sprejela Odlok o pripravi in sprejetju sprememb in dopolnitev družbenega plana občine Hrastnik za obdobje od leta 1981 do leta 1985 (UVZ, št. 6/82). Zaradi navedenega ja Sob Hrastnik v začetku leta 1983 pristopila k pripravi kategorizacije kmetijskih zemljišč. GZ SRS, Prostorsko informacijski center je v sodelovanju z zunanjim sodelavcem prof.dr. Albinom Stritarjem po naročilu KZS izdelal Kategorizacijo kmetijskih zemljišč občine Hrastnik. Opisnega dela elaborata ni v arhivu Občine Hrastnik.

Kategorizacija kmetijskih zemljišč v občini Hrastnik je bila dokončana do julija 1983 in tako so bile izdelane osnove za spremembe in dopolnitve prostorskega dela družbenega plana. Predlog razvrstitve kmetijskih zemljišč v območja je obravnavala skupščina KZS občine Hrastnik in ga sprejela s sklepom, da potrjuje predlog razvrstitve kmetijskih zemljišč v občini Hrastnik v I. in II. območje v obsegu, kot ga je izdelal GZ SRS.

7.3.2.1 Pregled kategorij kmetijskih zemljišč po pedosekvencah

Grafične priloge elaborata kategorizacije kmetijskih zemljišč vsebujejo liste preglednih katastrskih načrtov v merilu 1 : 5000 za območje občine Hrastnik z naslednjo vsebino:

- v skladu z Navodilom o strokovnih merilih za določitev zemljišč v kategorije (U.L. SRS, št.45/82):

- kategorije od I. do VIII.

- v skladu z Zakonom o varstvu kmetijskih zemljišč pred spreminjanjem namembnosti (U.I.SRS, št. 44/82):

- I. in II. kategorija kmetijskih zemljišč – najboljša kmetijska zemljišča,

- zemljišča predvidena za melioracije in

- gozdovi po gozdnogospodarskem načrtu.

- pedosekvenca od št. 1 do 5 z mejami pedosekvenc. (GZ SRS, 1983)

Za potrebe naloge smo izdelali pregled kategorij kmetijskih zemljišč po posameznih pedosekvencah:

▪ 1. pedosekvenca

Mestno naselje Podkraj: večina VIII., ostalo V.

▪ 2. pedosekvenca

Ob vodotokih (vodotok VII.):

Bobnu: većinoma VIII., V. (pod Lešo), VI. (pod štadionom);

Brnici: II. in III. (desni breg potoka, Črdenc), V., VIII.;

Beli: II. (desni breg okrog Župančiča), V., VI.;

Savi: III., V. in VI. (desni breg).

▪ 3. pedosekvenca

Obsega največji del osrednjega Z-V poseljenega pasu območja občine Hrastnik. Razdeljena je v več bolj ali manj vzporednih pasov

a) Z del: od Z meje-dnevni kop-Ojstro (zg. del Hrastnika): strelišče VII., dnevni kop V., VI., ostalo većinoma III., II. (S od vasi Plesko); od Z meje-Prapretno-Novi dom, Novi Log (zg. del Hrastnika): pretežno II. in III., V. (Zadnje Laze);

b) V del: od stare rudarske kolonije-Blate-naselje Novi Dol-naprej do V meje občine: III.(ob naselju), V. in VI., območje je većinoma gozdnato;

c) Najširši pas te pedosekvence je do naselja Dol pri Hrastniku ločen na S in J pas, saj ga ločuje območje 2. pedosekvence, ki je v najnižjem dolinskem delu ob potokih Brnica in Bela, vzhodno od naselja Dol pri Hrastniku pa se združi v V pas.

- S pas: od Glasbene šole-S od skale Reber (nad GD)-severna pobočja Brnice-naselje Dol pri Hrastniku: II. in III. (nižji predeli), V. in VI. (višji predeli);

- J pas: Frtica-južna pobočja Brnice (pod Kovkom)-južno od naselja Dol pri Hrastniku-Črdenc: II. in III. (obsežni nižji predeli: ob stavbnem zemljišču naselja, nad Grčo, Črdenc), V. in VI. (višji predeli pod Kovkom);

- V pas se tudi loči na S in J, saj ga predeljuje obsežno gozdno območje Lošč, ki se vleče vse od Črdenca do V meje občine.

S od Lošča: obsežna območja II. kategorije: ob Slatnem, od naselja Sp. Marno proti Krištolu ter ob Krištolovski cesti, S in J od regionalne ceste pri naselju Zg. Marno ter na severu z manjšim presledkom do vasi Unično, med regionalno cesto in lokalno cesto Brdce-Brezno; okrog II. se v glavnem pojavlja III. kategorija: najobsežnejša območja so okrog naselij Dol, Slatno, Marno in S od Brdc, nahaja pa se tudi na višje ležečih območjih te pedosekvence, kjer je nagib in lega posameznega zemljišča ugodnejša (okrog Uničnega); med II. in III. kategorijo, posameznimi gozdnimi zaplatami, naselji, zaselki in razpršeno poselitvijo pa se pojavljajo tudi območja V. in VI. kategorije;

J od Lošča: ob južnem robu gozdnega območja Lošč se prične obsežen pas I. in II. kategorije kmetijskih zemljišč, ki se vleče vse od Črdenca do Črete, II. kategorija se razprostira tudi na severnem pobočju tik ob naselju Turje (Turje leži na slemenu), od naselja Turje proti zahodu (Črdenc) in jugu (gozd) se razprostirajo zemljišča III. kategorije, vmes se nahajajo manjša območja zemljišč V. in VI. (dolina vzhodno od naselja Turje do Jepihovca) kategorije.

▪ 4. pedosekvenca

- Kal: V., VI. in III. (območje J in JV od Planinskega doma predvideno za melioracije) kategorija;

- Z-V pas: pod Žrebljevim hribom, preko Studenc - Pot na Kal in naprej proti V: III. (pod Studencami, S od Krištolola), V. in VI. kategorija; Plesko - Log: V., III. (okoli Pleskega) in II. (med Prapretnim in Pleskim) kategorija; Leša - Stari Hrastnik - Novi Dol -severno od vasi Unično - V meja občine: V., III., VI. in II. (dva obsežna območja na Lopati) kategorija;

- Gore, Kopitnik: največ III. (kovška planota, rovška dolina, V od naselja Šavna peč,...), V. in VI. kategorija, II. kategorija (Sp. Krnice – terasa nad železniško progo), na območju Kopitnika je več melioracijskih območij – to so zemljišča, ki so bila predvidena za širitev planinskih pašnikov;
- S in J od potoka Brnica ob Dolski cesti (Reberska skala, Frtica ter skalovje J od GD d.o.o., nadaljevanje Rebri preko ceste): pretežno gozd, V. in VIII.;
- Levi breg Save – V del: III., II. (obsežno območje - prapreške njive nad Novim domom), V. in VI., nad Betonarno GD: VI. in VII., Galetovo: III. in V., Draga: V. in VI., posamezni travniki: V. in VI. ter deponija elektrofilterskega pepela: VII.;
- Desni breg Save (J del proti Kumu): III., V. in VI. kategorija.

- 5. pedosekvenca

- Območje Boben-Čeče: obstajajo tri območja razvrščena v II. kategorijo kmetijskih zemljišč (Dolenjci in S od Govejega potoka – v kategorizaciji iz leta 1980 označena kot 3-menjava njiv in travnikov), drugače prevladuje V. in VI. kategorija s posameznimi območji III. kategorije;
- Območje Kal – V del: prevladuje V. in VI. kategorija s posameznimi območji III. kategorije (V od Planinskega doma obsežno območje predvideno za melioracije), manjše območje nad kmetijo Borovšak razvrščeno v II. kategorijo;
- Levo in desno ob potoku Boben od TKI do Železniške postaje: V. in VI. kategorija;
- Podkraj: pri mestnem naselju Podkraj – III. kategorija, na območju razpršene poselitve - III., V. in VI. kategorija;
- Sp. in Zg. Krnice: III., V. in VI. kategorija.

Iz pregleda je razvidno, da se območja I. in II. kategorije kmetijskih zemljišč nahajajo:

- pretežno na območju 3. pedosekvence, torej v osrednjem Z-V pasu občine v okolici Pleska, Prapretna, Hrastnika, Brnice, Dola pri Hrastniku, Marnega in Turja ter
- v manjši meri na 5. pedosekvenci na območju Čeč in Kala.

Spodnja slika prikazuje izsek iz grafične priloge elaborata kategorizacije kmetijskih zemljišč občine Hrastnik.



Slika: Izsek iz kategorizacije kmetijskih zemljišč za območje Brnica (GZ SRS, 1983, PKN Trbovlje-14)

7.3.3 Spremembe in dopolnitve prostorskega dela družbenega plana občine Hrastnik za obdobje od leta 1981-1985

V letu 1983 je Sob Hrastnik v sodelovanju z GZ SRS pristopila tudi k pripravi strokovnih osnov za uskladitev prostorskega dela družbenega plana z zakonom o varstvu kmetijskih zemljišč pred spremembo namembnosti in urbanistično dokumentacijo sprejeto po zakonu o urbanističnem planiranju. Spremembe in dopolnitve prostorskega dela družbenega plana občine Hrastnik za obdobje 1981 -1985 so bile sprejete na zasedanjih zborov dne 4. in 5. junija 1984.

V okviru sprememb in dopolnitev prostorskega dela družbenega plana občine Hrastnik za obdobje 1981 – 1985 so bili preverjeni vsi posegi v prostor v obdobju 1981 – 1985 s poudarkom na usklajevanju z zakonom o varstvu kmetijskih zemljišč pred spreminjanjem

namembnosti. Prostorski del srednjeročnega plana je bil dopolnjen z elementi, ki niso bili v zadostni meri upoštevani v veljavnem planu. Spremembe in dopolnitve veljavne dokumentacije so bile pripravljene s poudarkom na:

- preveritvi načrtovane srednjeročne in dolgoročne preobrazbe zemljišč za prostorski razvoj naselij z ugotovitvijo neskladij z razvojnimi usmeritvami kmetijstva s posebnim poudarkom na določilih zakona o varstvu kmetijskih zemljišč pred spreminjanjem namembnosti (Ur.l. SRS, št.44/82) in 10. člena Zakona o kmetijskih zemljiščih (Ur.l. SRS, št.22/81) in
- okvirni presoji dolgoročnih možnosti družbenogospodarskega razvoja in preveritvi prostorskih možnosti za razvoj.

Vsi posegi v prostor v obdobju do leta 1985, z dolgoročnimi usmeritvami do leta 2000 so bili usklajeni z določili Zakona o varstvu kmetijskih zemljišč in niso predvidevali spremembe namembnosti niti na prvi in drugi kategoriji kmetijskih zemljišč, niti na zemljiščih, ki so bila predvidena za melioracijske posege. Kmetijska zemljišča so bila opredeljena na osnovi kategorizacije kmetijskih zemljišč, ki jo je izdelal Geodetski zavod SRS. Obsegala so 2108 ha. V okviru izdelave sprememb in dopolnitev prostorskega dela družbenega plana je bila usklajena in potrjena razmejitev kmetijskih zemljišč v:

- prvo območje kmetijskih zemljišč v obsegu 552 ha,
- drugo območje kmetijskih zemljišč v obsegu 1126 ha ter
- kmetijske površine v zaraščanju v obsegu 412 ha.

Razmejitev površin je bila prikazana na zbirni karti namenske rabe površin v merilu 1: 25 000 in na preglednem katastrskem načrtu v merilu 1:5000. V grafičnem delu je bilo za spremembo namembnosti do leta 1985 opredeljenih 18 ha kmetijskih površin, do leta 2000 pa 49 ha.

Posegi so bili predvideni na drugem območju kmetijskih zemljišč in kmetijskih površinah v zaraščanju. (GZ SRS, 1984)

7.3.4 Dolgoročni plan občine Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta 2000

Sob Hrastnik je na skupnem zasedanju zborov dne 11. marca 1986 sprejela Dolgoročni plan občine Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta 2000, ki je med drugim določal celovito politiko procesa prostorskega razvoja občine, varstva in izboljšanja človekovega okolja.

Sestavni del dolgoročnega plana so bile tudi karte z grafičnimi prikazi posameznih posegov v prostor na območju občine. Površine za kmetijstvo so bile prikazane na karti v merilu 1 : 25000 in podrobno opredeljene v dokumentacijskem gradivu v merilu 1 : 5000. V poglavju Zasnova namenske rabe prostora je dolgoročni plan za področje kmetijstvu določal naslednje: »Povečana proizvodnja hrane in samooskrba prebivalstva bo dolgoročen cilj. Zaradi splošnega pomanjkanja kmetijskih površin v občini bomo ta varovali v čimvečji možni meri. Kmetijstvo se bo zlasti usmerjalo v živinorejo, proizvodnjo mleka in sadjarstvo, ker so za to najbolj ugodni naravni pogoji. Živinorejska proizvodnja bo dolgoročno slonela na lastni proizvodnji krme, zaradi česar se bodo meliorirali številni travniki in pašniki ter ponovno usposobile sedaj opuščene površine v zaraščanju. Agromelioracije bomo izvajali zlasti na Kalu, Kopitniku (16), Gorah in Turju.

Poljedelstvo se bo razvijalo zlasti v dolini Brnice in okoli Hrastnika (Prapretno). Večji kompleksi kmetijskih zemljišč, ki so trajno namenjeni kmetijstvu, so okoli Dola, Marnega, Turja, Hrastnika, Čeč in Kala. Velik del površin leži na pogojno stabilnih tleh ali podzemnih pridobivalnih prostorih premoga, zaradi česar je taka namembnost posebej primerna. Z regulacijami vodotokov bomo varovali kmetijska zemljišča pred izpiranjem.

Varovali bomo zaščitene kmetije in pospeševali kmetijsko proizvodnjo tržnih proizvajalcev – polkmetov. Izvajali bomo ukrepe za ohranjanje in izboljšanje demografske strukture kmečkih prebivalcev, ki jih bo leta 2001 112. Ohranjali bomo poselitev in oskrbo agrarnih območij z razvojem subcentralnih vasi (Turje, Čeče, Marno) in njih opremljanjem s trgovino, obrtjo, kmetijskimi odkupnimi postajami. Dostopnost kmetijskih območij bomo izboljševali z vlaganji v ceste in javni transport. Z izvedbenimi akti bomo zagotavljali pogoje za izboljšanje bivalnih, delovnih in ekoloških razmer v agrarnih območjih.

Na Kalu, Kopitniku in Gorah bomo razvijali kmečki turizem. Izvajali bomo raziskovalno dejavnost o optimalnih možnostih živinoreje in sadjarstva v občini.«

(Dolgoročni plan občine Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta 2000, 1986: str. 59)

7.3.5 Dolgoročni plan občine Hrastnik za obdobje 1986 – 2000, dopolnjen 1989, Prostorske sestavine družbenega plana občine Hrastnik

Na podlagi zakona o spremembah in dopolnitvah ZKZ iz leta 1986 (poglavje 6.2.7) in navodila za določitev zemljišč, ki so temelj proizvodnje hrane v SRS (poglavje 6.2.7.1), je Sob Hrastnik pristopila k izdelavi prostorskih sestavin družbenega plana. Prostorske sestavine so na podlagi že izdelane kategorizacije kmetijskih zemljišč in na predlog KZS razvrstile kmetijska zemljišča v prvo območje (vsa zemljišča z zakonom opredeljena kot temelj proizvodnje hrane v SRS) in drugo območje (zemljišča namenjena za kmetijsko proizvodnjo) kmetijskih zemljišč. Kmetijska zemljišča so bila kot dobrina splošnega pomena opredeljena kot bistveni del strategije razvoja občine.

Podpoglavje Kmetijska zemljišča je določalo:

»Kmetijska zemljišča v skupnem obsegu 2252 ha predstavljajo 38,4% delež v površini občine. V prvo območje kmetijskih zemljišč je opredeljenih 545,5 ha. To so zemljišča trajno namenjena kmetijski proizvodnji. Večji kompleksi najkvalitetnejših kmetijskih zemljišč so okoli Dola, Marna, Hrastnika, Čeč, Kala in Turja. Velik del površin leži na pogojno stabilnih tleh ali podzemnih pridobivalnih prostorih premoga. Kmetijstvo se bo zlasti usmerjalo v živinorejo in sadjarstvo, ker so zato najbolj ugodni pogoji.

Temeljne dolgoročne usmeritve so:

- varstvo najboljših kmetijskih zemljišč, katerim je moč menjati namembnost samo v izjemnih primerih, ko je dokazana dolgoročna smotrnost tega posega;
 - trajno varovanje prvega območja kmetijskih zemljišč in druge (po operacijah uporabne) kmetijske zemlje oziroma opredelitev teh površin v prvo kmetijsko zemljišče;
 - varstvo pašnih kmetijskih zemljišč pred zaraščanjem;
 - vzpostavitev prvotnih stanj oziroma sanacije rudarskih in eksploatacijskih posegov.«
- (Dolgoročni plan občine Hrastnik za obdobje 1986 – 2000, dopolnjen 1989, 1991: str.429)

Prostorske sestavine so poselitev usmerjale predvsem v intenzivno izrabo obstoječih stavbnih zemljišč na še nepozidane površine v okviru obstoječih ureditvenih območij naselij ter na druga kmetijska zemljišča, poglobljen poudarek pa so dale prenovi obstoječih naselij. S tem

so zagotovile varovanje prvega območja kmetijskih zemljišč. Grafične priloge prostorskih sestavin dolgoročnega plana so vsebovale kartografski del (karte v merilu 1:25000 in 1:50000) in kartografsko dokumentacijo (pregledni katastrski načrt 1:5000 za območje občine). Na PKN 1 : 5000 je bilo prikazano z zakonom zavarovano prvo območje kmetijskih zemljišč kot obvezno izhodišče dolgoročnega plana Republike Slovenije ter druge vsebine zavarovane s predpisi: varovalni gozd, gozd s posebnim namenom, vodni viri z varstvenimi pasovi, rudnine s pridobivalnim prostorom ter ureditvena območja naselij.

V prvo območje kmetijskih zemljišč so bile na podlagi kategorizacije kmetijskih zemljišč s prostorskimi sestavinami razvrščene naslednje kategorije kmetijskih zemljišč:

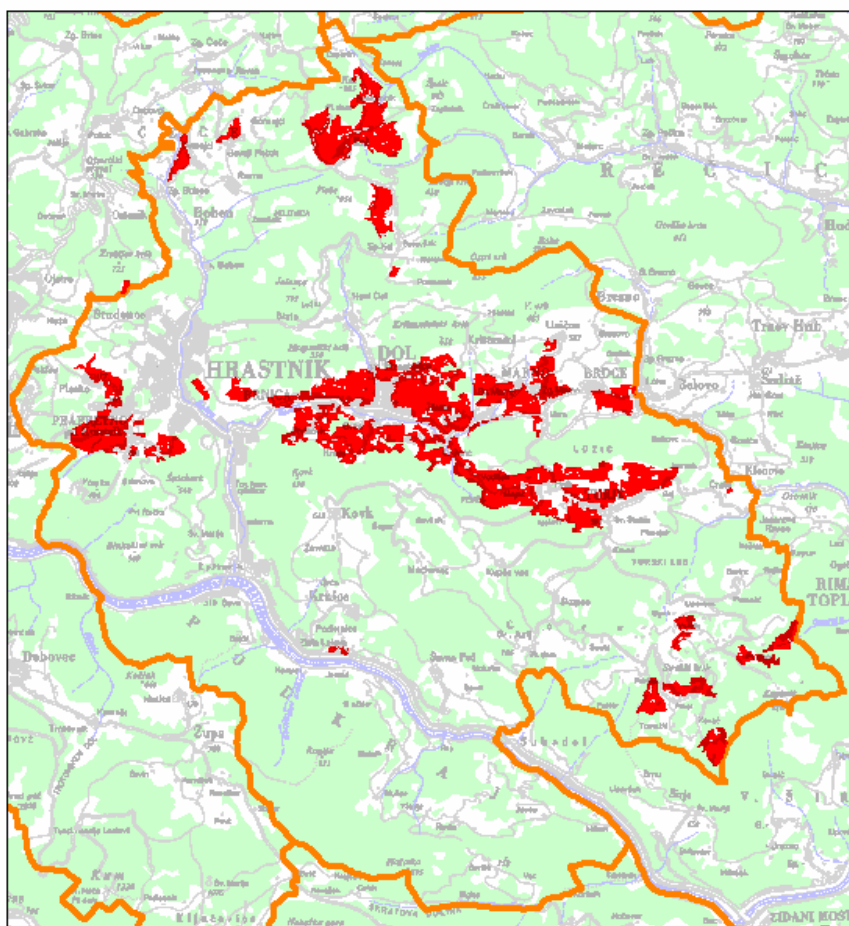
- a) Čeče: območje Dolenjci in SZ nad Govejim potokom vključuje II. in III. kategorijo;
 - b) Kal: zelo obsežno območje predvideno za melioracije, ki se razprostira okrog planinske koče in stare šole vključuje največ V., III., II. in VI. kategorijo, območje med kmetijami Gorenc, Trnoljšek in Borovšak vključuje zemljišča II. in III. kategorije in manjše območje SZ od Stoga vključuje II. kategorijo;
 - c) Osrednji Z-V del:
 - območje, ki se razteza okrog Pleskega in zahodno od obeh urbanih površin naselja Prapretno vključuje II. in III. kategorijo, posamezna območja V od obeh naselij proti naselju Hrastnik vključujejo le II. kategorijo; iz razvrstitve je razvidno, da so v prvo območje vključena le tista območja III. kategorije, ki zaokrožujejo območja II. kategorije niso vključena in so oddaljena od urbanih površin - to so območja zahodno od Prapretna, območja III. kategorije med naseljem Prapretno in Hrastnik pa niso vključena v prvo območje;
 - območje južno od Starega Hrastnika – Na Lopat vključuje II. kategorijo;
 - široko in obsežno območje, ki se vleče severno in južno od naselja Brnica in Dol pri Hrastniku do Črdenca, kjer ga gozd Lošč razcepi na S in J del, vključuje II., III. in V. (Podkovk, SZ in S od naselja Dol pri Hrastniku) kategorijo;
- S del – območje, ki obdaja naselje Slatno, Sp. in Zg. Marno, sega vse do naselij Krištrandol in Unično ter se konča zahodno od naselja Brdce, vključuje II., III, in V. (okrog stavbnih zemljišč ob Krištrandolski cesti) kategorijo; območje, ki se razprostira vzhodno od vasi Brdce proti novemu delu naselja Brdce ob vzhodni meji občine (med regionalno in lokalno cesto) vključuje II. kategorijo;

- J del – območje, ki se razprostira južno od Lošča od Črdenca pa vse do Črete ter obdaja naselje Turje S in JZ, vključuje I., II. in III. kategorijo;

č) Sp. Krnice: 1. območje (terasa nad železniško progo) vključuje II. kategorijo;

d) Kopitnik: obsežna območja predvidena za melioracije, ki vključujejo III., V. in VI. kategorijo kmetijskih zemljišč in celo gozd.

V osrednjem Z-V predelu občine so bila v prvo območje kmetijskih zemljišč razvrščena tudi zemljišča slabše kategorije, predvsem zaradi lege znotraj pridobivalnega prostora rudnika rjavega premoga. Ponazoritev lege zemljišč, razvrščenih v prvo območje kmetijskih zemljišč v prostoru občine, prikazuje slika št. 4 . Slika sicer prikazuje območja najboljših kmetijskih zemljišč po spremembah in dopolnitvah prostorskega plana iz leta 2002, vendar se ta območja bistveno ne razlikujejo. Območja najboljših kmetijskih zemljišč so prikazana z rdečo barvo.



Slika 4: Lega območij najboljših kmetijskih zemljišč v prostoru občine Hrastnik (MOP GURS, 1995, TK 50)

7.3.6 Spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta 2000 in prostorskih sestavin srednjeročnega plana za območje Občine Hrastnik, dopolnitev v letu 1997

Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta 2000 in prostorskih sestavin srednjeročnega plana za območje Občine Hrastnik, dopolnitev v letu 1997 je bil objavljen v Uradnem listu RS, št. 78, z dne 20.11.1998. Določa spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta 2000, objavljenega v Uradnem vestniku Zasavja, številka 20/91. Spremembe in dopolnitve (v nadaljevanju prostorski plan občine) so se nanašale na uskladitev plana z obveznimi izhodišči prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega plana RS ter na spremembo stanja območij poselitve in infrastrukture iz leta 1989 na leto 1997 z dopolnitvami zasnove prostorskega razvoja.

Prostorski plan določa cilje urejanja prostora občine, med katerimi so med drugim:

- v prostorskem planu občine določena varovana območja naravnih dobrin državnega pomena kot obvezno izhodišče prostorskega plana RS, ki vključujejo prvo območje kmetijskih zemljišč in

- varovanje in razvoj krajinskega prostora, ki pomeni varovanje krajinskih oblikovnih vrednosti prostora, kvalitete kulturne krajine in vzdrževanje značilnih krajinskih vzorcev.

Po stanju kategorizacije in razvrstitve kmetijskih zemljišč v občini Hrastnik je bilo v prvo območje kmetijskih zemljišč razvrščeno 552 ha, v drugo območje pa 1538 ha.

Z zakonom zavarovano prvo območje kmetijskih zemljišč, trajno namenjenih kmetijski proizvodnji, je bilo z zasnovo namenske rabe prostora določeno v obsegu 550 ha. Spremembe namembnosti so obsegale 2 ha najboljših kmetijskih zemljišč.

Druga kmetijska zemljišča so bila za izključno kmetijsko rabo določena v obsegu 1511 ha, s tem da so opredeljene širitve ureditvenih območij za poselitev na 27-tih ha slabših kmetijskih zemljišč.

Sanacija in izboljšanje kmetijskih zemljišč je obvezen sestavni del sanacije in rekultivacije površin pridobivalnega prostora rjavega premoga kot tudi sanacije plazovitih območij.

Prostorski plan usmerja poselitev v obstoječa ureditvena območja naselij z bolj intenzivno izrabo prostora, zapolnitvami in prenovo. S tem zagotavlja razvoj urbanega prostora in varovanje krajinskega prostora.

7.3.7 Spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta 2000 in prostorskih sestavin srednjeročnega plana za območje občine Hrastnik, dopolnitev v letu 2002

Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta 2000 in prostorskih sestavin srednjeročnega plana za območje občine Hrastnik, dopolnitev v letu 2002 je bil objavljen v Uradnem listu RS, št. 55 z dne 27.6.2002. Odlok določa spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta 2000 in prostorskih sestavin srednjeročnega plana za območje občine Hrastnik (Ur. list RS št. 78/98).

Spremembe in dopolnitve se nanašajo na:

- uskladitev z novimi (razširjenimi) obveznimi izhodišči dolgoročnega plana RS za področja ohranjanja naravnih vrednot, kulturne dediščine in prometnega omrežja;
- spremembo namenske rabe prostora in
- uskladitev z dodatnimi podatki pristojnih resorjev za področja vodnega gospodarstva, rudnin, energetike in prometa ter dopolnitev s sprejeto prostorsko dokumentacijo v letih 1998 – 2000.

Zaradi spremembe namenske rabe prostora se s tem odlokom spremenijo določbe prostorskega plana (Uradni list RS, št. 78/98) o kmetijskih zemljiščih.

»Najboljša kmetijska zemljišča, ki so zavarovana z zakonom in trajno namenjena kmetijski proizvodnji, so določena v obsegu 547 ha.

Druga kmetijska zemljišča z izključno rabo so določena v obsegu 1506 ha.«

(Odlok o spremembah in dopolnitvahdopolnitev v letu 2002, 2002: str. 5772)

Iz navedenih površin kmetijskih zemljišč je razvidno, da se je od leta 1997 zaradi spremembe namenske rabe prostora površina najboljših kmetijskih zemljišč zmanjšala za 3 ha, drugih kmetijskih zemljišč pa za 5 ha.

7.4 Varovanje kmetijskih zemljišč pred spreminjanjem namembnosti

V obdobju, ko je Občina Hrastnik pripravljala spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin planskih aktov, je bil v veljavi ZKZ iz leta 1996 (Uradni list RS, št. 59/96), ki je na novo opredelil delitev kmetijskih zemljišč. Določil je, da se kmetijska zemljišča na podlagi njihovih naravnih lastnosti, lege, oblike in velikosti parcel delijo na najboljša kmetijska zemljišča in druga kmetijska zemljišča ter podrobno določil katera so najboljša kmetijska zemljišča. Prav tako je določil, da se kmetijska zemljišča v planskih aktih določijo na podlagi kategorizacije v skladu z navedeno delitvijo. Določitev zemljišč, ki so primerna za kmetijsko pridelavo za kak drug namen, pa je bila možna le v planskih aktih v skladu z zakonom. Te določbe ZKZ so še vedno v veljavi. ZKZ pa je vseboval tudi člen, ki je določal načrtovanje in varstvo pred spreminjanjem namembnosti. To je bil 8. člen, ki ga sedaj veljavni ZKZ-UPB1 ne vsebuje več, ampak ga nadomešča 6. člen ZUreP-1.

ZKZ iz leta 1996 je v 8. členu določal:

»Najboljša kmetijska zemljišča se lahko izjemoma, če ni mogoče uporabiti zemljišč, ki so manj primerna za kmetijsko proizvodnjo oziroma gozdov, v planskih aktih RS namenijo za nekmetijsko rabo, če gre za:

- izkoriščanje rudnin, pomembnih za RS;
- gradnjo infrastrukturnih objektov in naprav, ki so določeni v dolgoročnem planskem aktu RS ali občine in jih zaradi tehničnih elementov ali drugih vzrokov ni mogoče postaviti na manj vrednih kmetijskih ali gozdnih zemljiščih;
- gradnjo objektov za potrebe zaščite in reševanja, ki jih zaradi tehničnih in drugih vzrokov ni mogoče postaviti na manj vrednih kmetijskih in gozdnih zemljiščih;
- gradnjo objektov za urejanje vodnega režima z namenom, da se zagotovijo obramba pred poplavami in erozijo, varstvo vodnih količin in zalog, varstvo kakovosti voda in vzdrževanje

naravnih vodotokov;

- dodatno opremljanje z dejavnostmi, ki so nujno potrebne za zadovoljevanje funkcij, ki jih ima naselje, če za to ni na razpolago ustreznih stavbnih zemljišč ali manj vrednih kmetijskih in gozdnih zemljišč;
- nujne funkcionalne zaokrožitve komunalno opremljenih območij kompleksne graditve.

Ne glede na prvi odstavek tega člena se v planskem aktu lokalne skupnosti izjemoma lahko določi, da se najboljša kmetijska zemljišča namenijo za nekmetsko rabo, če ni mogoče uporabiti drugih kmetijskih zemljišč ali gozdov in če gre za:

- gradnjo objektov, ki neposredno služijo primarni kmetijski proizvodnji (hlevi, silosi, hmeljske sušilnice, vinske kleti, strojne lope, rastlinjaki ipd.), če izpolnjujejo predpisane pogoje glede nujnosti gradnje na tem območju, površine in namena objekta ter obsega kmetijske proizvodnje, s katero je objekt povezan in stanovanjskih objektov, če izpolnjujejo predpisane pogoje glede nujnosti gradnje na tem območju, površine in namena objekta;
- gradnjo objektov za zaščito in reševanje v naravnih in drugih nesrečah;
- širitev pokopališč.« (ZKZ, 1996: str. 5133-5134)

Določbe navedenega člena je bilo potrebno pri uveljavljanju sprememb namembnosti kmetijskih zemljišč v postopku priprave sprememb in dopolnitev prostorskih planskih aktov upoštevati.

7.4.1 Spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč v postopku priprave sprememb in dopolnitve prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta 2000 in prostorskih sestavin srednjeročnega plana za območje Občine Hrastnik, dopolnitev v letu 1997

Kot smo navedli že pri obravnavi prostorskega plana v poglavju 7.3.6 le ta vsebuje tudi spremembo stanja območij poselitve, saj se je stanje od leta 1989 do leta 1997 na tem področju precej spremenilo. Razlogi za spremembo stanja območij poselitve:

- pozidana zemljišča, ki v planskih aktih niso bila evidentirana;

- predlogi Občine Hrastnik za spremembe mej ureditvenih območij naselij in mej obstoječih stavbnih zemljišč za poselitev ter
- individualne pobude za spremembo namembnosti kmetijskega zemljišča.

V postopku priprave sprememb in dopolnitev je bil v ta namen pripravljen poseben elaborat Izjemni posegi na prvo območje kmetijskih zemljišč.

Elaborat je vseboval:

- Obrazložitev izjemnih posegov na 1. območje kmetijskih zemljišč.
- Prikaz izjemnih posegov na 1. območje kmetijskih zemljišč v tematski karti »Zasnova osnovne rabe prostora« kartografskega dela sprememb in dopolnitev prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega plana občine Hrastnik v letu 1997 – merilo 1:25000.
- Tabelarni in grafični prikaz izjemnih posegov:
 - tabelarni pregled osnovnih podatkov o posegu (zaporedna št., parcelna št., k.o./naselje, pripombodajalec, raba zemljišča, velikost, opis območja, namen posega, predviden način urejanja, zakonska osnova za poseg) z obrazložitvijo in mnenjem kmetijske svetovalne službe za občino Hrastnik,

OBČINA HRASTNIK SPREMEMBE IN DOPOLNITVE PROSTORSKIH SESTAVIN DOLGOROČNEGA IN SREDNJEROČNEGA PLANA V LETU 1997 IZJEMNI POSEGI	
Zap. št. izjemnega posega:	18
Parc. št.:	835/2
k.o./naselje:	MARNO/MARNO
Pripombodajalec:	Občina Hrastnik DRAKSLER DRAGO, Marno 19
Raba zemljišča - planska - dejanska	1. območje kmetijskih zemljišč stavbno zemljišče
Velikost:	290 m ²
Kategorizacija zemljišča:	
Opis območja:	ob lokalni cesti Marno-Unično 50 m južno od strnjenegega naselja Marno
Namen posega:	obstoječa stanovanjska hiša
Predviden način urejanja:	PUP
Zakonska osnova za poseg:	urbanistični red občine Hrastnik
Obrazložitev:	objekt je zgrajen na osnovi gradbenega dovoljenja za adaptacijo in dozidavo stanovanjske hiše v okviru obstoječega starega stavbnega zemljišča
Opomba:	
Prikaz na izrezu PKN 1:5000	TRBOVLJE - 16
Priloge:	<ul style="list-style-type: none"> • gradbeno dovoljenje • mapna kopija v merilu 1:2880 • izrez iz kartografske dokumentacije plana na PKN 1:5000

Slika: Tabelarni prikaz (Žnidaršič, Z. 1997, izjemni poseg št. 18)

- mapna kopija z lokacijo posega
- grafični izsek iz kartografske dokumentacije sprememb in dopolnitev prostorskih sestavin dolgoročnega in srednjeročnega plana občine Hrastnik v letu 1997 na PKN 1:5000

V elaborat kot tudi v osnutek prostorskega plana, usklajen s sprejetimi stališči do pripomb in predlogov na javno razgrnjeni osnutek plana, je bilo vključeno 45 posegov na 1. območje kmetijskih zemljišč:

1. Prvi najštevilčnejši del izjemnih posegov so predstavljali po obsegu manjši in pretežno že izvedeni posegi na zemljišča, katerega planska raba je bila še vedno 1. območje kmetijskih zemljišč, dejanska raba pa stavbno zemljišče. Teh posegov je bilo 38, uveljavljala pa jih je Občina Hrastnik. Devet objektov je bilo zgrajenih pred letom 1967, za ostale objekte pa so bila dovoljenja izdana na osnovi sprejetih prostorskih izvedbenih aktov:

Urbanistični red v občini Hrastnik (Uradni vestnik Zasavja, št.35/67),

Prostorski ureditveni pogoji občine Hrastnik (Uradni vestnik Zasavja, št.18/87),

Zazidalni načrt Brezno (Uradni vestnik Zasavja, št. 1/83),

Zazidalni načrt Turje (Uradni vestnik Zasavja, št.13/82).

Glede na vrste posegov so prevladovale stanovanjske hiše (28), šest je bilo gospodarskih objektov, dva poslovno-stanovanjska objekta, ena počitniška hiša in parkirišče za pokopališče na Dolu pri Hrastniku. Vsi ti objekti so bili v preteklosti zgrajeni legalno, na podlagi ustreznih dovoljenj, zato je bilo pri pripravi prostorskega plana nujno uveljavljati spremembo namembnosti zemljišča.

2. Sledile so štiri pobude oz. predlogi Občine Hrastnik, ki so po obsegu predstavljali večje izjemne posege na prvo kmetijsko zemljišče, njegova dejanska raba pa je bila še vedno kmetijska.

Namen in velikost izjemnega posega z obrazložitvijo:

Zap.št.39 - rekonstrukcije regionalne ceste R 336/1222 Hrastnik – Šmarjeta na južnem obrobju centralnega dela naselja Dol pri Hrastniku (0,4 ha).

Na podlagi idejne zasnove rekonstrukcije regionalne ceste, ki je bila izdelana po naročilu Ministrstva za promet in zveze, DRSC, edino možna trasa nujno potrebne obvoznice v naselju Dol pri Hrastniku poteka po južnem robu ureditvenega območja centralnega območja naselja,

ki pa na krajšem odseku sega v 1. območje kmetijskih zemljišč. Kar pomeni, da se najboljše kmetijsko zemljišče nameni za gradnjo infrastrukturnih objektov.

Zap.št.40 – območje, namenjeno za oskrbne, storitvene in servisne dejavnosti na vmesnem prostoru med ureditvenima območjema naselij Dol pri Hrastniku in Sp. Marno v podaljšku strnjene zazidave na južni strani regionalne - ceste pas med cesto in gozdom (1,41 ha); Poseg predstavlja funkcionalno zaokrožitev komunalno opremljenega ureditvenega območja naselja Dol pri Hrastniku, ki je pomembnejše lokalno središče in je potreben za dodatno nujno potrebno zadovoljevanje centralnih funkcij le tega. Območje se nahaja izven pridobivalnega prostora rjavega premoga.

Zap.št.41 - širitev stanovanjskega območja (individualna stanovanjska gradnja) v pomembnejšem lokalnem središču na jugovzhodnem obrobju ureditvenega območja naselja Dol pri Hrastniku (0,94 ha);

V obrazložitvi je bilo navedeno, da so znotraj obstoječega zelo strnjenegega poselitvenega območja naselja Dol pri Hrastniku minimalne možnosti za dopolnilno stanovanjsko gradnjo, saj je širitev ureditvene meje naselja omejena zaradi geološko-stabilitetnih razmer (naselje leži na pridobivalnem prostoru rjavega premoga) in 1. območja kmetijskih zemljišč, ki ga v celoti obdaja. Predlagano območje pa se nahaja izven pridobivalnega prostora rjavega premoga, ni plazovito (priloženo je bilo predhodno geološko mnenje) in predstavlja z navezavo na komunalno omrežje v bližini zaokrožitev ureditvenega območja naselja.

Zap.št.42 - širitev stanovanjskega območja za individualno stanovanjsko gradnjo na zahodnem obrobju obstoječega zaselka Sp. Marno, ki se vključuje v ureditveno območje pomembnejšega lokalnega središča Dol pri Hrastniku (1,51 ha)

Obrazloženo je bilo, da poseg predstavlja logično zaokrožitev stanovanjskega območja v zaključeni ureditveni meji naselja, individualno gradnjo dopuščajo geološke razmere in še posebej lokacija območja znotraj varnostnega stebra pridobivalnega prostora rjavega premoga.

3. Zadnji del elaborata so predstavljale individualne pobude zemljiškoknjžnih lastnikov zemljišč za izjemne posege na prvo območje kmetijskih zemljišč, katerih dejanska raba je bila

še vedno kmetijska. Individualne pobude so bile tri, in sicer vse za namen gradnje stanovanjske hiše.

V postopku pridobitve sklepa vlade RS o usklajenosti predloga prostorskega plana občine z obveznimi izhodišči prostorskih sestavin dolgoročnega plana RS za obdobje od leta 1986 do leta 2000 je bilo pridobljeno mnenje Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano o usklajenosti izjemnih posegov na najboljša kmetijska zemljišča s predpisi o varstvu kmetijskih zemljišč. Ministrstvo je ugotovilo, da so izjemni posegi, ki niso v nasprotju s predpisi o varstvu kmetijskih zemljišč pred spreminjanjem namembnosti, ker gre za gradbene zapolnitve v mejah naselij oziroma med že zgrajenimi objekti ali za nemene, ki jih predpisi kot izjemo dopuščajo:

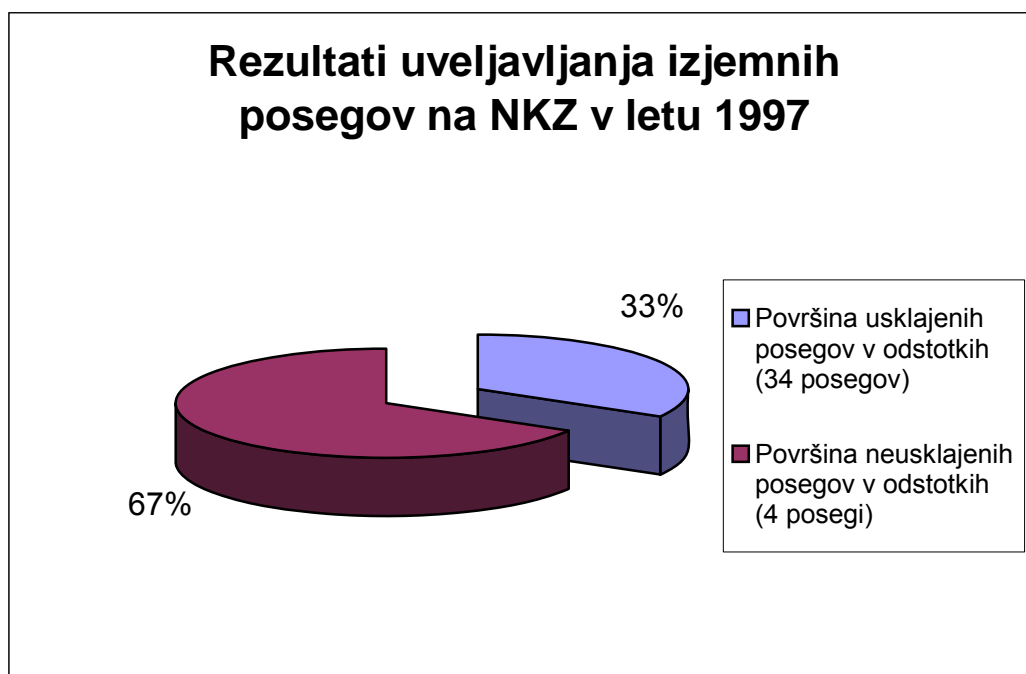
- vsi posegi, navedeni pod točko 1., ker gre za ažuriranje objektov, zgrajenih pred letom 1967 in ažuriranje objektov, zgrajenih na podlagi pravnomočnih dovoljenj za gradnjo;
- poseg pod točko 2. - zap. št. 39, ker gre za rekonstrukcijo regionalne ceste pod pogojem, da je potrebno nadomestiti ustrezna kmetijska zemljišča;
- dva posega pod točko 3., ki predstavljata zapolnitev naselja.

Do izjemnih posegov navedenih v točki 2. pod zaporedno številko 40, 41 in 42 (predlagatelj Občina Hrastnik) ter posega v točki 3. pod zaporedno številko 44 (individualna pobuda), pri katerih gre za večje posege na najboljša kmetijska zemljišča, se ministrstvo ni moglo opredeliti in podati ustreznega mnenja, ker v gradivu ni bilo podatkov o kategorizaciji in ni bilo podanih ustreznih strokovnih podlag.

Sklep Vlade Republike Slovenije o usklajenosti predloga prostorskega plana občine z obveznimi izhodišči prostorskih sestavin dolgoročnega plana RS za obdobje od leta 1986 do leta 2000 (štev.:350-00/98-61 (N) z dne 01.10.1998) je tako vseboval določilo, da izjemni posegi pod zaporedno številko 40, 41, 42 ter 44 niso usklajeni, saj na podlagi mnenj Ministrstva za okolje in prostor, Urada RS za prostorsko planiranje in Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano niso dovolj utemeljeni s strokovnimi podlagami in je potrebno dokumentacijo dopolniti.

Spodnji graf prikazuje rezultate uveljavljanja izjemnih posegov na najboljša kmetijska zemljišča na podlagi prikaza površine usklajenih in neusklajenih posegov. Površina usklajenih

posegov je manjša, saj so bili neusklajeni posegi pod zaporedno številko 40, 41 in 42, ki jih je uveljavljala Občina Hrastnik, po površini zelo obsežni.



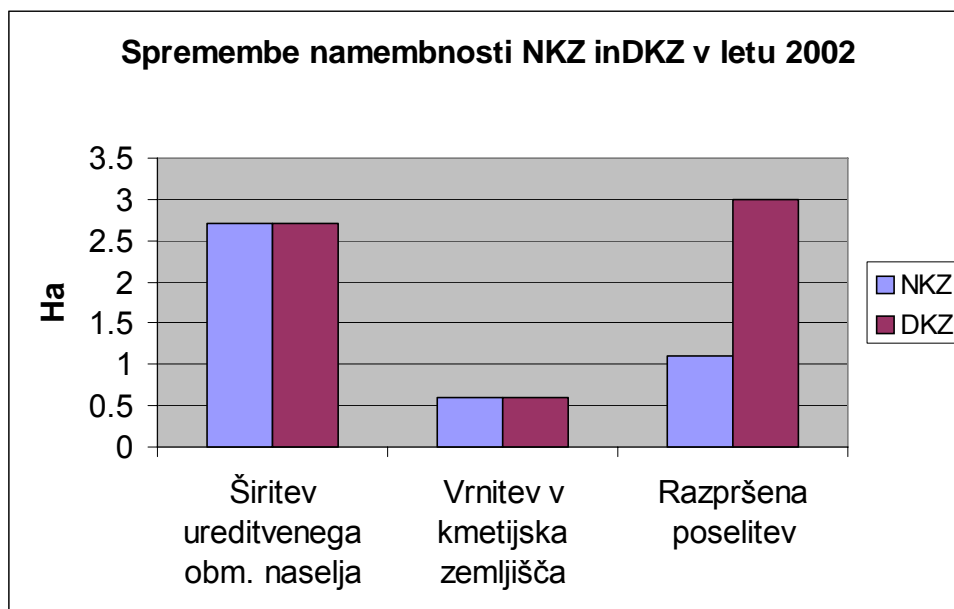
Graf 2: Rezultati uveljavljanja izjemnih posegov na NKZ v letu 1997

Izdelaevalec prostorskega plana je na podlagi dogovora s strokovno službo Občine Hrastnik neusklajene posege izvil iz gradiva ter pripravil usklajen predlog za sprejem na občinskem svetu. S tem je bilo zagotovljeno varovanje najboljših kmetijskih zemljišč pred spreminjanjem namembnosti. Źal pa so bili v postopku sprejemanja prostorskega plana neusklajeni vsi tisti posegi, ki so predstavljali edino možnost širitve naselja Dol pri Hrastniku.

7.4.2 Spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč v postopku priprave sprememb in dopolnitev prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta 2000 in prostorskih sestavin srednjeročnega plana za območje Občine Hrastnik, dopolnitev v letu 2002

V letu 2002 sprejete spremembe in dopolnitve so se nanašale na naslednje spremembe namenske rabe prostora:

- spremembo meje ureditvenega območja naselja Dol pri Hrastniku – širitev za oskrbne dejavnosti in stanovanja na najboljša kmetijska zemljišča v obsegu 2,7 ha ter zmanjšanje dela ureditvenega območja naselja v obsegu 0,6 ha z vrnitvijo v kmetijska zemljišča;
- širitev ureditvenih območij za počitniške hiše v naselju Gore na druga kmetijska zemljišča v obsegu 2,7 ha ter zmanjšanje dela ureditvenega območja počitniških hiš Fračji dol v obsegu 0,5 ha z vrnitvijo v kmetijska zemljišča;
- spremembe mej stavbnih zemljišč na območju razpršene poselitve na podlagi individualnih pobud in Občine v obsegu 1, 1 ha na najboljših kmetijskih zemljiščih in v obsegu 3 ha na drugih kmetijskih zemljiščih.



Graf 3: Spremembe namembnosti NKZ in DKZ v letu 2002

Skupaj je zaradi spremembe namenske rabe prostora prišlo do zmanjšanja območja najboljših kmetijskih zemljišč za cca 3 ha in drugih kmetijskih zemljišč za cca 5 ha površin. Navedene

spremembe namenske rabe prostora so prikazane na grafu št. 3.

Za namen utemeljitve sprememb namenske rabe prostora v postopku priprave sprememb in dopolnitev prostorskega plana:

- so bile pridobljene strokovne podlage za utemeljitev širitve ureditvenega območja Dol pri Hrastniku in Sp. Marno, opredelitev ureditvenih območij počitniških hiš na krajinskem prostoru Gore – Kopitnik in strelišče na Ojstrem;
- je bil izdelan elaborat izjemnih posegov na najboljša kmetijska zemljišča in v gozd z obrazložitvijo.

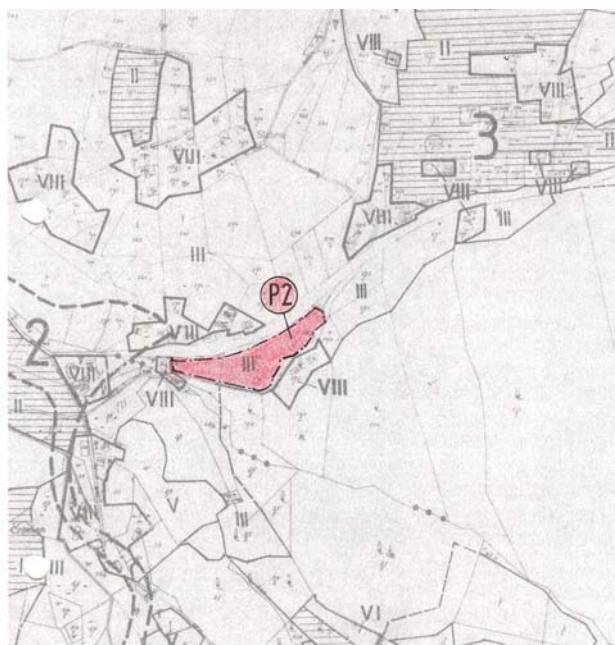
Elaborat izjemnih posegov na najboljša kmetijska zemljišča in v gozd je vseboval tabelarni pregled podatkov in obrazložitev za posege na najboljša kmetijska zemljišča od P1 do P26, druga kmetijska zemljišča ter v gozd z oznako G1 in G2. Elaborat je vseboval vse priloge, ki so navedene že v predhodnem poglavju. Tabelarni pregled podatkov o izjemnem posegu je dodatno vseboval tudi podatek o kategoriji kmetijskega zemljišča iz kategorizacije, priložen pa je bil tudi izrez iz kategorizacije kmetijskih zemljišč z vrisom posega.

OBČINA HRASTNIK SPREMEMBE IN DOPOLNITVE PROSTORSKIH SESTAVIN DOLGOROČNEGA PLANA OBČINE HRASTNIK ZA OBDOBJE OD LETA 1986 DO LETA 2000 IN PROSTORSKIH SESTAVIN SREDNJOČRNEGA PLANA ZA OBMOČJE OBČINE HRASTNIK, DOPOLNITEV V LETU 2000 IZJEMNI POSEGI na najboljša kmetijska zemljišča	
VSEBINA	OBRAZLOŽITEV
ZAP. ŠTEV. – OZNAKA POSEGA / LIST PKN	P2 Trbovlje 15
ASELJE	Dol pri Hrastniku
K.O.	Marno
PARC. ŠTEV.	574/3, 576/2, 576/1 in 581 (del)
LASTNIŠTVO	Pikei Vida, Golouh Peter, Bushinger Silvestro
POBUĐNIK:	OBČINA
RABA ZEMLJIŠČA - PLANSKA - DEJANSKA	najboljša kmetijska zemljišča trank, delno njiva
KATEGORIJA	III.
VELIKOST (v m ²)	5000
OPIS OBMOČJA	Območje se nahaja med potokom Brnica in regionalno cesto v naverzavi na obstoječe ureditveno območje naselja Dol pri Hrastniku, pri avtocestnem postajališču na skrajni vzhodni strani strnjene obcestne zazidave.
NAMEN POSEGA	gradnja oskrbnega centra za gravitacijsko območje naselij Marno, Brdce in vzhodni del naselja Dol pri Hrastniku
ZAKONSKA PODLAGA ZA POSEG	
PREDVIDEN NAČIN UREJANJA	PUP
OBRAZLOŽITEV	Poseg je predlagan na osnovi utemeljitev za širitev območja oskrbnih in storitvenih dejavnosti po priloženi strokovni podlagi in predstavlja logično zaokrožitev ureditvene meje naselja med potokom in regionalno cesto.
PRILOGE	- mnenje kmetijske svetovalne službe za občino - katastrski načrt z vrisom parcel - izrez iz kartografske dokumentacije planskih aktov občine (Ur. l. RS št. 78/98) - izrez iz kategorizacije kmetijskih zemljišč - aerofotoposnetek z vrisanim posegom
PRILOŽENE STROKOVNE PODLAGE	Strokovne podlage za utemeljitev širitve ureditvenega območja naselja Dol pri Hrastniku in Sp. Marno.

Slika: Tabelarni prikaz (Žnidaršič, Z. 2002, izjemni poseg P2)



Slika: Izrez iz kartografske dokumentacije (Žnidaršič, Z. 2002, izjemni poseg P2)



Slika: Izrez iz kategorizacije kmetijskih zemljišč (Žnidaršič, Z. 2002, izjemni poseg P2)

Med izjemnimi posegi na najboljša kmetijska zemljišča so prevladovali izjemni posegi za ažuriranje stanja obstoječih objektov, ki v veljavnih planskih aktih niso bili evidentirani (12 posegov). Zajemali so deset stanovanjskih hiš in dva gospodarska objekta. Objekti so bili zgrajeni pred letom 1967 oziroma na podlagi pravnomočnega gradbenega dovoljenja. Sledili so posegi na osnovi individualnih pobud za gradnjo stanovanjskih hiš in poslovno-stanovanjskega objekta z rastlinjakom v korist kmetije (10 posegov).

Občina Hrastnik je bila pobudnik po obsegu večjih izjemnih posegov z oznakami P1 (Laze), P3 (Sp. Marno) in P4 (center Dola - zapolnitev obrobne zazidave) za stanovanjsko gradnjo ter P2 za izgradnjo oskrbnega centra na območju naselja Dol pri Hrastniku. V postopku priprave prostorskega plana, dopolnjenega v letu 1997, so bili posegi P1, P2 in P3 (zap. št. 40, 41 in 42) neuskklajeni s predpisi o varstvu kmetijskih zemljišč, saj niso bili dovolj utemeljeni s strokovnimi podlagami. Zaradi potreb po širitvi ureditvenega območja naselja Dol pri Hrastniku so bile za namen uveljavljanja posegov na najboljša kmetijska zemljišča izdelane strokovne podlage za utemeljitev širitve ureditvenega območja naselij Dol pri Hrastniku in Sp. Marno, ki so bile priložene elaboratu.

Strokovne podlage za utemeljitev širitve ureditvenega območja naselij Dol pri Hrastniku in Sp. Marno na najboljša kmetijska zemljišča vsebujejo:

- analizo dosedanjega razvoja, stanja in razvojnih teženj, ki jo sestavljajo: povzetek iz veljavnih planskih aktov, obstoječa namembnost površin in izkoriščenost prostora, morfološke, funkcijske in okoljske značilnosti, projekcija prebivalstva in stanovanj in analiza geoloških in stabilitetnih razmer;
- usmeritve za prostorski razvoj naselja in predlog širitve ureditvenega območja naselja Dol pri Hrastniku in Sp. Marno;
- zasnova zazidave in usmeritve za urejanje in oblikovanje območij ter
- grafične priloge in fotoposnetki.

Za potrebe izdelave strokovnih podlag je bila izdelana Projekcija prebivalstva in stanovanj ter Geološko poročilo za opredelitev območij možne širitve naselja Dol pri Hrastniku.

Iz zaključkov analize izhaja, da bo prostorski razvoj pomembnejšega lokalnega središča zagotovljen:

- z aktivno prenovo obstoječih objektov, sanacijo degradiranih območij in zapolnilno gradnjo znotraj obstoječega ureditvenega območja naselja in

- s širitvijo ureditvenega območja naselja za:

a) stanovanjsko gradnjo, kar utemeljujejo:

- cilji razvoja Zasavske regije po zapiranju rudnika Trbovlje – Hrastnik: ohranitev prebivalstva v regiji, nova delovna mesta, zagotovitev nadomestnih enostanovanjskih objektov na rušnem območju rudnika po načrtovani sanaciji degradiranih rudniških površin;
- usmeritve za poselitev po prostorskem planu občine Hrastnik, ki določajo poudarjen razvoj pomembnejših središč Hrastnik in Dol pri Hrastniku znotraj varnostnega stebra pridobivalnega prostora rjavega premoga (ta zaseda pretežni nižji gričevnat in dolinski prostor občine, 57,5% površine občine je gozd na hribovitem in goratem svetu) in še posebej zaradi specifičnih geoloških razmer (plazovito), ki onemogočajo širitev drugih ureditvenih območij naselij (vsa druga naselja so ruralna z manj kot 300 prebivalci);
- demografski argumenti za širitev ureditvenega območja naselja Dol pri Hrastniku, po projekciji prebivalstva in stanovanj je do leta 2020 potrebno zagotoviti 40 novih stanovanj.

b) izgradnjo nujno potrebnega oskrbnega centra na skrajnem vzhodnem delu naselja ob regionalni cesti za gravitacijsko območje naselij Marno, Brdce in del Dola z okoli 800 prebivalci, ki so do trgovine z osnovno preskrbo v centru Dola oddaljeni tudi več kot 2 km.

Strokovne podlage so s ciljem zaokrožitve obstoječih ureditvenih območij v uravnoteženo urbano celoto naselja podale predlog širitve ureditvenega območja naselja Dol pri Hrastniku in Sp. Marno na najboljša kmetijska zemljišča v skupnem obsegu 2,80 ha za:

- stanovanja na razširjenih oziroma zaokroženih stanovanjskih območjih: P1 (S2-Laze), P3 (S3-Sp. Marno) in P4 (S1-center Dola) za stanovanjsko gradnjo ter
- oskrbne in storitvene dejavnosti: P2 (C2 – oskrbni center Črdenc).

Pri tem so strokovne podlage upoštevale tudi naravne razmere in ustvarjene danosti v širšem prostoru naselja:

- najboljša kmetijska zemljišča na celotnem obrobju ureditvenega območja naselja Dol pri Hrastniku;
- pridobivalni prostor rjavega premoga, kjer se nahaja pretežni del naselja, z omejitvami za posege;

- geološke, stabilitetne in reliefne razmere – plazovita, nestabilna in strma pobočja na obrobju ureditvenega območja naselja;
- poplavna območja v dolini Brnice (podatki PUH Ljubljana);
- varstveni pasovi infrastrukturnega omrežja. (Žnidaršič,....., Crnkovič-Klanjšek, 2000)

Od prvotno 26 izjemnih posegov je bilo na podlagi pridobljenih mnenj Ministrstva za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano in Ministrstva za okolje in prostor, Urada za prostorsko planiranje s sklepom vlade o ugotovitvi usklajenosti predloga usklajenih le 20 posegov na najboljša kmetijska zemljišča. štiri individualne pobude za gradnjo stanovanjskih hiš so bile izločene že v postopku usklajevanja, saj so predstavljale nadaljevanje razpršene poselitve in neutemeljeno širitev ureditvenega območja naselja. dve individualni pobudi za gradnjo stanovanjskih hiš pa v skladu s sklepom vlade nista bili usklajeni z obveznimi izhodišči prostorskih sestavin dolgoročnega plana RS. Posega sta predstavljala nadaljevanje razpršene poselitve na vizualno izpostavljenih lokacijah. Posegi, ki so predstavljali ažuriranje stanja obstoječih objektov, zgrajenih na podlagi ustreznih upravnih dovoljenj oziroma pred letom 1967, so bili usklajeni.

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano se je v mnenju med drugim negativno opredelilo do:

- posega P1 (S2-Laze), ker predstavlja del kompleksa najboljših kmetijskih zemljišč II. kategorije (v naravi intenzivni travnik) in
- posega P3 (S3-Sp. Marno), ker predstavlja kmetijska zemljišča najvišje kategorije (I. , II.), ki jih je potrebno trajno varovati za kmetijsko proizvodnjo.

Oba posega je uveljavljala Občina Hrastnik. Urad RS za prostorsko planiranje pri pripravi strokovnega mnenja in predloga sklepa vlade v primeru predlogov P1 in P3 ni dosledno povzel mnenja ministrstva glede varstva kmetijskih zemljišč. Obrazložitev je podal v posebni informaciji strokovnega mnenja (številka: 352-11-102/00 z dne 6. 5. 2002). Pri tem se je skliceval na ugotovitve iz strokovne podlage. Predlagani spremembi sta bili glede na usmeritve Dolgoročnega plana SRS (Uradni list SRS, št. 1/86, 41/87 in 12/89) v navzkrižju interesov med poselitvijo in varovanjem najboljših kmetijskih zemljišč. Urad je bil ob upoštevanju obveznih izhodišč na področju usmerjanja poselitve mnenja, da območji predlogov P1 in P3 nista v nasprotju z obveznimi izhodišči prostorskih sestavin planskih

aktov RS ter Usmeritvami za usklajevanje navzkrižnih interesov v prostoru. Po prejemu sklepa vlade so se ugotovljene neuskklajenosti odpravile.

Sprememba namembnosti drugih kmetijskih zemljišč je obsegala spremembo namembnosti 5,2 ha drugih kmetijskih zemljišč za namene nove poselitve in vključitev obstoječih stavbnih zemljišč (skupaj 26 posegov). Širitev ureditvenih območij za počitniške hiše na druga kmetijska zemljišča (2,7 ha) je bila predlagana na osnovi strokovnih podlag, ki so bile priložene. Strokovne podlage so bile izdelane tudi za opredelitev ureditvenega območja strelišča na Ojstrem s spremembo namembnosti 1,0 ha drugih kmetijskih zemljišč. 15 posegov se je nanašalo na ažuriranje stanja za obstoječe z dovoljenji oziroma pred letom 1967 zgrajene objekte (skupaj 0,96 ha), ostali (0,54 ha) so bili predlagani za gradnjo stanovanjskih in drugih objektov na osnovi individualnih pobud. Vsi posegi na druga kmetijska zemljišča so bili usklajeni.

7.4.3 Rezultati varovanja kmetijskih zemljišč

Preglednica 1: Zmanjšanje površine kmetijskih zemljišč zaradi spremembe namembnosti od leta 1981 do 2002

Leto	Kmetijska zemljišča (ha)	Najboljša k. z. (ha)	Druga k. z. (ha)
1981	2255	655 (primarne k.p.)	1600
1984	2108	552 (prvo ob. k.z.)	1538
1989	2252!	545 (prvo ob. k.z.)	1706,5!
1997	2061	550	1511
2002	2053	547	1506

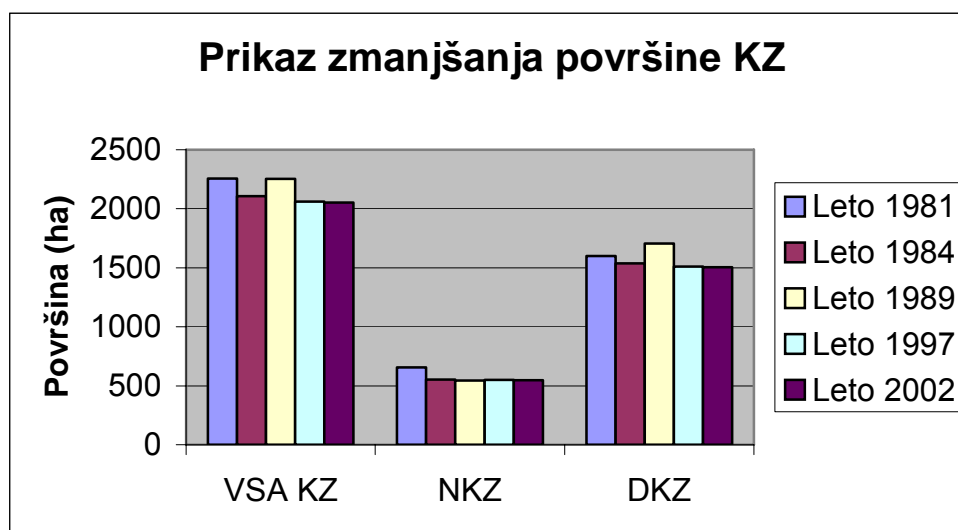
Zgornji podatki so povzeti iz gradiva obravnavanega v sklopu poglavij 7.3 ter kažejo spremembe v površini kmetijskih zemljišč od leta 1981, ko so bile izdelane strokovne osnove za izdelavo prostorskega plana za obdobje 1981 – 1985, pa do zadnjih sprememb in dopolnitev prostorskega plana v letu 2002. Izstopa podatek za leto 1989, ki je povzet iz dolgoročnega plana občine Hrastnik za obdobje 1986 – 2000, dopolnjenega 1989 (UVZ št. 20/91). Podatek je lahko napačen ali pa vključuje tudi neplodne površine. Verjetno drži drugo,

saj je razlika v površini med letoma 1984 in 1989 v stolpcu Kmetijska zemljišča približno enaka razliki v stolpcu Druga k. z. Odstopanje pa se verjetno pojavlja zaradi planirane spremembe namembnosti na drugem območju kmetijskih zemljišč (poglavje 7.3.3).

V kolikor so podatki za leti 1981 in 2002 točni, se je v 21 letih skupna površina kmetijskih zemljišč zmanjšala za 202 ha. Pri tem so se najboljša kmetijska zemljišča zmanjšala za 108 ha, druga pa za 94 ha, kar ne kaže na preveč učinkovito varovanje najboljših kmetijskih zemljišč pred spremembo namembnosti. Vzroki za spremembo namembnosti tako velike površine najboljših kmetijskih zemljišč so verjetno:

- najboljša kmetijska zemljišča obdajajo ureditvena območja naselij Hrastnik in Dol pri Hrastniku, kjer je pritisk urbanizacije največji;
- slabe geološke, stabilitetne in reliefne razmere - plazovita, nestabilna in strma pobočja;
- pridobivalni prostor rudnika rjavega premoga - pri izdelavi kategorizacije so bile večje površine kmetijskih zemljišč trajno namenjene kmetijstvu (prvo območje kmetijskih zemljišč) prav zaradi podzemnega pridobivanja rude, ker je bila taka namembnost zaradi posledic rudarjenja najprimernejša (posedki).

Zmanjšanje kmetijskih površin po podatkih planskih aktov občine Hrastnik je prikazano v spodnjem grafu.



Graf 4: Prikaz zmanjšanja površin kmetijskih zemljišč od 1981 do 2002

7.5 Strategija prostorskega razvoja občine

Na podlagi 171. člena ZUreP-1 mora občina pripraviti in sprejeti SPRO (Strategija prostorskega razvoja občine) in PRO (prostorski red občine) najkasneje v treh letih po sprejemu SPRS, kar pomeni do 20. julija 2007. Občina Hrastnik je v letošnjem letu pristopila k izdelavi navedenih prostorskih dokumentov oziroma dokumentov, ki bodo v skladu z novo prostorsko zakonodajo, ki je že nekaj časa v pripravi. Izhodišča za pripravo nove prostorske zakonodaje kažejo na to, da bo SPRO in PRO zamenjal občinski prostorski načrt, ki bo vseboval strateški prostorski načrt, urbanistični načrt, prikaz namenske rabe in merila in pogoje za posege v prostor. Strateški del bo določal vizijo in cilje prostorskega razvoja občine ter prostorsko zasnovo dejavnosti in infrastrukture.

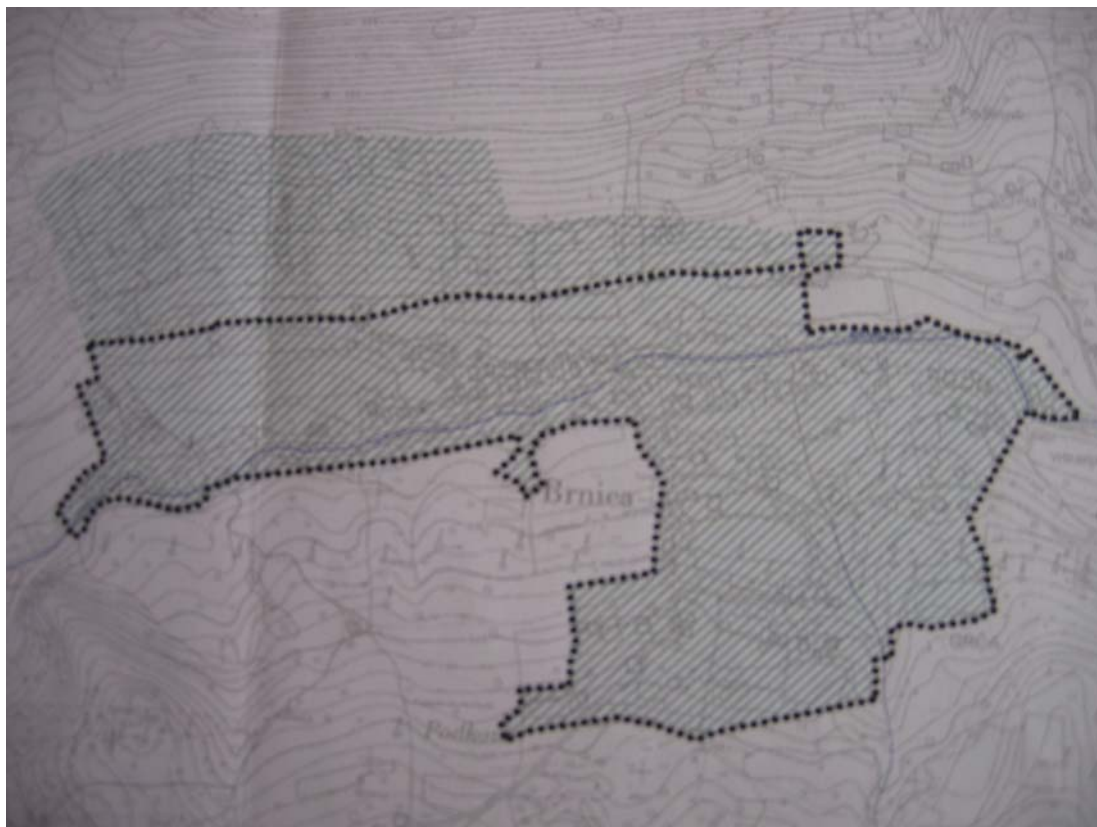
ZUreP-1 določa, da mora SPRO v skladu s SPRS in PRS določati usmeritve za razvoj dejavnosti v prostoru in njegove rabe tako, da bodo zagotovljeni pogoji za vzdržen in usklajen razvoj na območju občine. Za doseg tega pa je potrebna dobra analiza stanja in teženj prostorskega razvoja v občini v povezavi z gospodarskimi, družbenimi, okoljskimi in krajinskimi vidiki ter vlogo in povezanostjo občine v širšem prostoru.

7.5.1 Težnje prostorskega razvoja v občini v povezavi z kmetijskimi zemljišči in njihovim varstvom

Analiza stanja in teženj v prostoru je ena izmed obveznih strokovnih podlag za pripravo prostorskih aktov, ki jih v 9. členu predpisuje uredba o PRS. Z njo se opiše stanje in ugotovijo težnje v prostoru in je izhodišče za pripravo analize razvojnih možnosti za posamezne dejavnosti v prostoru in za študijo ranljivosti prostora. Je tudi podlaga za opredelitev osnovnih ciljev prostorskega razvoja občine in pripravo ocene stanja, ki mora biti opredeljena v programu priprave prostorskega akta. Namen prostorskega akta je vzpodbujati in omogočati razvoj v občini, ne pa ga zaustavljati. Pred izdelavo analize je zato potrebno na podlagi pobud ugotoviti potrebe, želje in interese posameznih akterjev (javnosti, gospodarstva, nevladnih organizacij idr.) na območju občine. Potrebno pa je narediti tudi pregled že izdelanih strokovnih podlag, katere bi bilo potrebno uporabiti pri pripravi prostorskega akta.

V nalogi je bilo že večkrat poudarjeno, da je rudarstvo pustilo v hrastniški občini velik pečat. Pridobivalni prostor rjavega premoga Rudnika Trbovlje-Hrastnik je z zakonom zavarovano območje in s strategijo sanacije površin obvezno izhodišče prostorskega plana RS in občine. V skladu s SPRS so nahajališča premoga mesta strateških mineralnih surovin, ki vključujejo obstoječa in potencialna nahajališča energetskih mineralnih surovin, pomembnih za oskrbo države z energijo. Mesta energetskih surovin se prostorsko varuje. Varovanje pa pomeni omejitve za druge rabe na teh območjih. Pridobivalni prostor rjavega premoga obsega 923 ha, kar predstavlja 18 % celotne površine občine. Namenska raba znotraj tega prostora je večinoma kmetijska in gozdna, razen stavbnih zemljišč posameznih naselij in obeh območij urbanističnih zasnov naselij Hrastnik in Dol pri Hrastniku, ki sta varovani z varnostnim stebrom. Varnostni steber predstavlja varovano območje, v katerega rudnik s svojim odkopavanjem ne sme posegati. Rudnik Trbovlje-Hrastnik je v skladu z zakonom o postopnem zapiranju rudnika v postopku zapiranja. Na nekaterih območjih so že prenehali z izkopavanjem (jama Dol, jama Hrastnik). Zakon o rudarstvu v 60. členu zahteva, da se mora po pridobitvi dovoljenja za izkoriščanje mineralnih surovin izvesti dokončna sanacija okolja in odpraviti posledice, ki so nastale pri izvajanju rudarskih del. Površina je zaradi neposrednih in posrednih vplivov rudarjenja na nekaterih lokacijah poškodovana in destabilizirana do te mere, da bo potrebna celovita ekološka in prostorska sanacija. V ta namen je že bil izdelan idejni rudarski projekt, ki v I. fazi obravnava tista območja na površini, ki se že lahko pričnejo sanirati (kadunja bivšega površinskega kopa Ojstro). Namen sanacije rudniške površine je, da se povsod, kjer je mogoče, površina sanira v smislu pridobivanja površine za nove dejavnosti, saj zaradi dosedanje omejitve rabe primanjkuje ustreznih površin za različne dejavnosti kot so poselitev, industrija, obrt, rekreacija, vrtičkarstvo idr. Prav v ta namen je Rudnik Trbovlje-Hrastnik na pobudo Občine Hrastnik naročil izdelavo strokovnih podlag za prostorski razvoj območja Brnica. Strokovne podlage je izdelal Razvojni center Planiranje d.o.o. Celje v letu 2001.

7.5.2 Strokovne podlage za prostorski razvoj območja Brnica



Slika: Strokovne podlage za prostorski razvoj območja Brnica - območje obravnave (Romih, R.,... 2001, list št. 1)

Ruralno-urbano naselje Brnica je dolinsko obcestno naselje, ki se razteza med naseljem Dol pri Hrastniku na vzhodu in Hrastnikom na zahodu. Preko območja teče hudournih Brnica, vzporedno z njim pa poteka regionalna cesta I. reda. Zazidava je bolj strnjena ob regionalni cesti. Tu prevladuje stanovanjska in obrtno proizvodna dejavnost. Na obrobju območja, kjer pa je zazidava bolj razpršena, prevladuje stanovanjska in kmetijska dejavnost. Površina obstoječih stavbnih zemljišč znaša 7,3 ha. (Romih,..., 2001)

Namen izdelave strokovnih podlag je bil ugotoviti možnosti izrabe prostora naselja Brnica za nadaljnji razvoj. Po takrat veljavnem elaboratu kategorizacije pridobivalnega prostora rudnika rjavega premoga je v letu 2001 severni del obravnavanega območja spadal v 2. cono s posedki

nad 100 mm, južni del pa v 3. cono s posedki med 20 in 100 mm. Predvidevali so, da se bo po letu 2005, zaradi prenehanja z odkopavanjem, vplivno območje rudarjenja zmanjšalo. To se je tudi zgodilo. Rudnik Trbovlje-Hrastnik je v letu 2004 izdelal novo kategorizacijo pridobivalnega prostora obrata Hrastnik. Na podlagi navedene kategorizacije spada ves strnjeni (severni in južni) del naselja Brnica v 3. cono (izven vplivnega območja rudarjenja). Više ležeča kmetijska zemljišča na južnem pobočju (severno od strnjenegega naselja) spadajo v mejno območje med 2. in 3. cono (posedki ne presegajo 20 mm, vendar bo RTH izvajal sanacijska dela), še više ležeča pa v 2. cono (posedki med 10 in 100 mm). (Čerenak-Satler, 2004)



Slika: Izsek iz kategorizacije pridobivalnega prostora obrata Hrastnik (Čerenak-Satler, 2004, grafična priloga)

Občina Hrastnik je na obravnavanem območju predlagala dodatno stanovanjsko gradnjo kot zapolnitev obstoječe stanovanjske in obrtno stanovanjske gradnje ter ureditev novega

pokopališča. Sedanje pokopališče se nahaja v centru Dola pri Hrastniku, kjer nima možnosti za širitev in je moteče za okoliške stanovalce. Pridobitev in ureditev nove lokacije pokopališča nekje na obrobju je zato še kako potrebna. Obravnavano območje obsega skupaj 28 ha. Od tega je po namembnosti 7,3 ha obstoječih stavbnih zemljišč, ostalo so najboljša in druga kmetijska zemljišča ter večje infrastrukturne ureditve (regionalna cesta, potok).

Strokovne podlage vsebujejo analizo naravnih razmer in ustvarjenih danosti v prostoru ter na podlagi opravljenih analiz usmeritve za naslednje sestavine okolja:

- geologijo in stabilitetne razmere,
- hidrogeologijo,
- vodnogospodarske ureditve,
- varstvo okolja,
- kmetijstvo,
- poselitev,
- infrastrukturo,
- vidne kakovosti in
- kulturno dediščino.

Ostalih prostorskih sestavin na obravnavanem območju ni. (Romih, R.,... 2001)

Iz vidika varstva kmetijskih zemljišč je vrednotenje kvalitete kmetijskega prostora najpomembnejša analiza sestavin okolja. Obravnavano območje vključuje najboljša in druga kmetijska zemljišča. Iz karte kategorizacije kmetijskih zemljišč iz leta 1983 (Slika: Izsek iz kategorizacije kmetijskih zemljišč za območje Brnica v poglavju 7.3.2.1) je razvidno, da so na območju obravnave v najboljša kmetijska zemljišča vključene II. in III. kategorija, v druga pa V. in VI. kategorija kmetijskih zemljišč. Najboljša kmetijska zemljišča se razprostirajo na nižjih predelih severno in južno od strnjene zazidave, druga pa so višje ležeča. Predvidena gradnja in ureditev pokopališča v glavnem posega na najboljša kmetijska zemljišča. Razporeditev najboljših kmetijskih zemljišč na območju Brnica je razvidna iz naslednjega grafičnega prikaza.



Slika: Izsek iz kartografske dokumentacije za območje Brnica (Žnidaršič, Z. 1997, PKN Trbovlje-14)

7.5.2.1 Vrednotenje kvalitete kmetijskega prostora

Za obravnavani prostor je značilno, da so osnovne talne lastnosti dobre, njegov pridobivalni potencial pa zmanjšujejo neugodne reliefne razmere. Zato je sorazmerno malo njivskih zemljišč, prav tako pa ni veliko kmetij. Večina kmetijske dejavnosti je usmerjena v živinorejsko proizvodnjo, ki omogoča dobro izrabo reliefno manj ugodnih zemljišč. Na severnem pobočju pa so urejeni obsežnejši pašniki. Osrednja raba na tem kmetijskem prostoru je pašno kosna-raba.

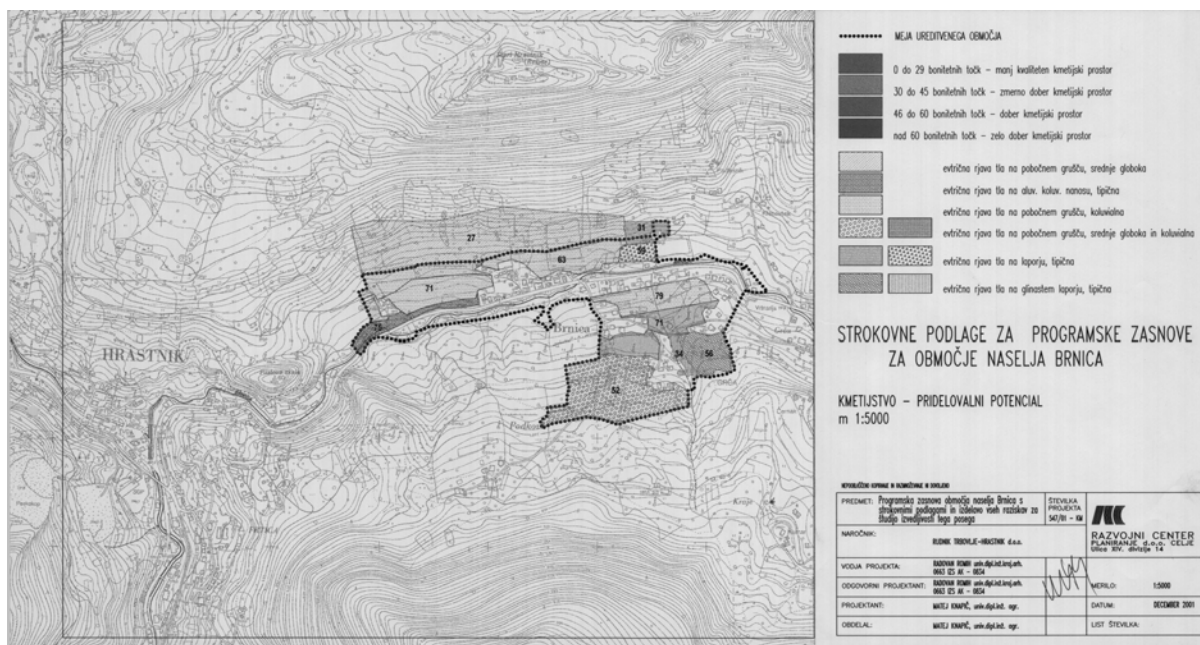
Pri izdelavi strokovnih podlag je bila kvaliteta kmetijskega prostora, opredeljena kot ocena pridelovalne sposobnosti zemljišč, pridobljena na podlagi metode bonitiranja. Ocena je bila podana z numerično vrednostjo za skupino tal, ki ima enake talne lastnosti in jih lahko

uvrščamo v osnovne talne enote. Pri tem so bili upoštevani osnovni parametri za določitev bonitetnih točk:

- tekstura tal
- razvojna stopnja tal,
- matična podlaga in
- vodne razmere, ki so v nekaterih primerih že zajete v razvojni stopnji.

Na ta način dobljeno talno število je neodvisno od trenutne vrste rabe (nj, tr, vg, sad), saj ovrednoti le pridelovalni potencial zemljišča. Kot negativne točke pri oceni pridelovalnega potenciala je bil upoštevan naklon in skeletnost. Zaradi večje preglednosti kvalitete kmetijskega prostora so bile dobljene bonitetne točke združene v štiri razrede:

- 0 do 29 bonitetnih točk – manj kvaliteten kmetijski prostor,
- 30 do 45 bonitetnih točk – zmerno dober kmetijski prostor,
- 46 do 60 bonitetnih točk – dober kmetijski prostor,
- nad 60 bonitetnih točk – zelo dober kmetijski prostor.



Slika: Strokovne podlage za programske zasnove za območje naselja Brnica, kmetijstvo - Pridelovalni potencial (Knapič, M. 2001, list št. 2)

Pridelovalni potencial zemljišč na obravnavanem območju je prikazan na zgornji sliki. Na zgornjem delu severnega pobočja znaša pridelovalni potencial v povprečju 52 bonitetnih točk. Tu so urejeni intenzivni pašniki, ki na reliefno manj ugodnem območju (25% naklona) dobro izrabljajo naravne pogoje. Osrednja raba je pašno kosna raba. Zaradi razpršene gradnje je funkcionalnost kmetijskih zemljišč zmanjšana. V srednjem delu severnega pobočja znaša potencial 71, v spodnjem pa kar 79 bonitetnih točk. Tu je zaradi konfiguracije najbolj primerna njivska raba kmetijskih zemljišč, prevladuje pa travniška raba. Glede na kvaliteto tega prostora predlagajo, da je smiselno iskati prostor za nadaljnjo zazidavo v zapolnitvah med obstoječimi objekti ter ob cesti na strmejših delih.

Na južnem pobočju je kvaliteta kmetijskega prostora podobna kot na severnem, le da so nakloni bolj neugodni (45%), površina z visokim pridelovalnim potencialom pa relativno majhna. Pridelovalni potencial na zgornjem delu južnega pobočja znaša povprečno 27 – 31 točk. Edina primerna intenzivnejša raba bi lahko bila intenzivni sadovnjak, vendar bi bilo potrebno zemljišče ustrezno terasirati. Pridelovalni potencial na spodnjem delu pa znaša 71 bonitetnih točk. Tu se izmenjujejo pašno kosna in njivska raba kmetijskih zemljišč.

S stališča ohranjanja tal z dobrim pridelovalnim potencialom na območju Brnice sprememba namembnosti kmetijskih zemljišč naj ne bi zajemala zemljišča z večjim pridelovalnim potencialom kot 46 točk ali kmetijska zemljišča, ki so strnjena v večje komplekse na severnem pobočju.

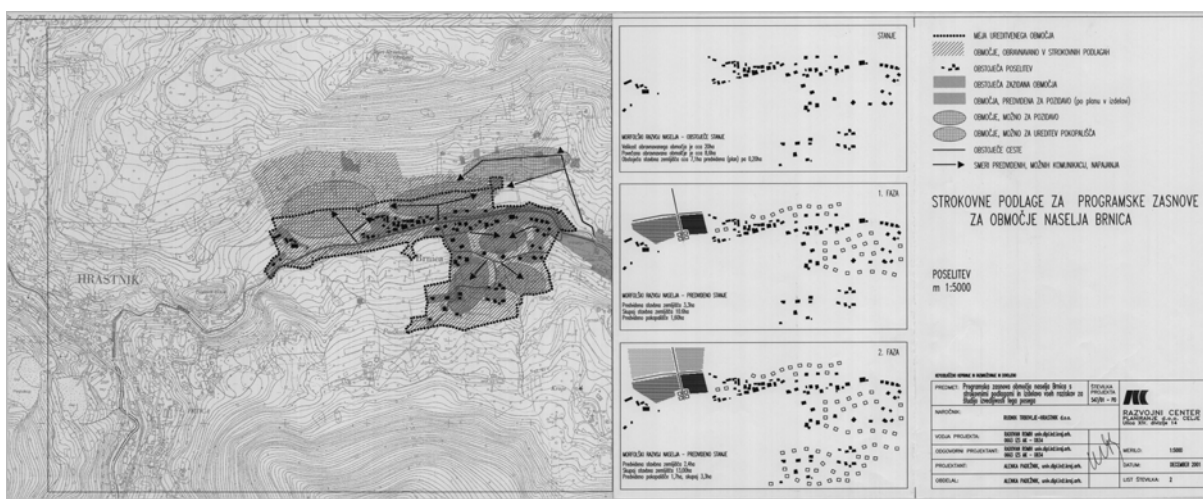
Na obravnavanem območju je razvoj kmetijstva omejen s primernimi površinami. Kaže se le možnost razvoja živinoreje v pašno kosnem sistemu ter pogojno potencialne možnosti za morebitno ureditev sadovnjaka na južnem delu pobočja Brnice z ureditvijo teras. (Knapič, 2001)

7.5.2.2 Usmeritve za razvoj

Na podlagi rezultatov analize so bile opredeljene usmeritve za razvoj s pogoji za izrabo območja in kvaliteto sanacije. Strokovne podlage delijo obravnavano območje na tri funkcionalna območja:

- obrtno stanovanjsko območje (ob regionalni cesti kot zapolnitev obstoječe pozidave),
- stanovanjsko območje na jugu obravnavanega območja kot zapolnitev in razširitev obstoječe stanovanjske gradnje),
- zelene površine posebnega pomena, ki so namenjene ureditvi novega pokopališča na severozahodu ureditvenega območja, to je na robu naselja v smeri proti Hrastniku.

Ocenjeno je bilo, da je glede na pričakovane vplive in atraktivnost območja z vidika obstoječe poselitve dodatna gradnja stanovanjskih objektov ter izgradnja pokopališča ustrezna. Predvidena stanovanjska gradnja bi prispevala k dvigu kvalitete bivanja z vidika prometne, komunalne in energetske infrastrukture, splošni bivalni pogoji obstoječe in predvidene poselitve pa se s tem ne bi poslabšali. Predvidena stavbna zemljišča obsegajo 5,7 ha površine. Lokacija predvidenega pokopališča je z vidika vpliva na obstoječo poselitev ustrezna, saj je umaknjena na rob poselitve in je prometno dostopna. Obravnavano območje bi zagotavljalo ureditev pokopališča v obsegu cca 1,6 ha, kar je dogoročno premalo, zato je predlagana razširitev obravnavanega območja za 1,5 do 2,0 ha z možnostjo fazne gradnje. Pokopališče bi moralo biti zasnovano tako, da bi zadostovalo za najmanj 30 let. Velikost razširjenega obravnavanega območja tako znaša skupno 28 ha, od tega zajemajo obstoječa in predvidena stavbna zemljišča 13 ha ter predvideno pokopališče 3,3 ha. (Romih, R.,... 2001)



Slika: Strokovne podlage za programske zasnove za območje naselja Brnica - Predlog širitve
(Romih, R., ... 2001, list št.2)

Za realizacijo predvidenih posegov strokovne podlage v zaključku predlagajo spremembo planske dokumentacije. Interes Občine Hrastnik je, da pridobi novo lokacijo za ureditev pokopališča kot tudi dodatne površine za stanovanjsko gradnjo. Zato bo pri pripravi SPRO uveljavljala pobudo za spremembo namembnosti kmetijskih zemljišč znotraj območja obravnavanega v strokovnih podlagah za prostorski razvoj naselja Brnica. Pri tem pa bo potrebno upoštevati usmeritve za varovanje kmetijskih zemljišč iz SPRS.

7.5.3 Usmeritve SPRS za varovanje kmetijskih zemljišč

Zakonsko osnovo za varovanje kmetijskih zemljišč podaja 3. člen ZKZ-UPB1, ki določa, da je določitev zemljišč, primernih za kmetijsko pridelavo, za kak drug namen, možna le v planskih aktih in 6. člen ZUreP-1, ki govori o gradnji zunaj poselitvenih območij. Oba zakona sta podrobneje obdelana v poglavjih 2, 5.2 in 6.3.1. Podrobnejše usmeritve za varovanje kmetijskih zemljišč kot sestavnega dela krajine pa podaja SPRS v poglavju Razvoj krajine.

Glavne usmeritve SPRS so:

Kmetijstvo je ena izmed razvojnih dejavnosti v krajinskem prostoru, v katerega z razvojem posegata tudi poselitev in infrastruktura. To je eden izmed problemov prostorskega razvoja krajine. Optimalen razvoj krajine, ki ohranja njeno naravno zgradbo in procese ter ustvarja in ohranja nacionalno in lokalno prepoznavnost ter simbolne vrednote v prostoru je dosežen, ko je z umeščanjem dejavnosti v krajini dosežen uravnotežen sistem prostorskih struktur ter vzpostavljeno zdravo, varno in prijetno bivalno okolje.

Pri razvoju sistema krajine je potrebno izhajati iz težnje po vzpostavitvi racionalne rabe prostora, ki hkrati omogoča gospodarsko učinkovit razvoj dejavnosti, ohranjanje naravnih procesov, varstvo naravnih virov ter varstvo in razvoj kulturne krajine, zato je potrebno spodbujati take prostorske programe in rešitve, ki omogočajo dolgoročno ohranitev omenjenih kvalitete.

Tla, voda, zrak, gozd, mineralne surovine in prostor so naravni viri, ki so pomembni za prostorski razvoj države in kvaliteto bivanja.

Temeljna načela rabe naravnih virov so:

- Zagotavljati je potrebno tako stopnjo samooskrbe in neodvisnost države od tujih virov, ki jo je glede na razpoložljivost gospodarsko izkoristljivih naravnih virov, družbeno sprejemljivost izrabe in čim manjše okoljske vplive mogoče doseči.
- Zagotavljati je treba gospodarno, preudarno in prostorsko racionalno rabo naravnih virov, da se ohranjajo potenciali, obnovljivost in kvaliteta, da se zagotovi njihov dolgoročni obstoj in se ohranja biotska raznovrstnost, naravne vrednote in kulturna dediščina.
- Dejavnosti in prostorske ureditve je potrebno umeščati v prostor tako, da se pri tem ne zmanjšuje možnosti za izkoriščanje ali rabo neobnovljivih naravnih virov v prihodnosti ter tako, da je čim manj možnosti za nastanek onesnaženj naravnih virov, ki bi lahko potencialno zmanjšala njihovo kvaliteto in uporabnost.
- Prostor je poleg vode najpomembnejši neobnovljiv naravni vir. Rabo prostora za posamezne dejavnosti se določa glede na kakovosti naravnih virov, ki jih posamezne dejavnosti pri tem potrebujejo.

Usmeritve za rabo tal:

Pri umeščanju nove poselitve, objektov gospodarske javne infrastrukture ter gospodarskih con, je potrebno zagotavljati dovolj velik odmik od območij z visokim in dobrim predelovalnim potencialom ali pa zagotavljati ustrezne vegetacijske pasove zaradi potencialne nevarnosti onesnaževanja tal in s tem zmanjševanja pridelovanega potenciala.

Pri zahtevah za spremembe namembnosti kmetijskih zemljišč je potrebno upoštevati tudi njihovo strukturno vlogo v krajini in socialno-gospodarski pomen. Objekti oziroma prostorske ureditve gospodarske javne infrastrukture se umeščajo na kmetijske površine z velikim pridelovalnim potencialom tal za kmetijsko rabo le v primeru, ko ni mogoče uporabiti zemljišč, ki so manj primerna za kmetijsko pridelavo in na način, da se v čim manjši možni meri vpliva na drobljenje sklenjenih kmetijskih površin.

7.5.4 Sklep

Občina Hrastnik namerava v postopku priprave SPRO uveljavljati pobudo za spremembo namenske rabe najboljših in drugih kmetijskih zemljišč za potrebe:

- poselitve in

- ureditve novega pokopališča, ki po namenski rabi prostora spada med območja zelenih površin.

Argumenti za spremembo namenske rabe:

- predvidena poselitev predstavlja funkcionalno zaokrožitev komunalno opremljenega območja ter dopolnilno gradnjo objektov, ki pomenijo zaokrožitev in sanacijo posamičnih skupin objektov zunaj poselitvenih območij;
- smotrna in racionalna raba prostora;
- območje je ustrezno komunalno opremljeno (vodovodno in nizkonapetostno elektroenergetsko omrežje, obstoječi priključki na regionalno cesto, ob izgradnji kanalizacijskega kolektorja v regionalni cesti bo možna priključitev na javno kanalizacijo);
- ureditev novega pokopališča je nujna zaradi prostorske stiske na sedanji lokaciji in vse večjih pritiskov okoliških prebivalcev, saj se nahaja v centru naselja Dol pri Hrastniku;
- predvidena lokacija pokopališča je odmaknjena na rob naselja, pa vendar dostopna;
- na območju je malo aktivnih kmetijskih gospodarstev (opuščanje kmetovanja, najem), razvoj kmetijstva pa je omejen s primernimi površinami, zato predvidena poselitev ne bi oteževala kmetijske dejavnosti;
- večina najboljših kmetijskih zemljišč se nahaja v osrednjem V-Z najbolj ravninskem predelu občine, kjer je privlačnost za poselitev največja;
- sanacija z rudarjenjem poškodovanih površin.

Argumenti proti spremembi namenske rabe:

- trajna izguba 9 ha večinoma najboljših kmetijskih zemljišč z visokim pridelovalnim potencialom,
- drobljenje sklenjenih kmetijskih površin,
- ogrožena biotska raznovrstnost.

V skladu z določbo 6. člena ZUreP-1 je gradnja na najboljših kmetijskih zemljiščih dopustna le, če ni mogoče uporabiti zemljišč, ki so manj primerna za kmetijsko pridelavo.

Na območju občine Hrastnik uporabo manj primernih zemljišč otežujejo:

- geološke, stabilitetne in reliefne razmere – plazovita, nestabilna in strma območja,
- nezadostna komunalna opremljenost bolj odmaknjenih območij,
- neurejen dostop,
- velika gozdnatost,
- pridobivalni prostor rudnika s svojimi omejitvami.

Zemljišča za gradnjo objektov se praviloma določajo na osnovi ovrednotenih variantnih predlogov glede na njihov funkcionalni, varstveni in ekonomski vidik ter glede na njihovo sprejemljivost v lokalnem okolju. Poselitev pomeni za kmetijstvo trajno izgubo kmetijskega prostora. Pri nameravanih nepovratnih spremembah namembnosti kmetijskih zemljišč je le te treba utemeljiti skozi analize ranljivosti kmetijskega prostora ter pri tem upoštevati njegovo socialno-gospodarsko vlogo in strukturno vlogo v krajini. Ker gre v obravnavanem primeru za spremembo namembnosti najboljših kmetijskih zemljišč z visokim pridelovalnim potencialom na določenih delih območja, bo potrebno za pridobitev mnenja o usklajenosti že izdelane strokovne podlage dopolniti in poseg ustrezno utemeljiti.

8 ZAKLJUČEK

Kakovost prostora postaja vse pomembnejša vrednota v družbeni zavesti. Postindustrijska družba daje vse večji poudarek kakovosti bivalnega okolja, naravni ohranjenosti prostora in tudi dediščini, ki jo je človek skozi čas izoblikoval v kulturni in urbani krajini. Posebno skrb terja v prostorskem načrtovanju vloga krajine zagotavljati stalno vzdrževanje življenja in življenjskih razmer za vsa živa bitja na zemlji. Spremenjene družbene razmere, zahteve posameznih dejavnosti in mednarodna konkurenca zahtevajo prestrukturiranje dejavnosti v krajini v smeri zagotavljanja visoke produktivnosti, preudarne rabe naravnih virov, varstva okolja in vključevanje narave in kulturne dediščine v razvojne programe. Zaradi geografske raznolikosti in zgodovinsko pogojene razlike v gospodarskem in družbenem razvoju je slovenski prostor členjen na manjše enote. Prevladuje težnja po veliki koncentraciji moči v državnem centru in drobitev slovenskega prostora na veliko število občin, ki zaradi svoje majhnosti ne obvladujejo razvojnih procesov.

Slovenska krajina doživlja strukturne spremembe, ki jih povzroča:

- neustrezno gospodarjenje z naravnimi viri, katerega posledica je zaraščanje ali pa pretirana intenzifikacija kmetijstva in
- širjenje poselitve, ki ni v skladu z naravnimi, ustvarjenimi in kulturnimi danostmi prostora.

Diplomska naloga obravnava varovanje kmetijskih zemljišč pred spreminjanjem namembnosti. Že dr. Albin Stritar je v svoji knjigi *Krajina, krajinski sistemi; Raba in varstvo tal v Sloveniji*, povedal, da bi pri opredeljevanju kmetijskega prostora za druge namene bilo potrebno upoštevati načelo, da se za te namene izkoristijo manj kakovostna zemljišča oziroma območja tistih pedosekvenc, ki imajo za kmetijstvo manjši pomen. Potrebno bi bilo doseči, da ostali uporabniki prostora širijo svojo dejavnost na:

- strm svet oziroma pobočja,
- zamočvirjen svet,
- prostor, ki ga obraščajo degradirani ravninski gozdovi (gmajne in steljniki).

Cel sistem prostorskega opredeljevanja in razmejevanja bi moral imeti osnovno zgradbo, ki zagotavlja podrobnejšo namensko rabo prostora, ne glede na trenutni interes posameznih dejavnosti. Izhodišče takega opredeljevanja mora biti inventarizacija z valorizacijo prostora., ki mora upoštevati naravne danosti, ki se v prostoru pojavljajo (analiza stanja). Na osnovi te inventarizacije je možno izdelati razvojne sinteze, ki jih opredeljujejo družbeno-ekonomski pa tudi socialni interesi.

Rezultante takega strokovnega pristopa so karte, ki prikazujejo posamezne pedosekvence (z združbami tal) ter zemljiške kategorije - pedoekološke karte s kategorijami zemljišč, ki prikazujejo naravne danosti prostora. Predstavljajo integralni prikaz klimatskih, litoloških, reliefskih, hidroloških in drugih ekoloških posebnosti, ki se zrcalijo v pedosekvencah, kakor tudi združbah tal ter v primarni (dosedanji) rabi zemljišč (zemljiške kategorije) in nudijo vpogled v ekološko ranljivost prostora. (Stritar, 1990)

Namen diplomske naloge je bil iz obravnavanega gradiva povzeti zaključke in usmeritve, ki bodo Občini Hrastnik služili kot vodilo pri pripravi SPRO in uveljavljanju sprememb namembnosti kmetijskih zemljišč v tem postopku.

V prostorskih planskih aktih Občine Hrastnik je 2053 ha zemljišč opredeljenih kot kmetijska zemljišča, kar obsega 35 % prostora občine. Najboljša kmetijska zemljišča obsegajo 26,6 % vseh kmetijskih zemljišč, kar znaša 547 ha površine. Dejanska raba zemljišča se sicer razlikuje od planske rabe v prid večje površine kmetijskih zemljišč, vendar to ne vpliva na navedeno. Najboljša kmetijska zemljišča se v glavnem razprostirajo okrog ureditvenih območij naselij Hrastnik in Dol pri Hrastniku, kjer pa je težnja po urbanizaciji največja. Kmetijstvo kot gospodarska panoga v občini nima večje perspektive. S poljedelstvom se kmetje ukvarjajo le v osrednjem Z – V delu, kjer so najboljše kmetijska zemljišča, nekaj je tudi sadjarstva. Drugače pa se kmetije večinoma usmerjajo v živinorejo, kjer se ponovno pojavlja pašno-kosni sistem reje. Tako kot Slovenija se tudi občina Hrastnik sooča s problemom velike razdrobljenosti kmetijskih gospodarstev. Rudarska, steklarska in kemična industrija je v preteklosti dala velik pečat razvoju občine. Kmetijstvo se je opuščalo in marsikatera kmetija je ostala brez gospodarjev, zemljišča pa so v zaraščanju. Danes je situacija nekoliko drugačna. Rudniki rjavega premoga v Zasavju so v zapiranju in prebivalci

revirjev bodo morali poiskati nove možnosti za zaslužek. Skladno z zakonodajo bo moral nosilec rudarske pravice Rudnik Trbovlje – Hrastnik degradirane kmetijske površine na območju pridobivalnega prostora ustrezno sanirati in po možnosti urediti kvalitetne kmetijske površine. Morda bo to priložnost za oživitev kmetijstva v občini.

V postopku priprave SPRO se bo morala Občina Hrastnik odločiti katera kmetijska zemljišča bo varovala pred spreminjanjem namembnosti ter spodbujala njihovo rabo za potrebe kmetijske dejavnosti, katera pa bo opredelila za nekmetijsko rabo za potrebe poselitve oz. umeščanja novih infrastrukturnih objektov v kmetijski prostor. Občina Hrastnik bo morala za potrebe prostorskega razvoja območja Brnica, kjer gre za širitev poselitvenih območij na najboljša kmetijska zemljišča, izkazati utemeljenost predvidene širitve:

- z jasno obrazloženim namenom posega;
- z variantnimi predlogi, ki bodo ovrednoteni glede na funkcionalni, varstveni in ekonomski vidik predloga ter glede na sprejemljivost predloga v lokalnem okolju;
- z ustrezno strokovno in podatkovno podlago, ki bo morala vsebovati podatke o površini predvidene širitve in grafični prikaz iz veljavnega občinskega prostorskega akta ter upoštevati variantno rešitev, ki bo najmanj prizadela najboljša kmetijska zemljišča;
- s podatki o posegih, ki jih predpisi ne dopuščajo (razpršena gradnja, posegi, ki otežujejo ali onemogočajo kmetijsko dejavnost, posegi na območja kmetijskih zemljišč, ki so bila meliorirana ali komasirana z javnimi sredstvi in prispevki kmetov).

Prav tako pa bo morala izdelati strokovne podlage oz. analize, ki bodo obravnavale kmetijska zemljišča in kmetijsko dejavnost na nivoju občine in bodo služile usklajevanju v prostoru pri presojanju utemeljenosti posegov na najboljša kmetijska zemljišča. Strokovne podlage bodo morale vsebovati:

- splošne analize načrtovanih sprememb z vidika kvalitete, ki je razvidna iz kategorizacije in obdelanosti kmetijskih zemljišč, ki je razvidna iz dejanske rabe;
- analizo načrtovanih sprememb z vidika izvedenih melioracij – komasacij in drugih izboljšav kmetijskih zemljišč;
- analize prizadetosti kmetijskih gospodarstev in kmetijske proizvodnje v občini;

- analize sanacije kmetijskih zemljišč v smislu nadomeščanja izgubljenega in ohranjanja proizvodnih kapacitet s pregledom površin, ki se nadomestno usposobijo za potrebe kmetijstva.

Skratka pred Občino Hrastnik je obsežna naloga, ki zahteva celosten pristop in mora opredeliti jasne cilje tako na področju kmetijskih zemljišč in kmetijske dejavnosti kot na področju poselitve in urejanja prostora v občini.

LITERATURA IN VIRI

Uporabljeni viri

Čerenak-Satler, M. 2004. Kategorizacija pridobivalnega prostora obrata Hrastnik. Rudarski projekt. Trbovlje, Rudnik Trbovlje-Hrastnik d.o.o.: 18 f.

Dolgoročni plan občine Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta 2000. UVZ št. 4/86: 47-73.

Dolgoročni plan občine Hrastnik za obdobje 1986 – 2000, dopolnjen 1989. UVZ št. 20/91: 427-436.

Geodetski zavod SRS - Inštitut geodetskega zavoda. 1980. Prostorski plan občine Hrastnik. Strokovne osnove – karte. Hrastnik, Skupščina občine Hrastnik: 19. kart.

Geodetski zavod SRS - Inštitut geodetskega zavoda. 1981. Predlog prostorskega plana občine Hrastnik za obdobje 1981 – 1985 z usmeritvami do leta 2000. Minimalni kazalci. Predlog. Hrastnik, Skupščina občine Hrastnik: 40 f.

Geodetski zavod SRS, Prostorsko informacijski center. 1983. Kategorizacija kmetijskih zemljišč občine Hrastnik. Grafične priloge. Ljubljana, Kmetijska zemljiška skupnost Skupščine občine Hrastnik: 18 listov

Geodetski zavod SRS. 1984. Strokovne podlage za spremembe in dopolnitve prostorskega dela družbenega plana občine Hrastnik za obdobje 1981 –1985. Strokovne podlage. Hrastnik, Skupščina občine Hrastnik: 22 f.

Jančič, M. 2004. Aktivnosti CEMAT-a med 12. in 13. zasedanjem. V: Jančič, M. (ur.). Ljubljanska deklaracija o prostorski razsežnosti vzdržnega razvoja / Evropska konferenca

ministrov odgovornih za regionalno planiranje (CEMAT). Ljubljana, Slovenija. 16.-17. 9.
2003. Ljubljana, Ministrstvo za okolje, prostor in energijo: str. 8-11.

Knapič, M. 2001. Vrednotenje kvalitete kmetijskega prostora za izdelavo programskih zasnov
območja naselja Brnica. Strokovne podlage. Prebold, Rudnik Trbovlje-Hrastnik d.o.o.: 4 f.

Kocjan, S., Vuga, T., Kolman, V., Lipej, B., »et al.«. 1986. Predpisi o urejanju prostora s
pojasnili. Tiskarna Tone Tomšič, Ljubljana, Časopisni zavod Uradni list SRS: 127 str.

Repnik, T. (ur.), Sankovič, N. (ur.). 2004. EU je tu!: vodič za nove državljane unije.
Ljubljana, Delegacija Evropske komisije v Sloveniji, Urad Vlade RS za informiranje: 24 str.

Romih, R., Padežnik, A., Geršak Podbreznik, A. 2001. Programska zasnova območja naselja
Brnica s strokovnimi podlagami in izdelava vseh raziskav za študijo izvedljivosti tega
projekta. Strokovne podlage za prostorski razvoj območja Brnica. Strokovne podlage.
Trbovlje, Rudnik Trbovlje-Hrastnik d.o.o.

Stritar, A. 1990. Krajina, krajinski sistemi; Raba in varstvo tal v Sloveniji. Ljubljana,
Partizanska knjiga: 173 str.

Zavodnik Lamovšek, A. 2003. Vzdržen prostorski razvoj v Sloveniji - povzetek. Ljubljana,
Ministrstvo za okolje, prostor in energijo, Urad RS za prostorsko planiranje: 14 str.

Žnidaršič, Z. 1997. Spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine
Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta 2000 in prostorske sestavine srednjeročnega plana za
območje Občine Hrastnik, dopolnitev v letu 1997. Prostorski planski akt. Hrastnik, Občina
Hrastnik.

Žnidaršič, Z., Domitrovič Uranjek, D., Crnkovič-Klanjšek, J. 2000. Spremembe in dopolnitve
prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta
2000 in prostorskih sestavin srednjeročnega plana za območje Občine Hrastnik, dopolnitev v

letu 2002. Strokovne podlage za utemeljitev širitve ureditvenega območja naselij Dol pri Hrastniku (005-1) in Sp. Marno (012-1). Strokovne podlage. Hrastnik, Občina Hrastnik.

Žnidaršič, Z. 2002. Spremembe in dopolnitve prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta 2000 in prostorskih sestavin srednjeročnega plana za območje Občine Hrastnik, dopolnitev v letu 2002. Prostorski planski akt. Hrastnik, Občina Hrastnik.

Žnidaršič, Z. 2003. Prostorski ureditveni pogoji za območje občine Hrastnik. Prostorski izvedbeni akt. Hrastnik, Občina Hrastnik.

Navodilo o vsebini in metodologiji izdelave strokovnih podlag in prostorskih sestavin planskih aktov občin. UL SRS št. 20/85: 1141-1152.

Navodilo za vodenje evidence o predpisanem varovanju prostora in o omejitvah pri posegih v prostor. UL SRS št. 27/85: 1149-1452.

Navodilo o vodenju kataloga podatkov in evidenc o naravnih lastnostih prostora in o vodenju evidenc dejanske rabe prostora. UL SRS št. 19/86: 1577-1579.

Navodilo za razvrstitev zemljišč za potrebe kmetijstva z občinskim prostorskim planom oz. urbanističnim programom občine. UL SRS št. 18/75: 887-888.

Navodilo o strokovnih merilih za določitev zemljišč v kategorije. UL SRS št. 45/82: 2471-2473.

Navodilo za določitev zemljišč, ki so temelj proizvodnje hrane v SR Sloveniji. UL SRS št. 29/86: 2042-2043.

Navodilo o vsebini in načinu vodenja sistema zbirk prostorskih podatkov. UL RS št. 123-5258/2003.

Odločba o razveljavitvi zakona o kmetijskih zemljiščih in navodila za izvajanje komasacije kmetijskih zemljišč. UL RS št. 58/95: 4664-4665.

Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta 2000 in prostorske sestavine srednjeročnega plana za območje Občine Hrastnik, dopolnitev v letu 1997. UL RS št. 78/98: 6157-6165.

Odlok o spremembah in dopolnitvah prostorskih sestavin dolgoročnega plana Občine Hrastnik za obdobje od leta 1986 do leta 2000 in prostorskih sestavin srednjeročnega plana za območje Občine Hrastnik, dopolnitev v letu 2002. UL RS št. 55/02: 5772-5774.

Odlok o prostorskih ureditvenih pogojih za območje občine Hrastnik. UL RS št. 30-1255/2003.

Odlok o strategiji prostorskega razvoja Slovenije (OdSPRS). UL RS št. 76-3397/2004.

Pravilnik o vsebini in načinu vodenja zbirke podatkov o dejanski rabi prostora. UL RS št. 9-415/2004.

Pravilnik o vsebini in načinu vodenja zbirke podatkov o upravnih aktih. UL RS št. 13-510/2004.

Pravilnik o vsebini in načinu vodenja zbirke pravnih režimov. UL RS št. 34-1488/2004.

Pravilnik o katastru dejanske rabe kmetijskih zemljišč. UL RS št. 6-142/2005.

Uredba o prostorskem redu Slovenije. UL RS št. 122/04: 14701-14725.

Zakon o urejanju prostora (ZUreP). UL SRS št. 18-930/84.

Zakon o urejanju naselij in drugih posegov v prostor. UL SRS št. 18-931/84.

Zakon o planiranju in urejanju prostora v prehodnem obdobju. UL RS št. 48/90: 2230.

Zakon o dopolnitvi zakona o planiranju in urejanju prostora v prehodnem obdobju (ZPUP-A).
UL RS št. 85-3805/2000.

Zakon o urejanju prostora (ZUreP-1). UL RS št.110/2002: 13057-13083.

Temeljni zakon o izkoriščanju kmetijskega zemljišča (prečiščeno besedilo). UL SFRJ št.
25/65: 1076-1086.

Zakon o kmetijskih zemljiščih. UL SRS št. 26/73: 1066-1079.

Zakon o kmetijskih zemljiščih. UL SRS št. 1/79: 63-82.

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kmetijskih zemljiščih. UL SRS št. 11/81: 37-
47.

Zakon o varstvu kmetijskih zemljišč pred spreminjanjem namembnosti. UL SRS št. 44/82:
2406-2407.

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kmetijskih zemljiščih. UL SRS št. 1/86: 37-47.

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kmetijskih zemljiščih. UL RS št. 9/90: 563-
564.

Zakon o kmetijskih zemljiščih (ZKZ). UL RS št. 59-3454/96.

Zakon o kmetijskih zemljiščih - uradno prečiščeno besedilo (ZKZ-UPB1). UL RS
št. 55-2750/2003.

Zakon o kmetijstvu (ZKme). UL RS št. 54-2497/2000.

Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o kmetijstvu (ZKme-A). UL RS št.20-750/2006.

Ostali viri

MOP GURS. 1995. TK 50, TTN. Digitalni podatki. Ljubljana, Geodetski informacijski center.

MOP GURS. 2006. DKN za območje občine Hrastnik. Trbovlje, GURS OGU Ljubljana, Geodetska pisarna Trbovlje,

RS MNZ. 2006. Podatki iz Centralnega registra prebivalstva. Ljubljana, Direktorat za upravno notranje zadeve, Centralni register prebivalstva.

Ustava Republike Slovenije – URS. UL RS št. 33-1409/91.

Statistični podatki za bazo podatkov o rabi zemljišč 2002. Zajem in spremljanje rabe kmetijskih zemljišč. 2002. Ljubljana, Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, Skupina za zajem in spremljanje rabe zemljišč: str. 36.

<http://www.gov.si/mop/> (20. 02. 2006)

<http://evropa.gov.si/evropomocnik/question/> (23. 03. 2005)

Priloga A: Sestava in značilnosti tal na posameznih pedosekvencah v občini Hrastnik (Geodetski zavod SRS - Inštitut geodetskega zavoda, 1980).

PEDO-SEKVENCA	LITOLOŠKA SESTAVA TAL	STABILNOST TAL	HIDRO-GEOLOGIJA	OBSTOJEČA RABA POVRŠIN	KATEGORIZACIJA K. Z.
I.	Savski prod	Stabilno	Tereni z visoko stopnjo propustnosti	Večji del urbano (mestno naselje Podkraj), manjši del travnik	8, 5'
II.	Dolinski aluvij	Stabilno in slabše nosilno	Tereni z nizko stopnjo propustnosti	večji del urbano (dolinski prostor ob potokih: zg. in sp. Hrastnik, Brnica, Dol pri Hrastniku, Novi Dol), travniki in njive so: ob Savi v Podkraju, ob Brnici, na rudarskih nasipih, pašniki in posamezne gozdne površine so na območju dnevnega kopa Ojstro;	8, 3, 1, 5', 5~, 7
	Plazine, jalovišča	Nestabilno	Tereni na katerih ni vodonosnikov		
III.	Prod, pesek glina	Nestabilno	Tereni na katerih ni vodonosnikov	del urbano (del naselja zg. Hrastnik, posamezna naselja: Prapretno, Brnica, Dol pri Hrastniku, Marno, Brdce, Turje), njive (Z od Prapretna, Brnica, okrog Turja, S od regionalne ceste Hrastnik - Dol – Šmarjeta), travniki, večje gozdno območje Lošč pod Turjem in posamezni gozdni otoki;	7, 3, 5', 5~, 2', 2, 1
	Sivica				
	Lapor, peščeni lapor, apneni peščenjak	Pretežno nestabilno			
	Lapor, glina, pesek	Nestabilno			
IV.	Dolomit	Stabilno	Tereni kraško razpoklinske poroznosti	prevladuje gozd, pašniki, posamezni večji travniki, grmičevje, goličave hribine, njive (le Mali Kal, Podkraj), urbano (naselje Kovk);	7, 5', 3, 2', 5~, 6, neplodno

»se nadaljuje ...«

» ... nadaljevanje«

IV.a	Apnenec	Stabilno	Tereni kraško razpoklinske poroznosti	prevladuje gozd, večja, območja travnikov, manjši pašniki, goličave hribine, tu in tam posamezne njive (pod Pleskim, pod Kovkom – Rakovec, na Gorah, Skopnem in Kopitniku pri posameznih kmetijah), urbano (del naselja zg. Hrastnik, Frtica, Plesko, Studence, posamezni zaselki na Gorah in Kopitniku);	7, 5', 3, 5~, 2', 1
	Deluvialni nanos	Nestabilno	Tereni z visoko stopnjo propustnosti		
V.	Glinasti skrilaenci, peščenjak, konglomerat	Stabilno do nestabilno	Tereni na katerih ni vodonosnikov	prevladuje gozd, travniki, njive, najmanj pašnikov, urbano (posamezni zaselki in posamezne kmetije v naseljih Čeče, Kal in Podkraj);	7, 5', 3, 2', 2, 5~
	Glinasti skrilaenci	Pogojno stabilno			
	Psevdoziljski skladi	Pretežno nestabilno			

Oznaka kategorizacije kmetijskih zemljišč je povzeta po legendi na karti kategorizacije kmetijskih zemljišč: (GZ SRS - Inštitut, 1980: karta št. 32)

- 1 - intenzivni sadovnjaki,
- 2, 2' - dobre njive, ekstenzivni sadovnjaki,
- 3 – menjava njiv in travnikov, 4 – mokri travniki,
- 5', 5~ - travniki, travniki na nagibih,
- 6 – grmišča,
- 7 – gozd,
- 8 – urbanizirano,